

ศาลรัฐธรรมนูญในประเทศไทย

รายงานการศึกษาดูงาน
ณ ศาลรัฐธรรมนูญ ประเทศไทย
และศาลสูงสุด ประเทศมาเลเซีย
ระหว่างวันที่ 4 – 7 มีนาคม พ.ศ. 2556

โครงการอบรมหลักสูตร “หลักนิติธรรมเพื่อประชาธิปไตย”
สำนักงานศาลรัฐธรรมนูญ

คำนำ

	หน้า	
ส่วนที่ 1	ข้อมูลสภาพทั่วไปของประเทศอินโดนีเซีย	1
1.1	สภาพทางภูมิศาสตร์	1
1.2	ลักษณะประชากร	3
1.3	สภาพทางเศรษฐกิจ	3
1.4	สภาพทางสังคมและวัฒนธรรม	4
ส่วนที่ 2	การเมืองการปกครองประเทศอินโดนีเซีย	6
2.1	พัฒนาการทางการเมือง	6
2.2	ฝ่ายบริหาร	13
2.3	ฝ่ายนิติบัญญัติ	16
2.4	ฝ่ายตุลาการ	19
2.5	การบริหารราชการแผ่นดิน	31
ส่วนที่ 3	ศาลรัฐธรรมนูญอินโดนีเซีย	24
3.1	การปฏิรูประบบศาล	24
3.2	การจัดตั้งศาลรัฐธรรมนูญ	29
3.3	กระบวนการดำเนินงานของศาลรัฐธรรมนูญ	36
3.4	โครงสร้างและการบริหารงานของศาลรัฐธรรมนูญ	41
ส่วนที่ 4	บทสรุปและข้อเสนอแนะ	52
4.1	บทสรุปจากการศึกษาดูงานศาลรัฐธรรมนูญอินโดนีเซีย	52
4.2	ข้อเสนอแนะเพิ่มเติม	54
เอกสารอ้างอิง		56

ส่วนที่ 1

สภาพทั่วไปของประเทศอินโดนีเซีย

1.1 สภาพทางทางภูมิศาสตร์

ประเทศอินโดนีเซีย เป็นประเทศหมู่เกาะ ประกอบด้วยเกาะต่าง ๆ จำนวนทั้งสิ้น 17,508 เกาะ ทอดตัวอยู่ตามแนวเชื่อมต่อระหว่างมหาสมุทรแปซิฟิกกับมหาสมุทรอินเดีย หมู่เกาะต่าง ๆ ของประเทศอินโดนีเซียแบ่งออกเป็น 4 ส่วน ประกอบด้วย 1) หมู่เกาะซุนดาใหญ่ ประกอบด้วย เกาะชวา สุมาตรา บอร์เนียว และสุลาเวสี 2) หมู่เกาะซุนดาน้อย ประกอบด้วย เกาะขนาดเล็กจำนวนหนึ่งที่ตั้งอยู่ทางทิศตะวันออกเฉียงของเกาะชวา ได้แก่ เกาะบาห์ลี ลอมบอก ซุมบาวา ซุมบา ฟลอเรส และติมอร์ 3) หมู่เกาะมาลุกู ซึ่งได้รับการขนานนามว่า หมู่เกาะเครื่องเทศ ตั้งอยู่ระหว่างเกาะสุลาเวสี กับอิเรียนจาया และ 4) อิเรียนจาया ตั้งอยู่ทางทิศตะวันตกของปาปัวนิวกินี

ประเทศอินโดนีเซียมีขนาดใหญ่เป็นอันดับ 7 ของโลก และมีขนาดใหญ่เกือบ 4 เท่าของประเทศไทย สภาพภูมิศาสตร์ในลักษณะหมู่เกาะ ส่งผลให้ประเทศอินโดนีเซีย อยู่ในตำแหน่งเส้นทางเชื่อมระหว่างทวีปเอเชียกับออสเตรเลีย รวมถึงอยู่บนเส้นทางการติดต่อระหว่างการเดินทางเรือผ่านช่องแคบสำคัญๆ โดยเฉพาะการขนส่งน้ำมันจากตะวันออกกลางมายังประเทศต่าง ๆ ในแถบเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ อาทิ ช่องแคบมะละกา ช่องแคบซุนดา และช่องแคบลอมบอก เป็นต้น

ประเทศอินโดนีเซียมีพื้นที่รวมทั้งสิ้น 1,919,440 ตารางกิโลเมตร มีอาณาเขตของชายแดนรวม 2,830 กิโลเมตร โดยติดต่อกับติมอร์เลสเต 228 กิโลเมตร มาเลเซีย 1,782 กิโลเมตร และปาปัวนิวกินี 820 กิโลเมตร พื้นที่เพาะปลูกในประเทศอินโดนีเซียคิดเป็นร้อยละ 11.03 ของพื้นที่ทั้งหมด สภาพภูมิอากาศเป็นแบบร้อนชื้นแบบศูนย์สูตร มีสภาพอากาศแบ่งเป็น 2 ฤดู คือ ฤดูแล้ง ระหว่างเดือนพฤษภาคมถึงตุลาคม และฤดูฝน ระหว่างเดือนพฤศจิกายนถึงเดือนเมษายน

อินโดนีเซียแบ่งเขตการปกครองออกเป็น 30 จังหวัด (province propinsi - propinsi) และมี 2 เขตพิเศษ (special regions - daerah-daerah istimewa) และอีก 1 เขตนครหลวงพิเศษ (special capital city district - daerah khusus ibukota) ซึ่งกล่าวสรุปได้ ดังนี้

- เกาะสุมาตรา ได้แก่ จังหวัดอาเจะห์ (เขตพิเศษ) จังหวัดสุมาตราเหนือ จังหวัดสุมาตราใต้ จังหวัดสุมาตราตะวันตก จังหวัดรีเยา จังหวัดเกาะรีเยา จังหวัดจัมบี จังหวัดบังกา-เบลีตุง จังหวัดเบงกูลู จังหวัดลัมปุง
- เกาะชวา ได้แก่ เขตจาการ์ตา (นครหลวงพิเศษ) จังหวัดชวากลาง จังหวัดชวาตะวันออก จังหวัดชวาตะวันตก จังหวัดบันเตน จังหวัดย็อกยาคารตา (เขตพิเศษ)
- หมู่เกาะซุนดาน้อย ได้แก่ จังหวัดบาหลี จังหวัดนูซาเต็งการาตะวันออก จังหวัดนูซาเต็งการาตะวันตก
- เกาะบอร์เนียว ได้แก่ จังหวัดกาลิมันตันกลาง จังหวัดกาลิมันตันใต้ จังหวัดกาลิมันตันตะวันออก จังหวัดกาลิมันตันตะวันตก
- เกาะซูลาเวซี ได้แก่ จังหวัดโกรอนตาโล จังหวัดซูลาเวซีเหนือ จังหวัดซูลาเวซีกลาง จังหวัดซูลาเวซีใต้ จังหวัดซูลาเวซีตะวันออกเฉียงใต้ จังหวัดซูลาเวซีตะวันตก
- หมู่เกาะโมลุกกะ ได้แก่ จังหวัดมาลุกู จังหวัดมาลุกูเหนือ
- เกาะปาปัว ได้แก่ จังหวัดปาปัว จังหวัดอีเรียนจายาตะวันตก

1.2 ลักษณะประชากร

ลักษณะประชากรของประเทศอินโดนีเซีย มีจำนวนประชากรรวมทั้งสิ้น 224.9 ล้านคน (ค.ศ. 2007) ประชากรร้อยละ 61 อาศัยอยู่บนเกาะชวา อัตราการเพิ่มประชากรของประเทศคิดเป็นร้อยละ 1.21 ประชากรอินโดนีเซียมีความหลากหลายทางชาติพันธุ์ ประกอบด้วย กลุ่มชาติพันธุ์ชวา ร้อยละ 40.6 ชุนดา ร้อยละ 15 มาดู ร้อยละ 3.3 มาเลย์ ร้อยละ 7.5 และอื่น ๆ รวมกันอีกร้อยละ 26

ประชากรส่วนใหญ่นับถือศาสนาอิสลาม คิดเป็นร้อยละ 86.1 ศาสนาคริสต์นิกายโปรเตสแตนต์ ร้อยละ 5.7 คริสต์นิกายแคทอลิก ร้อยละ 3 ฮินดู ร้อยละ 1.8 และศาสนาและลัทธิความเชื่ออื่น ๆ ร้อยละ 3.4 โดยกลุ่มผู้นับถือศาสนาต่าง ๆ จะกระจายกันอยู่ทั่วทุกภูมิภาค แต่อาจมีบางกลุ่มศาสนาที่กระจุกตัวในบางพื้นที่ เช่น ประชากรที่นับถือศาสนาฮินดูกระจุกตัวอยู่ในพื้นที่เกาะสุมาตราเหนือ นูซา เต็งการา ตะวันออก กาลิมันตันตะวันตก ชูลาเวซีเหนือ และปาปัว เป็นต้น สำหรับภาษาราชการ ได้แก่ ภาษาบาหลี อินโดนีเซีย (Bahasa Indonesia) และภาษาอื่น ๆ ที่ใช้ในการสื่อสาร ประกอบด้วย ภาษาอังกฤษ ดัทช์ และภาษาท้องถิ่นกว่า 583 ภาษา อาทิ ภาษาชวา และชุนดา เป็นต้น

ประชากรส่วนใหญ่พบว่าอยู่ในวัยกลางคน จากข้อมูลของธนาคารพัฒนาแห่งเอเชียในปี ค.ศ. 2005 พบว่า ผู้มีอายุระหว่าง 15 - 64 ปี มีจำนวนราวร้อยละ 66 ของประชากรทั้งหมด อายุขัยของประชากรโดยเฉลี่ย เพศหญิง ราว 69 ปี เพศชาย ราว 64 ปี อัตราการตายราว 7 ต่อ 1,000 คน อัตราส่วนของผู้มีรายได้สูงสุดร้อยละ 20 ต่อผู้มีรายได้ต่ำสุดร้อยละ 20 อยู่ที่ราว 5.2 อัตราส่วนเด็กที่เข้าเรียนในระดับปฐมวัย คิดคำนวณเป็นหญิง ร้อยละ 23 เป็นชาย ร้อยละ 21 ระดับประถมศึกษา เป็นหญิง ร้อยละ 116 เป็นชาย ร้อยละ 118 ระดับมัธยมศึกษาทั้งหญิงและชายมีสัดส่วนเท่ากันคือ ร้อยละ 64 ระดับอุดมศึกษา เป็นหญิง ร้อยละ 32 เป็นชาย ร้อยละ 19 อัตราการรู้หนังสือของเด็กอายุระหว่าง 15 - 24 ปี ทั้งหญิงและชายมีจำนวนเท่ากัน คือ ร้อยละ 99

1.3 สภาพทางเศรษฐกิจ

สภาพทางเศรษฐกิจของประเทศอินโดนีเซีย พบว่ามีผลิตภัณฑ์มวลรวมภายในประเทศ (GDP) เท่ากับ 706.7 พันล้านดอลลาร์สหรัฐ รายได้ประชาชาติต่อหัว (GDP per Capita) 4,222 ดอลลาร์สหรัฐ อัตราการขยายตัวทางเศรษฐกิจ (GDP Growth) ร้อยละ 6.1 อัตราเงินเฟ้อ ร้อยละ 7.4 อัตราการว่างงาน ร้อยละ 12.5 โครงสร้างทางเศรษฐกิจของอินโดนีเซีย ประกอบด้วย ภาคการผลิตที่สำคัญ 4 ส่วน ได้แก่ ภาคบริการ มีมูลค่าคิดเป็นร้อยละ 40 ของจีดีพี ภาคหัตถอุตสาหกรรม ร้อยละ 28 ภาคเกษตรกรรม ร้อยละ 12.9 และภาคการทำเหมืองแร่ ร้อยละ 10 สัดส่วนแรงงานส่วนใหญ่ของประเทศอินโดนีเซียอยู่ในภาคบริการ และภาคหัตถอุตสาหกรรม สินค้านำเข้าสำคัญ ได้แก่ น้ำมัน เหล็ก ท่อเหล็กและผลิตภัณฑ์เหล็ก สิ่งทอ เคมีภัณฑ์สินค้าส่งออกสำคัญ ได้แก่ ก๊าซธรรมชาติ แร่ธาตุ ถ่านหิน เครื่องใช้ไฟฟ้า และยางพารา

การพัฒนาด้านเศรษฐกิจของประเทศอินโดนีเซีย อยู่ภายใต้แนวนโยบายที่ถือว่าภาคการผลิตที่เป็นปัจจัยสำคัญของประเทศและสังคมต่อการดำเนินชีวิตของประชาชนบนพื้นฐานความเป็นครอบครัว การพัฒนาใด ๆ โดยอาศัยแผ่นดิน และพื้่นน้ำ รวมทั้งทรัพยากรธรรมชาติ ต้องอยู่ในการควบคุมของรัฐ และนำมาใช้เพื่อประโยชน์สูงสุดแก่ประชาชน องค์กรที่มีความรับผิดชอบด้านเศรษฐกิจของรัฐต้องดำเนินการบนหลักประชาธิปไตย ความเท่าเทียมกัน และความยั่งยืน สำหรับการจ้ดสวัสดิการสังคมของรัฐบาลอินโดนีเซียนั้น ตั้งอยู่บนหลักการที่ว่า รัฐต้องจัดให้มีระบบหลักประกันสังคมให้กับพลเมืองทุกคนและทำให้สังคมที่อ่อนแอและยากจนมีความสามารถยกระดับตัวเองเทียบเท่ากับบุคคลอื่น ๆ คนยากจนและเด็กกำพร้า อยู่ในความดูแลของรัฐ นอกจากนี้ยังถือเป็นหลักการด้วยว่า รัฐมีหน้าที่จัดเตรียมอำนวยความสะดวกการให้บริการสุขภาพและการบริการสาธารณะที่เหมาะสม

1.4 การพัฒนาทางสังคมและวัฒนธรรม

สภาพทางทางภูมิศาสตร์ที่ประกอบด้วยหมู่เกาะจำนวนมาก และมีภูมิประเทศเป็นเทือกเขาและป่าเขตร้อน ส่งผลให้ประเทศอินโดนีเซียมีความหลากหลายทางสังคมและวัฒนธรรมเป็นอย่างมาก ดังจะเห็นได้จากการมีกลุ่มชาติพันธุ์ที่หลากหลายกลุ่ม ซึ่งมีวัฒนธรรมประเพณีและภาษาเฉพาะแตกต่างกันไป กลุ่มชาติพันธุ์ที่กระจายอยู่ตามเกาะต่าง ๆ ในอินโดนีเซียมีจำนวนทั้งสิ้นราว 370 กลุ่ม กลุ่มชาติพันธุ์กลุ่มใหญ่ ได้แก่ ชาวชวา (Javanese) ซึ่งเป็นประชากรส่วนใหญ่ที่อาศัยบนเกาะชวา หรือร้อยละ 41.71 ของประชากรทั้งหมด และกลุ่มอื่น ๆ ที่มีจำนวนประชากรเป็นจำนวนมาก ได้แก่ ชาวซุนดา (Sundanese) และชาวมตุรา (Madurese) ซึ่งอยู่บนเกาะทางตะวันออกเฉียงเหนือของเกาะชวา ความหนาแน่นของประชากรในเกาะชวาส่งผลให้มีการเคลื่อนย้ายประชากรไปยังเกาะอื่น ๆ เพื่อบรรเทาปัญหาการไร้ที่ทำกิน อย่างไรก็ตาม การมีกลุ่มชาติพันธุ์หลากหลาย ก็เป็นปัจจัยทำให้เกิดปัญหาความเหลื่อมล้ำในสิทธิต่าง ๆ รวมถึงปัญหาความขัดแย้งระหว่างกลุ่มชาติพันธุ์ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการดำเนินนโยบายของรัฐที่เอื้อสิทธิประโยชน์แก่ประชากรบางกลุ่ม เช่น นโยบายการส่งเสริมให้คนชวาเข้าไปตั้งถิ่นฐานใหม่ในเกาะสุมาตรา กาลิมันตัน และซูลาเวซี ซึ่งก่อให้เกิดความขัดแย้งกับคนในพื้นที่ เป็นต้น

การพัฒนาด้านการศึกษาและวัฒนธรรมของอินโดนีเซีย จึงต้องเป็นไปตามกรอบแนวนโยบายพื้นฐานแห่งรัฐที่ได้บัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญ โดยมีหลักการสำคัญคือ รัฐบาลต้องรับรองสิทธิได้รับการศึกษาของพลเมือง โดยพลเมืองทุกคนต้องได้รับศึกษาภาคบังคับขั้นพื้นฐานโดยรัฐเป็นผู้รับผิดชอบด้านค่าใช้จ่าย รัฐธรรมนูญอินโดนีเซียกำหนดให้รัฐบาลต้องให้ความสำคัญการจัดสรรงบประมาณด้านศึกษาไม่น้อยกว่าร้อยละ 20 จากงบประมาณรายได้ และรายจ่ายประจำปีของประเทศ รวมทั้งงบประมาณรายได้ และรายจ่ายระดับภูมิภาค

นอกจากนี้ รัฐบาลมีหน้าที่ต้องจัดตั้งและจัดเตรียมความพร้อมระบบสำหรับการศึกษาระดับชาติที่ทำให้เกิดความเข้าใจเลื่อมใสและศรัทธา รวมทั้งมีศีลธรรมที่ดีขึ้นภายใต้เป้าหมายในการยกระดับความเป็นอยู่ของชาติ การพัฒนาความรู้วิทยาศาสตร์ และเทคโนโลยี พร้อมกับการยกย่องเทิดทูนค่านิยมของศาสนา และยกย่องความเป็นเอกภาพของชาติ ทั้งนี้ รัฐธรรมนูญได้บัญญัติให้รัฐต้องพัฒนาความก้าวหน้าด้านวัฒนธรรมของชาติอินโดนีเซียท่ามกลางความศิวิไลซ์โลก โดยยอมรับการมีเสรีภาพของสังคมในการอนุรักษ์ และสืบทอดค่านิยมทางวัฒนธรรม รวมทั้งการให้ความสำคัญและรักษาภาษาท้องถิ่นต่าง ๆ ในฐานะภาษาเป็นวัฒนธรรมของชาติ

ส่วนที่ 2

การเมืองการปกครองอินโดนีเซีย

2.1 พัฒนาการทางการเมือง

การเมืองอินโดนีเซียในปัจจุบันดำเนินไปภายใต้ระบอบประชาธิปไตยโดยมีประธานาธิบดีเป็นประมุข มีระบบการเลือกตั้งที่มีการแข่งขันกันระหว่างหลายพรรคการเมือง รัฐบาลเป็นองค์กรที่ใช้อำนาจทางการบริหาร ส่วนอำนาจนิติบัญญัติถูกใช้ร่วมกันโดยรัฐบาลและสภาผู้แทนราษฎร ในขณะที่อำนาจตุลาการถูกใช้โดยฝ่ายตุลาการที่เป็นอิสระจากฝ่ายบริหารและฝ่ายนิติบัญญัติ

อย่างไรก็ดี ก่อนหน้าการปฏิรูปทางการเมืองที่เกิดขึ้นภายหลังประธานาธิบดีซูฮาร์โต (Suharto) ก้าวลงจากอำนาจนั้น รัฐธรรมนูญอินโดนีเซียที่ตราขึ้นในปี ค.ศ. 1945 มิได้มีบทบัญญัติในการแบ่งแยกอำนาจระหว่างฝ่ายบริหาร ฝ่ายนิติบัญญัติ และฝ่ายตุลาการ อย่างชัดเจนนัก โดยบัญญัติแต่เพียงว่าระบบการปกครองของอินโดนีเซียเป็น “ระบบประธานาธิบดีที่มีลักษณะของระบบรัฐสภา” (“presidential with parliamentary characteristics”) กระทั่งภายหลังเหตุการณ์การเปลี่ยนแปลงทางการเมืองในเดือนพฤษภาคม ค.ศ. 1998 และการลาออกจากตำแหน่งของประธานาธิบดีซูฮาร์โต ระบบการเมืองของอินโดนีเซียจึงได้มีการปฏิรูปโดยผ่านการแก้ไขรัฐธรรมนูญในหลายครั้ง ส่งผลก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงของโครงสร้างสถาบันทางการเมืองต่าง ๆ ดังปรากฏในปัจจุบัน

ในที่นี้ เราพอจะกล่าวได้ว่า อินโดนีเซียเป็นประเทศที่มีการพัฒนาความเป็นประชาธิปไตยอย่างก้าวหน้าโดดเด่นประเทศหนึ่งในเขตเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ พัฒนาการทางการเมืองที่ก้าวหน้าอย่างต่อเนื่องของอินโดนีเซียในปัจจุบัน โดยเฉพาะอย่างยิ่งในมิติของการพัฒนาประชาธิปไตยได้อย่างเข้มแข็งและมีเสถียรภาพนั้น เริ่มต้นขึ้นภายหลังการสิ้นสุดการครองอำนาจทางการเมืองอันยาวนานของประธานาธิบดีซูฮาร์โต (Suharto) ระหว่างปี ค.ศ. 1966 – 1998 การลาออกจากตำแหน่งของประธานาธิบดีซูฮาร์โตในวันที่ 21 พฤษภาคม ค.ศ. 1998 ส่วนหนึ่งเป็นผลจากกระแสการเคลื่อนไหวเรียกร้องให้มีการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองโดยกลุ่มต่าง ๆ ในสังคม ภายใต้บริบทการตื่นตัวของกระแสประชาธิปไตย โดยเฉพาะอย่างยิ่งกลุ่มนักศึกษา ปัญญาชน นักวิชาการ กลุ่มองค์กรภาคประชาสังคมต่าง ๆ ซึ่งต่างมีเป้าหมายในการประท้วงเพื่อเรียกร้องให้ประธานาธิบดีซูฮาร์โตลาออกจากตำแหน่ง และเปิดทางไปสู่การปฏิรูประบบการเมืองของประเทศ

กระแสการประท้วงคัดค้านรัฐบาลภายใต้ประธานาธิบดีซูฮาร์โต เกิดจากปัจจัยสำคัญหลายประการ ทั้งในแง่พฤติกรรมทางการบริหาร เช่น การวิพากษ์วิจารณ์โจมตีการอาศัยอำนาจทางการเมืองเพื่อเอื้ออำนวยและรักษาผลประโยชน์ของกลุ่มธุรกิจขนาดใหญ่และเครือข่ายของครอบครัวและพวกพ้อง การอาศัยตำแหน่งหน้าที่เพื่อแสวงหาผลประโยชน์แก่ครอบครัวโดยตรงและโดยอ้อมดังกล่าวถูกมองว่าเป็นเหตุผลสำคัญที่ทำให้ประธานาธิบดีซูฮาร์โตพยายามครอบครองตำแหน่งให้ยาวนานต่อไป นอกจากนี้กระแสการประท้วงต่อต้านรัฐบาล ยังเป็นผลมาจากปัจจัยด้านการดำเนินนโยบายการบริหารประเทศที่ก่อให้เกิดความไม่พอใจในวงกว้างอีกด้วย โดยเฉพาะอย่างยิ่ง นโยบายการพัฒนาของรัฐบาลอย่างไม่เป็นธรรมต่อประชาชนในภูมิภาคต่าง ๆ เช่น การจัดเก็บรายได้จากฐานทรัพยากรธรรมชาติในภูมิภาคต่าง ๆ เข้าสู่ส่วนกลาง แต่รัฐบาลกลับละเลยการดำเนินนโยบายการพัฒนาที่ตอบสนองต่อสภาพปัญหาและความต้องการของประชาชนในภูมิภาคเหล่านั้น ในทางตรงกันข้าม รัฐบาลกลับทุ่มงบประมาณและทรัพยากรอย่างหนักเพื่อพัฒนาเฉพาะบางพื้นที่ โดยเฉพาะจังหวัดต่าง ๆ บนเกาะชวา

ประเด็นปัญหาที่สำคัญอีกประการหนึ่งที่นำมาสู่กระแสการประท้วงและคัดค้านการดำรงตำแหน่งของประธานาธิบดีซูฮาร์โต ก็คือ ปัญหาการบังคับใช้กฎหมายของบ้านเมือง เนื่องจากภายใต้รัฐบาลอำนาจนิยมของประธานาธิบดีซูฮาร์โต แม้ว่าการบริหารกิจการบ้านเมืองในเรื่องต่าง ๆ จะมีกฎหมายบัญญัติหลักเกณฑ์และขั้นตอนวิธีปฏิบัติไว้อย่างชัดเจน แต่ในหลายกรณีกฎหมายข้อบังคับของกฎหมายเหล่านั้นกลับไม่ได้รับการนำมาปฏิบัติโดยเจ้าหน้าที่ของรัฐ และในหลายกรณีการบังคับใช้กฎหมายกลับถูกตีความเพื่อประโยชน์ของเจ้าหน้าที่รัฐ เช่นเดียวกับกรณีการพิพากษาคดีต่าง ๆ ของศาล ซึ่งมักตีความกฎหมายไปในทิศทางที่รัฐบาลต้องการ สภาพดังกล่าวสะท้อนให้เห็นได้จากทัศนคติที่ไม่มีความเชื่อมั่นในกฎหมายและกระบวนการยุติธรรมของประชาชนในช่วงเวลาดังกล่าว รวมถึงการทุจริตต่อหน้าที่และการอาศัยอำนาจหน้าที่เพื่อแสวงหาผลประโยชน์ในหมู่เจ้าหน้าที่รัฐ ไม่ว่าจะเป็นกลุ่มข้าราชการในระดับล่าง ไปจนถึงข้าราชการระดับสูงและผู้พิพากษา

ในมิติทางการเมือง กระแสความไม่พอใจของประชาชนที่มีต่อระบบการเมืองที่เป็นอยู่ในขณะนั้น เป็นผลจากปัญหาความไม่เป็นธรรมในระบบการเลือกตั้ง โดยเฉพาะอย่างยิ่งการจัดการเลือกตั้งที่เอื้อให้พรรคการเมืองของฝ่ายรัฐบาล โดยเฉพาะอย่างยิ่งพรรคกอลดาร์ (Golkar) ได้รับชัยชนะเหนือพรรคการเมืองอื่น ๆ ซึ่งได้แก่ พรรคร่วมพัฒนา (United Development Party /Partai Persatuan Pembangunan – PPP) และพรรคประชาธิปไตยอินโดนีเซีย (Indonesian Democratic Party / Partai Demokrasi Indonesia – PDI) การแทรกแซงการเลือกตั้งและการดำเนินกิจกรรมของพรรคการเมืองโดยรัฐบาล ได้ส่งผลให้พรรคกอลดาร์ได้รับชัยชนะด้วยเสียงข้างมากในทุกครั้งที่มีการจัดการเลือกตั้ง และมีเสียงข้างมากเด็ดขาดในสภาตลอดเวลา ซึ่งเป็นเงื่อนไขสำคัญในการสนับสนุนการดำรงตำแหน่งอย่างต่อเนื่องของประธานาธิบดีซูฮาร์โต

ในมิติทางเศรษฐกิจ การประสบกับวิกฤตการณ์ทางเศรษฐกิจครั้งใหญ่ในปี ค.ศ. 1997 นับเป็นปัจจัยสำคัญที่ส่งผลบั่นทอนอำนาจของประธานาธิบดีซูฮาร์โตอย่างรุนแรง เนื่องจากการบริหารประเทศ

ของรัฐบาลในช่วงเวลานั้นได้นำไปสู่ความล้มเหลวในระบบเศรษฐกิจและสถานการณ์ความวุ่นวายทางการเมือง ในขณะที่ประเทศกำลังประสบภาวะวิกฤตการณ์ทางเศรษฐกิจและการเมือง รัฐบาลกลับไม่มีกลไกเชิงสถาบันและระบบกฎหมายที่มีประสิทธิภาพในการรับมือจัดการปัญหาทางเศรษฐกิจ รวมถึงการอำนวยความสะดวกและการรักษาความสงบเรียบร้อยและมั่นคงของสังคม สถานการณ์ที่มีลักษณะสะสมในด้านต่าง ๆ ดังกล่าวได้นำมาสู่การเคลื่อนไหวประท้วงของขบวนการนักศึกษาอย่างเข้มข้นในมหานครจากร์ตา ในท้ายที่สุดประธานาธิบดีฮาร์บิบีได้ประกาศลาออกจากตำแหน่งอย่างเป็นทางการ และได้แต่งตั้งให้รองประธานาธิบดีฮาร์บิบี (Harbibie) ขึ้นมาดำรงตำแหน่งรักษาการประธานาธิบดีแทน ซึ่งเป็นการดำเนินการที่มีได้มีกฎหมายรองรับแต่ประการใด

ภายหลังสิ้นสุดการเมืองแบบอำนาจนิยมในอินโดนีเซียที่ดำรงอยู่มาเป็นเวลากว่า 32 ปี ในช่วงแรกของการบริหารประเทศในท่ามกลางวิกฤตการณ์ทางเศรษฐกิจและการเมือง ประธานาธิบดีฮาร์บิบีได้ดำเนินนโยบายเปิดทางไปสู่การปฏิรูปทางการเมืองในหลายประการด้วยกัน โดยเริ่มจากการฟื้นฟูระบบระเบียบและกฎหมายของบ้านเมือง รวมถึงการออกกฎหมายเพื่อพัฒนากลไกทางการเมืองที่สำคัญ ได้แก่ การจัดการเลือกตั้งสมาชิกวุฒิสภาตามกระบวนการประชาธิปไตย การให้เสรีภาพในการจัดตั้งและดำเนินกิจกรรมของพรรคการเมืองอย่างเปิดกว้าง การปรับปรุงโครงสร้างและอำนาจหน้าที่ของสภาที่ปรึกษาประชาชน (MPR) และสภาผู้แทนราษฎร (DPR)

กระบวนการปฏิรูปทางการเมืองอย่างเป็นทางการอย่างเป็นรูปธรรมเริ่มต้นขึ้นเมื่อมีการดำเนินการแก้ไขบทบัญญัติของรัฐธรรมนูญ ค.ศ. 1945 เป็นครั้งแรก ในเดือนตุลาคม ค.ศ. 1999 อันก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงที่สำคัญในความสัมพันธ์ทางอำนาจระหว่างสภาผู้แทนราษฎรกับประธานาธิบดี โดยเฉพาะอย่างยิ่งการใช้อำนาจนิติบัญญัติของประธานาธิบดี ซึ่งการแก้ไขรัฐธรรมนูญในครั้งนี้ จะได้เปิดทางไปสู่การปฏิรูปทางการเมือง โดยผ่านการแก้ไขบทบัญญัติรัฐธรรมนูญอีกหลายครั้ง รวมทั้งมีการปรับปรุงกฎหมายที่สำคัญ ๆ อย่างต่อเนื่อง

การปฏิรูประบบการเมืองให้พัฒนาไปสู่ความเป็นประชาธิปไตยที่เริ่มต้นในช่วงประธานาธิบดีฮาร์บิบีปรากฏให้เห็นได้จากการตรากฎหมายที่สำคัญ อาทิ กฎหมายว่าด้วยพรรคการเมือง กฎหมายว่าด้วยการเลือกตั้งทั่วไป และกฎหมายว่าด้วยสถานะและโครงสร้างของรัฐสภา สำหรับการแก้ไขปัญหาการฉ้อราษฎร์บังหลวงและการแสวงหาประโยชน์จากตำแหน่งหน้าที่ในหมู่นักการเมืองและเจ้าหน้าที่ของรัฐ ประธานาธิบดีฮาร์บิบีได้ผลักดันให้มีการตรากฎหมายว่าด้วยการสร้างความโปร่งใส การป้องกันและปราบปรามการทุจริต ประพฤติมิชอบและการเอื้อประโยชน์แก่พวกพ้อง รวมถึงการแต่งตั้งคณะกรรมการตรวจสอบทรัพย์สินของเจ้าหน้าที่รัฐ (Commission for the Investigation of the Wealth of State Officials)

นอกจากนี้ ยังมีการตรากฎหมายเพื่อขยายสิทธิและเสรีภาพของประชาชนเพิ่มเติมจากบทบัญญัติของกฎหมายว่าด้วยคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติที่มีอยู่แล้วอีกด้วย การปฏิรูปกฎหมายที่ริเริ่มโดยประธานาธิบดีฮาร์บิบี จึงเป็นการเปิดทางไปสู่การปฏิรูประบบกฎหมายและกระบวนการยุติธรรม

อินโดนีเซียในเวลาต่อมา ไม่ว่าจะเป็นการแต่งตั้งคณะกรรมการปฏิรูปกฎหมาย (National Law Commission) และจัดตั้งคณะกรรมการตรวจการแผ่นดิน (National Ombudsman) ในปี ค.ศ. 2000

แม้ว่ารัฐบาลภายใต้การนำของนายฮาร์บีปีจะมีแนวทางสนับสนุนประชาธิปไตยอย่างชัดเจน แต่การเคลื่อนไหวประท้วงเรียกร้องการปฏิรูปการเมืองของขบวนการนักศึกษาที่ยังคงดำเนินมาอย่างต่อเนื่อง ในระหว่างปี ค.ศ. 1998 – 1999 มิได้มีเป้าหมายเพียงแค่การกดดันให้ประธานาธิบดีซูฮาร์โตลาออกจากตำแหน่งแต่เพียงเท่านั้น หากแต่ยังมีเป้าหมายสำคัญอยู่ที่การผลักดันให้มีการแก้ไขรัฐธรรมนูญอีกด้วย ภายใต้กระแสการเรียกร้องการแก้ไขรัฐธรรมนูญเพื่อปฏิรูประบบการเมืองอันเข้มข้น ประธานาธิบดีฮาร์บีปี ได้ผลักดันข้อเสนอการแก้ไขรัฐธรรมนูญต่อรัฐสภา และได้รับฉันทานุมัติร่วมกันในหลักการแก้ไขรัฐธรรมนูญเพียงบางส่วนซึ่งไม่กระทบต่อบทบัญญัติอันเป็นสาระสำคัญของความเป็นสาธารณรัฐ อินโดนีเซีย ทั้งนี้ ข้อเสนอในการแก้ไขรัฐธรรมนูญเกิดขึ้นควบคู่กับแนวคิดในการปรับปรุงแก้ไขกฎหมายสำคัญ ๆ เกี่ยวกับองค์กรและกระบวนการทางการเมืองในระบบประชาธิปไตย ดังต่อไปนี้

- กฎหมายว่าด้วยเสรีภาพในการแสดงความคิดเห็นต่อสาธารณะ ค.ศ. 1998 (Law No. 9/1998 on Free Speech in Public)
- กฎหมายว่าด้วยพรรคการเมือง ค.ศ. 1999 (Law No. 2/1999 on Political Parties)
- กฎหมายว่าด้วยการเลือกตั้งทั่วไป ค.ศ. 1999 (Law No. 3/1999 on General Elections)
- กฎหมายว่าด้วยสถานะและโครงสร้างของรัฐสภา ค.ศ. 1999 (Law No. 4/1999 on the Status and Structure of Parliament (DPR-RI))
- กฎหมายว่าด้วยการออกเสียงประชามติ ค.ศ. 1999 (Law No. 6/1999 recalling Law No.5/1989 on Referendum)
- กฎหมายว่าด้วยการปกครองส่วนท้องถิ่น ค.ศ. 1999 (Law No. 22/1999 on Local Government)
- กฎหมายว่าด้วยข้าราชการพลเรือน ค.ศ. 1999 (Law No. 26/1999 on Recalling Law No. 11/1963 on Civil Government Officials in connection with Prevention to Subversion)
- กฎหมายว่าด้วยความโปร่งใส การป้องกันและปราบปรามการทุจริตประพฤติมิชอบและการเอื้อประโยชน์แก่พวกพ้อง ค.ศ. 1999 (Law No. 27/1999 on Clean Government, free from corruption, collusion and nepotism)
- กฎหมายว่าด้วยสิทธิมนุษยชน ค.ศ. 1999 (Law No. 39/1999 on Human Rights)
- กฎหมายว่าด้วยเสรีภาพของสื่อมวลชน ค.ศ. 1999 (40/1999 on Freedom of the Press)

ฉะนั้น การแก้ไขรัฐธรรมนูญในปี ค.ศ. 1999 จึงมีสาระสำคัญเป็นการเพิ่มอำนาจของฝ่ายนิติบัญญัติ การกำหนดวาระการดำรงตำแหน่งของประธานาธิบดีและรองประธานาธิบดีเป็น 5 ปี และ

กำหนดให้ดำรงตำแหน่งได้ไม่เกิน 2 วาระ การสร้างกลไกถ่วงดุลและตรวจสอบการใช้อำนาจของฝ่ายบริหาร การวางกรอบแนวนโยบายพื้นฐานแห่งรัฐ

การวางหลักเกณฑ์เกี่ยวกับการแก้ไขรัฐธรรมนูญภายหลังจากนั้นได้มีการแก้ไขเพิ่มเติมรัฐธรรมนูญอีกหลายครั้ง ได้แก่ การแก้ไขรัฐธรรมนูญในปี ค.ศ. 2000 มีสาระสำคัญคือ การเพิ่มอำนาจและขีดความสามารถของหน่วยการปกครองส่วนภูมิภาค การปรับปรุงกฎเกณฑ์การเลือกตั้งสมาชิกสภา การคุ้มครองสิทธิของพลเมืองในด้านต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นสิทธิมนุษยชน สิทธิทางวัฒนธรรม สิทธิทางสังคม สิทธิทางการเมือง สิทธิทางเศรษฐกิจ และสิทธิในการได้รับปกป้องคุ้มครองการละเมิดโดยรัฐ การปรับปรุงบทบัญญัติเกี่ยวกับอาณาเขตของรัฐ ความมั่นคงแห่งรัฐ ธงชาติและสัญลักษณ์ของรัฐ รวมถึงเพลงชาติ รวมถึงบทบัญญัติเกี่ยวกับการแบ่งแยกโครงสร้างและอำนาจหน้าที่ของกองทัพและตำรวจออกจากกัน อย่างชัดเจน

ในปี ค.ศ. 2002 มีการแก้ไขรัฐธรรมนูญที่สำคัญอย่างมากอีกครั้งหนึ่ง โดยมีสาระสำคัญคือ การจัดตั้งศาลรัฐธรรมนูญ (Constitutional Court / MahkamahKonstitusi) เพื่อเป็นองค์กรตุลาการทำหน้าที่พิจารณาวินิจฉัยการกระทำผิดเกี่ยวกับการละเมิดรัฐธรรมนูญและความชอบด้วยรัฐธรรมนูญ

นอกจากนี้ ในปีเดียวกัน ได้มีแก้ไขรัฐธรรมนูญเพื่อจัดตั้งสภาผู้แทนระดับภูมิภาค (Regional Parliamentary Representation / Dewan Perwakilan Daerah) ขึ้นอีกหนึ่งสภาในสภาที่ปรึกษาประชาชน (People's Consultative Assembly (MPR)) เพื่อทำหน้าที่เป็นกลไกเชื่อมโยงข้อมูลและประสานการตัดสินใจในเรื่องที่เกี่ยวข้องกับความสัมพันธ์ระหว่างรัฐบาลส่วนกลาง สภาผู้แทนในระดับภูมิภาคและสภาท้องถิ่น รวมถึงการจัดตั้งองค์กรผู้ตรวจการแผ่นดิน (Ombudsman) มีหน้าที่สำคัญ คือ เพื่อเป็นองค์กรติดตามตรวจสอบและกำกับดูแลการบริหารกิจการสาธารณะของรัฐบาล และการใช้อำนาจหน้าที่ของเจ้าหน้าที่และองค์กรของรัฐ เพื่อปกป้องผลประโยชน์ของประชาชนและสาธารณชนโดยรวม

ในปี ค.ศ. 2004 มีการแก้ไขรัฐธรรมนูญอีกครั้ง ส่งผลให้องค์กรนิติบัญญัติของอินโดนีเซียกลายเป็นระบบสภาคู่อย่างชัดเจน และมีอำนาจหน้าที่ในด้านการถ่วงดุลฝ่ายบริหารมากขึ้น รวมถึงการปฏิรูปทางการเมืองที่สำคัญ ได้แก่ การยกเลิกตำแหน่งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรที่มาจากการแต่งตั้งผู้แทนของกองทัพ (TNI) และตำรวจ (POLRI) เพื่อให้สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรที่มีที่มาจากการเลือกตั้งของประชาชนทั้งหมด ขณะเดียวกันก็มีการยกเลิกตำแหน่งสมาชิกสภาที่ปรึกษาประชาชน (MPR) ที่มาจากผู้แทนขององค์กรทางสังคมกลุ่มต่าง ๆ โดยจัดให้มีการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนระดับภูมิภาค (DPD) แทน โดยที่แต่ละจังหวัดสามารถเลือกผู้แทนเข้าสู่สภาผู้แทนระดับภูมิภาคได้ 4 คน อย่างไรก็ดี สภาผู้แทนระดับภูมิภาคมีบทบาทและอำนาจหน้าที่ในกระบวนการนิติบัญญัติน้อยกว่าสภาผู้แทนราษฎร

ภายใต้บริบทการปฏิรูปทางการเมืองที่เริ่มต้นขึ้นภายหลังการลาออกจากรัฐมนตรีของประธานาธิบดีซูฮาร์โต การเลือกตั้งทั่วไปในวันที่ 7 มิถุนายน ค.ศ. 1999 จึงถือเป็นการจัดการเลือกตั้งภายใต้กติกาและบรรยากาศการแข่งขันอย่างเสรีเป็นครั้งแรกในรอบกว่า 40 ปี กล่าวคือ มีการจัดการ

เลือกตั้งผู้แทนทั้งในระดับชาติ และการเลือกตั้งผู้แทนในระดับจังหวัดหรือท้องถิ่น ภายหลังจากเลือกตั้งดังกล่าว ในเดือนตุลาคม ค.ศ. 1999 สภาที่ปรึกษาประชาชน (MPR) ได้มีมติเลือก นายอับดุลรอหามัน วาหิด (Abdurrahman Wahid) ให้ขึ้นดำรงตำแหน่งประธานาธิบดี และนางเมกะวะตี ซูการ์โนบุตรี (Megawati Sukarnoputri) ให้ดำรงตำแหน่งรองประธานาธิบดี ทั้งนี้ นายฮาร์บีบี ได้พลาดโอกาสที่จะได้รับเลือกให้เข้าดำรงตำแหน่งประธานาธิบดี เนื่องจากได้รับเสียงยอมรับจากสภาที่ปรึกษาประชาชนในการแถลงผลงานของรัฐบาลในรอบปีที่ผ่านมาเพียง 322 เสียง ในขณะที่มีเสียงไม่ยอมรับถึง 355 เสียง สาเหตุส่วนหนึ่งมาจากการตัดสินใจจัดการออกเสียงประชามติเพื่อรับรองการแยกตัวเป็นเอกราชของชาวติมอร์ตะวันออกเมื่อวันที่ 30 สิงหาคม ค.ศ. 1999 แม้ว่าจะได้รับการยอมรับสนับสนุนจากสหประชาชาติและประชาคมระหว่างประเทศก็ตาม แต่การตัดสินใจของนายฮาร์บีบีกลับสร้างความไม่พอใจแก่ฝ่ายกองทัพและกลุ่มชาตินิยมในอินโดนีเซียเป็นอย่างมาก

ผลการเลือกตั้งทั่วไปในปี ค.ศ. 1999 สะท้อนให้เห็นถึงพัฒนาการทางการเมืองที่สำคัญของอินโดนีเซีย ดังจะเห็นได้ว่า พรรค PDI-P ของนางเมกะวะตี ได้รับคะแนนเสียงสูงสุดคิดเป็นร้อยละ 34 ในขณะที่พรรคโกลคาร์ (Golkar) ซึ่งเป็นพรรคที่ครองอำนาจในยุคการปกครองของประธานาธิบดีซูฮาร์โต ได้รับเสียงสนับสนุนจากการเลือกตั้งของประชาชนเพียงร้อยละ 22 นอกจากนี้ ยังมีพรรคการเมืองแนวอิสลามอีกจำนวนหนึ่งที่ได้รับเสียงสนับสนุนมากเพียงพอต่อการมีที่นั่งในสภาผู้แทนราษฎรของประธานาธิบดีวาหิด ซึ่งดำรงตำแหน่งระหว่างวันที่ 20 ตุลาคม ค.ศ. 1999 ถึงวันที่ 23 กรกฎาคม ค.ศ. 2001 การได้รับเลือกจากสภาที่ปรึกษาประชาชนให้ดำรงตำแหน่งประธานาธิบดี ถึงแม้ว่าพรรค PKB ที่นายวาหิดเป็นหัวหน้าพรรคจะมีที่นั่งในสภาผู้แทนราษฎรเพียง 51 ที่นั่ง ในขณะที่พรรค PDI-P ของนางเมกะวะตีมีที่นั่งในสภาผู้แทนราษฎรถึง 153 ที่นั่งนั้น ก็เนื่องจากนายวาหิดสามารถโน้มน้าวให้พรรคการเมืองอื่น ๆ เข้าร่วมจัดตั้งรัฐบาลกับตนได้เป็นผลสำเร็จ

รัฐบาลผสมนำโดยประธานาธิบดีวาหิด ยังคงอยู่ภายใต้กระแสกดดันการปฏิรูปการเมืองอย่างต่อเนื่อง โดยเฉพาะอย่างยิ่งการผลักดันให้มีการลดทอนอำนาจของประธานาธิบดี โดยการยอมให้รัฐสภาสามารถประเมินการทำงานของประธานาธิบดีได้ในการแถลงผลงานประจำปีต่อที่ประชุมสภาที่ปรึกษาประชาชน การพยายามลดทอนอำนาจทางการเมืองของกองทัพ โดยการลดจำนวนตัวแทนของกองทัพในสภาผู้แทนราษฎรจาก 75 คน เหลือเพียง 38 คน และการแต่งตั้งพลเรือนขึ้นดำรงตำแหน่งรัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหม รวมถึงการสนับสนุนและส่งเสริมสิทธิของคนต่างกลุ่มชาติพันธุ์และศาสนาต่างๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งนโยบายการเปิดพื้นที่ในการแสดงออกถึงสิทธิและเสรีภาพของชาวจีนในอินโดนีเซีย รวมไปถึงการยอมรับในสิทธิการปกครองตนเองของประชาชนในอะเจห์ และชาวปาปัวในอิเรียน จายา อย่างไรก็ดี ความขัดแย้งภายในพรรคร่วมรัฐบาล ประกอบกับปัญหาการทุจริตของบุคคลรอบข้าง รวมถึงปัญหาเรื่องผู้สวของประธานาธิบดีวาหิด ส่งผลให้รัฐบาลของประธานาธิบดีวาหิดต้องยุติบทบาทลงอันเป็นผล

จากกระบวนการลงมติถอดถอนประธานาธิบดีออกจากตำแหน่งโดยที่ประชุมสภาที่ปรึกษาประชาชนเมื่อวันที่ 23 กรกฎาคม ค.ศ. 2001

ภายหลังจากนั้น สภาที่ปรึกษาประชาชนได้ประกาศตั้งรองประธานาธิบดีเมกะวะตีขึ้นดำรงตำแหน่งประธานาธิบดีแทน นางเมกะวะตีดำรงตำแหน่งประธานาธิบดีอินโดนีเซียระหว่างวันที่ 23 กรกฎาคม ค.ศ. 2001 ถึงวันที่ 19 ตุลาคม ค.ศ. 2004 โดยมีคณะรัฐมนตรีที่มาจากพรรคร่วมรัฐบาลและนายพลจากกองทัพบก การบริหารประเทศของรัฐบาลประธานาธิบดีเมกะวะตี นอกจากจะเผชิญกับปัญหาแรงกดดันการปฏิรูปทางการเมือง และปัญหาสภาวะเศรษฐกิจที่ยังไม่ฟื้นตัวแล้ว ยังต้องประสบกับปัญหาการเคลื่อนไหวของกลุ่มมุสลิมหัวรุนแรง ซึ่งต่อต้านการดำรงตำแหน่งประธานาธิบดีของผู้นำสตรี รวมถึงการก่อการร้ายต่อเป้าหมายคนต่างชาติภายในประเทศ ในขณะเดียวกัน ประธานาธิบดีเมกะวะตีก็ต้องประสบกับแรงกดดันทางการเมืองอีกเป็นทวีคูณ เมื่อมีกลุ่มนักการเมืองบางกลุ่มเรียกร้องให้ประธานาธิบดีลาออก อันเนื่องมาจากการตัดสินใจขึ้นราคาน้ำมันเชื้อเพลิง ก๊าซหุงต้ม ค่าไฟฟ้า และค่าโทรศัพท์ ตามเงื่อนไขข้อตกลงกับกองทุนการเงินระหว่างประเทศ (IMF) อย่างไรก็ดี ประธานาธิบดีเมกะวะตีสามารถระคับระคองการบริหารประเทศได้อย่างต่อเนื่องจนสิ้นสุดวาระในปี ค.ศ. 2004

การเลือกตั้งทั่วไปในปี ค.ศ. 2004 นอกจากการจัดการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร (DRP) แล้ว ยังมีการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนระดับภูมิภาค (DPD) ซึ่งเป็นสถาบันการเมืองที่จัดตั้งขึ้นใหม่ตามบทบัญญัติการแก้ไขรัฐธรรมนูญอีกด้วย โดยเป็นการเลือกตั้งที่ใช้จังหวัดเป็นฐาน มีตัวแทนจังหวัดละ 4 คน จากทั้งหมด 32 จังหวัด รวมเป็น 128 คน ทั้งนี้ผู้สมัครรับเลือกตั้งต้องไม่สังกัดพรรคการเมือง นอกจากนี้ การเลือกตั้งในปีดังกล่าวยังเป็นการเลือกตั้งประธานาธิบดีโดยตรงเป็นครั้งแรกของอินโดนีเซียอีกด้วย โดยผู้สมัครรับเลือกตั้งประธานาธิบดีต้องมีผู้ลงสมัครรับเลือกตั้งเป็นรองประธานาธิบดีมาพร้อมกันด้วย การเลือกตั้งดังกล่าวอาศัยหลักเกณฑ์การลงคะแนนสองรอบ (TRS- Two Round System) หากการลงคะแนนรอบแรกไม่มีผู้สมัครคู่ใดได้เสียงเกินกว่าร้อยละ 50 จะต้องมีการลงคะแนนเสียงรอบที่สองระหว่างผู้สมัครที่มีคะแนนในลำดับที่หนึ่งและสอง

การเลือกตั้งประธานาธิบดีในรอบแรกจัดขึ้นเมื่อวันที่ 5 กรกฎาคม ค.ศ. 2004 ผลปรากฏว่าคู่ผู้สมัครที่ได้รับคะแนนเสียงเลือกตั้งอันดับหนึ่ง ได้แก่ นายซูซิโล บัมบัง ยูโดโยโน (Susilo Bambang Yudoyono) และนายยูซุฟ คัลลา (Yusuf Kalla) ด้วยจำนวนคะแนนเสียงที่ได้รับ 39,838,184 คะแนน หรือร้อยละ 33.574 รองลงมาคือ นางเมกะวะตี ซูการ์โนบุตรี (Megawati Sukarnoputri) และนายฮาซิม มุซาดี (Hasyim Mazadi) ได้รับคะแนนเสียง 31,567,104 คะแนน หรือร้อยละ 26.605 ดังนั้น จึงมีการจัดการเลือกตั้งรอบที่สองขึ้นในวันที่ 4 ตุลาคม ค.ศ. 2004 ผลปรากฏว่า คู่ผู้สมัครของนายยูโดโยโน และนายคัลลา ได้รับชัยชนะด้วยคะแนนเสียง 69,266,350 คะแนน ในขณะที่คู่ผู้สมัครของนางเมกะวะตีและนายฮาซิม ได้คะแนนเสียง 44,990,704 คะแนน กล่าวได้ว่า การเข้าบริหารประเทศด้วยภาพลักษณ์ของประธานาธิบดี

ที่มาจาก การเลือกตั้งของประชาชนโดยตรง ส่งผลให้ประธานาธิบดียูโดโยโนได้รับความชอบธรรมเป็นอย่างสูงทั้งในสภาและจากสังคม

รัฐบาลอินโดนีเซียภายใต้ประธานาธิบดียูโดโยโน ได้รับความนิยมนอกจากประชาชนค่อนข้างมาก ทั้งในแง่ของภูมิหลังทางการศึกษาและบุคลิกภาพ รวมถึงการตัดสินใจดำเนินนโยบายสำคัญ ๆ ได้แก่ การเปิดเจรจาโดยมีคนกลางไกล่เกลี่ยหาข้อยุติปัญหาในอะเจห์ร่วมกันระหว่างรัฐบาลกับขบวนการอะเจห์เสรี (GAM) จนส่งผลให้มีการยกเลิกการเรียกร้องเอกราชและการถอนกำลังทหารออกจากพื้นที่ การเปิดให้ขบวนการดังกล่าวสามารถจัดตั้งพรรคการเมืองท้องถิ่น และเข้าสู่การเลือกตั้งผู้ว่าราชการจังหวัดตามวิถีประชาธิปไตย การแก้ไขปัญหาในปาปัวตะวันตก โดยการแบ่งเขตพื้นที่ออกเป็นสองจังหวัด คือ ปาปัวกับปาปัวตะวันตก การแต่งตั้งคณะที่ปรึกษาประธานาธิบดีจากผู้เชี่ยวชาญอิสระและผู้ทรงคุณวุฒิที่เป็นที่ยอมรับอย่างกว้างขวาง รวมไปถึงการปราบปรามการก่อร้ายในประเทศอย่างจริงจัง อย่างไรก็ตาม แม้ว่าจะในช่วงหลังประธานาธิบดียูโดโยโนจะมีคะแนนนิยมตกต่ำลง เนื่องจากรัฐบาลไม่สามารถจัดการแก้ไขปัญหาเศรษฐกิจและค่าครองชีพได้อย่างมีประสิทธิภาพ รวมถึงปัญหาการทุจริตในระบบราชการที่ยังคงเกิดขึ้นอย่างต่อเนื่อง แต่ครั้งเมื่อมีการเลือกตั้งในปี ค.ศ. 2009 ประธานาธิบดียูโดโยโนก็ยังคงได้รับความไว้วางใจจากประชาชนให้บริหารประเทศเป็นวาระที่สองซึ่งจะหมดวาระในปี ค.ศ. 2014

2.2 ฝ่ายบริหาร

ประเทศอินโดนีเซีย เป็นประเทศประชาธิปไตยแบบสาธารณรัฐ มีประธานาธิบดีเป็นประมุข มีที่มาจากการเลือกตั้งโดยตรง มีอำนาจหน้าที่ตามรัฐธรรมนูญในฐานะหัวหน้าฝ่ายบริหารและเป็นผู้บัญชาการกองทัพอากาศ ก่อนปี ค.ศ. 2004 ประธานาธิบดีมีที่มาจากการแต่งตั้งโดยสภาที่ปรึกษาประชาชน (MPR) ในฐานะหัวหน้าฝ่ายบริหารประธานาธิบดีทำหน้าที่ผู้นำคณะรัฐมนตรี (Kabinet Indonesia Bersatu) รับผิดชอบในการตัดสินใจกำหนดนโยบายและการบริหารกิจการภายในประเทศและต่างประเทศ ประธานาธิบดีเป็นผู้แต่งตั้งสมาชิกคณะรัฐมนตรี ซึ่งไม่จำเป็นต้องเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร ประธานาธิบดีเป็นผู้ถอดถอนรัฐมนตรีรัฐมนตรีแต่ละกระทรวง และมีหน้าที่ความรับผิดชอบในด้านต่าง ๆ ตามความเหมาะสมในการบริหารสำหรับวิธีการปรับโยกย้ายหรือการพ้นจากตำแหน่งรัฐมนตรีเป็นไปตามที่บัญญัติไว้ในกฎหมายเฉพาะ

ประธานาธิบดีมีรองประธานาธิบดีเป็นผู้ช่วยในการปฏิบัติหน้าที่ได้ ประธานาธิบดีและรองประธานาธิบดีมีวาระการดำรงตำแหน่งครั้งละ 5 ปี และดำรงตำแหน่งได้ไม่เกิน 2 สมัยติดต่อกัน ประธานาธิบดีและรองประธานาธิบดีมาจากการเลือกตั้งระบบคู่โดยตรงจากประชาชน คู่สมัครับเลือกตั้งเป็นประธานาธิบดีและรองประธานาธิบดีต้องได้รับการเสนอชื่อจากพรรคการเมืองหรือพรรคการเมืองรวมก่อนการเลือกตั้งทั่วไป ทั้งนี้ คู่ผู้สมัครับการเลือกตั้งเป็นประธานาธิบดีและรองประธานาธิบดีต้องได้รับ

คะแนนเสียงเกินร้อยละ 50 จากจำนวนคะแนนเสียงทั้งหมดในการเลือกตั้งทั่วไป และได้ไม่น้อยกว่าร้อยละ 20 คะแนนเสียงมากกว่าครึ่งของจังหวัดที่มีอยู่ในอินโดนีเซีย จึงได้รับแต่งตั้งให้ดำรงตำแหน่งประธานาธิบดี และรองประธานาธิบดี

ในกรณีที่ผู้สมัครรับเลือกตั้งเป็นประธานาธิบดีและรองประธานาธิบดีไม่ได้รับเลือกมาเป็นคู่ รัฐธรรมนูญได้กำหนดให้เลือกผู้สมัครรับการเลือกตั้งที่ได้คะแนนเสียงมากเป็นลำดับหนึ่ง และลำดับที่สอง ในการเลือกตั้งทั่วไป และผู้ที่ได้รับคะแนนเสียงมากลำดับที่หนึ่ง เป็นประธานาธิบดี และลำดับสอง เป็นรองประธานาธิบดีตามลำดับ ก่อนเข้ารับตำแหน่งประธานาธิบดีและรองประธานาธิบดีต้องทำการสาบานตน (ตามศาสนาที่ตนนับถือ) ต่อสภาที่ปรึกษาประชาชน

ประธานาธิบดีและรองประธานาธิบดี สามารถถูกถอดถอนในระหว่างการดำรงตำแหน่งได้ โดยสภาที่ปรึกษาประชาชนตามข้อเสนอของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร หากปรากฏหลักฐานการกระทำการฝ่าฝืนกฎหมายอันเป็นปฏิปักษ์ต่อรัฐ การทุจริตคอร์รัปชัน การรับให้สินบน ความผิดอาญาอื่น ๆ หรือกระทำการอันเป็นการเสื่อมเสียเกียรติหรือไม่สามารถปฏิบัติหน้าที่ในตำแหน่งประธานาธิบดีและรองประธานาธิบดีได้อย่างสมบูรณ์หรือไม่สามารถปฏิบัติตามกฎระเบียบในฐานะประธานาธิบดีและรองประธานาธิบดีได้

การเสนอถอดถอนตำแหน่งประธานาธิบดีและรองประธานาธิบดี สามารถกระทำได้โดยข้อเสนอของสภาผู้แทนราษฎรต่อสภาที่ปรึกษาประชาชน ซึ่งลำดับแรกเสนอให้ศาลรัฐธรรมนูญพิจารณา เพื่อตรวจสอบ วินิจฉัย และสรุปความเห็นให้สภาผู้แทนราษฎรทราบเกี่ยวกับความผิดของประธานาธิบดี และรองประธานาธิบดี กรณีการละเมิดกฎหมายซึ่งเป็นปฏิปักษ์กับรัฐ อันเป็นการบ่อนทำลายประเทศ การทุจริตคอร์รัปชัน การรับให้สินบนความผิดทางอาญาอื่น ๆ หรือกระทำการอันเป็นการเสื่อมเสีย และหรือความเห็นที่ว่าประธานาธิบดี และหรือรองประธานาธิบดีไม่สามารถปฏิบัติหน้าที่ได้อย่างสมบูรณ์ได้ในฐานะประธานาธิบดีและหรือรองประธานาธิบดี

ความเห็นของสภาผู้แทนราษฎร กรณีประธานาธิบดีและหรือรองประธานาธิบดีได้กระทำการฝ่าฝืนกฎหมายหรือไม่สามารถปฏิบัติหน้าที่ในฐานะประธานาธิบดีและหรือรองประธานาธิบดี ถือเป็นปฏิบัติตามอำนาจหน้าที่ของสภาผู้แทนราษฎร โดยสภาผู้แทนราษฎรยื่นเรื่องต่อศาลรัฐธรรมนูญนั้น สามารถกระทำได้โดยสมาชิกไม่น้อยกว่า 2 ใน 3 ของจำนวนสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรที่เข้าร่วมประชุมในการประชุมใหญ่ ซึ่งองค์ประชุมในการประชุมใหญ่สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรจะต้องเข้าร่วมไม่น้อยกว่า 2 ใน 3 ของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรทั้งหมด

ศาลรัฐธรรมนูญ มีหน้าที่ทำการตรวจสอบ วินิจฉัยสรุป และเสนอความเห็นต่อสภาผู้แทนราษฎร ภายในระยะเวลา 90 วัน นับจากวันที่ศาลรัฐธรรมนูญได้รับคำร้องเมื่อศาลรัฐธรรมนูญได้มีมติว่า ประธานาธิบดีหรือรองประธานาธิบดีมีการกระทำการฝ่าฝืนกฎหมายอันเป็นปฏิปักษ์กับรัฐ การทุจริตคอร์รัปชัน การรับให้สินบน ความผิดทางอาญาอื่น ๆ หรือการกระทำ อันเสื่อมเสีย และหรือปรากฏหลักฐานว่าประธานาธิบดีหรือรองประธานาธิบดีไม่สามารถปฏิบัติหน้าที่ในฐานะประธานาธิบดี และรอง

ประธานาธิบดีอย่างสมบูรณ์ได้ สภาผู้แทนราษฎรจะเสนอต่อสภาที่ปรึกษาประชาชนให้มีการเรียกประชุมใหญ่ เพื่อพิจารณาประเด็นการถอดถอนจากตำแหน่งประธานาธิบดีและหรือรองประธานาธิบดี

สภาที่ปรึกษาประชาชน ต้องดำเนินการเรียกประชุม เพื่อลงมติประเด็นข้อเสนอกายในระยะเวลาไม่เกิน 30 วันนับจากวันที่ได้รับเรื่อง กระบวนการลงมติในที่ประชุมสภาที่ปรึกษาประชาชนเพื่อการถอดถอนจากประธานาธิบดี และ/หรือรองประธานาธิบดี กระทำได้ในสมัยประชุมใหญ่สภาที่ปรึกษาประชาชน โดยมีองค์ประชุมไม่น้อยกว่า 2 ใน 3 ของสมาชิกทั้งหมด และมีมติเห็นชอบด้วยคะแนนเสียงไม่น้อยกว่า 2 ใน 3 ขององค์ประชุมที่เข้าร่วมประชุม ทั้งนี้ การลงมติให้กระทำภายหลังจากที่ให้ออกาสประธานาธิบดีและรองประธานาธิบดีชี้แจงเหตุผลในที่ประชุมใหญ่สภาที่ปรึกษาประชาชนแล้ว

ถ้าประธานาธิบดีเสียชีวิต ลาออก ถูกให้ออก หรือไม่สามารถปฏิบัติหน้าที่ในระหว่างการดำรงตำแหน่งได้ให้รองประธานาธิบดีเป็นผู้ดำรงตำแหน่งต่อจนครบวาระ ในกรณีที่ตำแหน่งรองประธานาธิบดีว่างลง ภายในระยะเวลาไม่เกิน 60 วัน สภาที่ปรึกษาประชาชน ต้องทำการเปิดประชุมสภาเพื่อสรรหาบุคคลมาดำรงตำแหน่งรองประธานาธิบดี โดยประธานาธิบดีจะเป็นผู้เสนอชื่อ 2 คน เพื่อให้ที่ประชุมคัดเลือก ถ้าประธานาธิบดีและรองประธานาธิบดีเสียชีวิต ลาออก ถูกให้ออกหรือไม่สามารถปฏิบัติหน้าที่ในระหว่างการดำรงตำแหน่ง ให้รัฐมนตรีต่างประเทศ รัฐมนตรีมหาดไทย และรัฐมนตรีกลาโหม เป็นผู้รักษาการแทนร่วมกัน เป็นเวลาไม่เกิน 30 วัน นับจากวันดังกล่าวและให้สภาที่ปรึกษาประชาชน ดำเนินการเปิดประชุมเพื่อเลือกประธานาธิบดีและรองประธานาธิบดี โดยเลือกจากผู้สมัครรับเลือกเป็นประธานาธิบดีและรองประธานาธิบดีที่ได้รับคะแนนเสียงมากในลำดับถัดไปของการเลือกตั้งทั่วไปครั้งที่ผ่านมาเพื่อเข้าดำรงตำแหน่งต่อไปจนครบวาระ

ประธานาธิบดีมีสิทธิอำนาจในการเสนอร่างกฎหมายต่อสภาที่ปรึกษาประชาชนและสามารถกำหนดกฎระเบียบข้อบังคับในการบริหารการปกครอง เพื่อให้เป็นไปตามบัญญัติของรัฐธรรมนูญ ประธานาธิบดีเป็นผู้ถือครองอำนาจสูงสุดใน 3 เหล่าทัพ ประกอบด้วย กองทัพบก กองทัพเรือและกองทัพอากาศ ประธานาธิบดีเป็นผู้มีอำนาจประกาศสงคราม การทำสัญญาสงบศึก และการทำสนธิสัญญาระหว่างประเทศอื่น ๆ โดยความเห็นชอบของสภาผู้แทนราษฎร ในการทำสนธิสัญญาระหว่างประเทศของประธานาธิบดีอื่น ๆ ที่ส่งผลกระทบต่อพื้นฐานวิถีชีวิตประชาชน ภาวะทางการเงินของประเทศ และหรือการแก้ไขหรือการทำสัญญานั้นต้องได้รับความเห็นชอบจากสภาผู้แทนราษฎร นอกจากนี้ ประธานาธิบดียังมีอำนาจหน้าที่อื่นในการทำสนธิสัญญาระหว่างประเทศตามที่บัญญัติไว้ในกฎหมาย

ในสถานการณ์ฉุกเฉินและมีความจำเป็น ประธานาธิบดีมีอำนาจในการออกประกาศและคำสั่งเพื่อบังคับใช้ในสถานการณ์ฉุกเฉินได้โดยประธานาธิบดีต้องนำประกาศ และคำสั่งที่ออกบังคับใช้ในสถานการณ์ฉุกเฉิน เสนอให้ที่ประชุมสภาผู้แทนราษฎรเห็นชอบในการประชุมครั้งต่อไป ในกรณีที่สภาผู้แทนราษฎรไม่ให้ความเห็นชอบให้ประกาศคำสั่งดังกล่าวให้ถือว่าเป็นโมฆะ ประธานาธิบดีเป็นผู้แต่งตั้งอัครราชทูตและกงสุลโดยได้รับความเห็นชอบจากสภาผู้แทนราษฎร การมอบหมายให้เอกอัครราชทูต

ประจำต่างประเทศ ต้องได้รับความเห็นชอบจากสภาผู้แทนราษฎร ประธานาธิบดีสามารถให้การผ่อนผัน และฟื้นฟูตามความเห็นชอบของศาลสูงสุด ประธานาธิบดีสามารถให้การนิรโทษกรรมและทำการยกเลิก การลงโทษได้โดยความเห็นชอบของสภาผู้แทนราษฎร ประธานาธิบดีเป็นผู้มอบสิทธิยศ ตราบำเหน็จ ความชอบและเครื่องประดับยศอื่น ๆ ตามที่ได้บัญญัติในกฎหมาย ประธานาธิบดีสามารถตั้งสภาที่ปรึกษา ในการทำหน้าที่ให้คำแนะนำและให้การปรึกษาแก่ประธานาธิบดีตามที่ได้บัญญัติไว้ตามกฎหมาย

2.3 ฝ่ายนิติบัญญัติ

สภาที่ปรึกษาประชาชน (People's Consultative Assembly / Majelis Permusyawaratan Rakyat : MPR) ทำหน้าที่รัฐสภาของประเทศอินโดนีเซีย สภาที่ปรึกษาประชาชนมาจากการเลือกตั้งทั่วไป ประกอบด้วย สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรและสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรระดับภูมิภาค สมาชิกสภาที่ปรึกษา ประชาชน ประกอบด้วย สมาชิกสภาผู้แทนราษฎร (People's Representative Council: DPR) จำนวน 550 คน และสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรระดับภูมิภาค (Regional Representative Council : DPD) จำนวน 128 คน มีที่มาจากการเลือกตั้งทั้งหมด

การประชุมสภาที่ปรึกษาประชาชนจะมีการประชุมอย่างน้อย 1 ครั้งทุกกรอบในระยะเวลา 5 ปี ซึ่ง จัดขึ้นในเมืองหลวง การลงมติใด ๆ ในการประชุมสภาที่ปรึกษาประชาชน กำหนดยึดถือเสียงส่วนใหญ่ สภาที่ปรึกษาประชาชนมีอำนาจหน้าที่ปรับปรุง แก้ไข และบัญญัติกฎหมาย มีอำนาจในการแต่งตั้ง ประธานาธิบดี และหรือรองประธานาธิบดี และมีอำนาจถอดถอนประธานาธิบดีและรองประธานาธิบดีใน ระหว่างการดำรงตำแหน่งเท่านั้น ทั้งนี้ สภาที่ปรึกษาประชาชนเพิ่งปรับมาเป็นระบบสภาคู่ (Bicameral parliament) ภายหลังจากการเลือกตั้งในปี ค.ศ. 2004 โดยมีการจัดตั้งสภาผู้แทนราษฎรระดับภูมิภาคขึ้นอีก หนึ่งสภา เพื่อเพิ่มสัดส่วนตัวแทนประชาชนในภูมิภาคต่าง ๆ ในการทำหน้าที่สภาสูงในสภาที่ปรึกษา ประชาชน โดยมีสภาผู้แทนราษฎรที่มาจากการเลือกตั้งในระบบสัดส่วนทำหน้าที่เป็นสภาล่าง

สภาผู้แทนราษฎร (House of People's Representative /Dewan Perwakilan Rakyat : DPR) ประกอบด้วย สมาชิกจำนวน 550 คน มาจากการเลือกตั้ง มีหน้าที่หลักในการออกกฎหมาย อนุมัติ งบประมาณ และกำกับดูแลการทำงานของรัฐบาล สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรมีวาระการดำรงตำแหน่ง 5 ปี สภาผู้แทนราษฎรมีบทบาทสำคัญในการพิจารณาร่างกฎหมายแต่ละฉบับ ซึ่งต้องผ่านการหารือและได้รับความ เห็นชอบร่วมกันระหว่างสภาผู้แทนราษฎรและประธานาธิบดี ทั้งนี้ ร่างกฎหมายฉบับใดที่ไม่ได้รับความ เห็นชอบร่วมจากประธานาธิบดี จะไม่สามารถนำมาพิจารณาใหม่ได้อีก ร่างกฎหมายที่ได้รับความ เห็นชอบร่วมจากประธานาธิบดีและผ่านการลงคะแนนเสียงรับรองจากสภาผู้แทนราษฎรแล้ว แต่ ประธานาธิบดียังไม่ลงนามด้วยเหตุผลใดก็ตาม ภายใน 30 วัน ให้ถือว่าให้มีผลบังคับใช้เป็นกฎหมายได้โดย สมบูรณ์

สภาผู้แทนราษฎรมีการประชุมอย่างน้อยปีละ 1 ครั้ง สภาผู้แทนราษฎรมีอำนาจหน้าที่ด้านนิติบัญญัติ โดยการตรากฎหมายใด ๆ ต้องได้รับความเห็นชอบจากการประชุมหารือร่วมกันระหว่างสภาผู้แทนราษฎรและประธานาธิบดี เพื่อจะได้ข้อยุติที่ตรงกัน กรณีที่ร่างกฎหมายไม่ได้รับความเห็นชอบจากทั้งสองฝ่าย ถือว่าร่างกฎหมายนั้นไม่สามารถนำเข้าไปประชุมสภาผู้แทนราษฎรในเวลานั้นได้ ทั้งนี้ประธานาธิบดีจะเป็นผู้ลงนามให้ความเห็นชอบร่างกฎหมายที่ได้รับการเห็นชอบร่วมกันจากทั้งสองฝ่าย และประกาศบังคับใช้ต่อไป ในกรณีที่ร่างกฎหมายได้รับความเห็นชอบจากทั้งสองฝ่ายแล้ว แต่ประธานาธิบดียังไม่ลงนามให้ความเห็นชอบภายใน 30 วัน นับจากวันที่ผ่านความเห็นชอบทั้งสองฝ่าย ให้ถือว่าร่างกฎหมายดังกล่าวได้รับความเห็นชอบจากประธานาธิบดี และมีผลบังคับใช้ต่อไป

สภาผู้แทนราษฎรมีอำนาจหน้าที่บัญญัติกฎหมาย ร่างงบประมาณ และควบคุมกำกับดูแลการบริหารกิจการสาธารณะด้านต่าง ๆ โดยที่สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรมีสติธิในการเสนอร่างกฎหมายในการปฏิบัติหน้าที่ตามที่ได้บัญญัติไว้ตามกฎหมายรัฐธรรมนูญ นอกจากนี้ สภาผู้แทนราษฎรมีอำนาจหน้าที่ในการตั้งกระทู้ถาม แปรญัตติ และการให้ความเห็นในเรื่องต่าง ๆ เกี่ยวกับการบริหารประเทศอีกด้วย ซึ่งการดำเนินการตามสิทธิหน้าที่ในการตั้งกระทู้ถาม การเสนอญัตติและการเสนอความเห็น จักได้เอกสิทธิคุ้มครองตามกฎหมายสมาชิกภาพสภาผู้แทนราษฎร การสิ้นสุดสมาชิกภาพจะเป็นไปตามเงื่อนไขและตามบทบัญญัติของกฎหมายเท่านั้น

สำหรับบทบาทในการตรวจสอบถ่วงดุลทางการเมือง สภาผู้แทนราษฎรไม่มีอำนาจในการขอเปิดอภิปรายไม่ไว้วางใจประธานาธิบดีและรองประธานาธิบดี ทั้งนี้ การถอดถอนประธานาธิบดีหรือรองประธานาธิบดี ซึ่งเป็นไปตามขั้นตอนที่กำหนดไว้ในรัฐธรรมนูญเท่านั้น กล่าวคือ สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรต้องใช้คะแนนเสียง 2 ใน 3 ของผู้เข้าร่วมประชุม ซึ่งต้องมีจำนวนไม่น้อยกว่า 2 ใน 3 ของจำนวนสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรทั้งหมด เพื่อเสนอเรื่องถอดถอนให้ศาลรัฐธรรมนูญพิจารณา หากศาลรัฐธรรมนูญพิจารณาเห็นชอบตามที่สภาผู้แทนราษฎรเสนอเรื่องมา สภาผู้แทนราษฎรจึงจะสามารถเสนอเรื่องดังกล่าวเข้าสู่ที่ประชุมสภาที่ปรึกษาประชาชน เพื่อให้ใช้อำนาจในการพิจารณาลงมติถอดถอนผู้ดำรงตำแหน่งประธานาธิบดีหรือรองประธานาธิบดีต่อไป

สภาผู้แทนราษฎรระดับภูมิภาค (Regional Representative Council /Dewan Perwakilan Daerah : DPD) เป็นสถาบันทางการเมืองใหม่ที่เพิ่งมีการเลือกตั้งครั้งแรกเมื่อวันที่ 5 เมษายน ค.ศ. 2004 จากเดิมที่ผู้แทนจากภูมิภาค องค์กรสังคม และกลุ่มวิชาชีพที่มาจากการแต่งตั้ง สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรระดับภูมิภาคมาจากการเลือกตั้งทั่วไปในจังหวัดต่าง ๆ สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรระดับภูมิภาคในทุกจังหวัดจะมีจำนวนเท่ากัน และจำนวนสมาชิกทั้งหมดต้องไม่เกิน 1 ใน 3 ของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร สำหรับการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรระดับภูมิภาค มีการเลือกตั้งในระดับจังหวัด ๆ ละ 4 คน ประกอบด้วย เขตจังหวัดทั้ง 30 จังหวัด และจังหวัดที่เป็นเขตการปกครองภูมิภาคพิเศษ 2 แห่ง มีจำนวนรวมทั้งสิ้น 128 คน

การประชุมสภาผู้แทนราษฎรระดับภูมิภาคจะมีการประชุมอย่างน้อยปีละหนึ่งครั้ง สภาผู้แทนราษฎรระดับภูมิภาค ทำหน้าที่ในที่ประชุมสภาที่ปรึกษาประชาชน ในเรื่องเกี่ยวกับการให้ข้อเสนอแนะและให้ความเห็นต่อร่างกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการกระจายอำนาจสู่ภูมิภาคและท้องถิ่น การยุบหรือรวมจังหวัด การบริหารทรัพยากรธรรมชาติ รวมถึงการตรวจสอบการใช้จ่ายงบประมาณ การเก็บภาษี เรื่องที่เกี่ยวข้องกับความสมดุลทางการเงินระหว่างส่วนกลางและท้องถิ่น และการจัดระบบการศึกษาและศาสนา เพื่อเป็นข้อมูลประกอบการพิจารณาเรื่องต่าง ๆ ในอำนาจของสภาผู้แทนราษฎร อย่างไรก็ตาม สภาผู้แทนราษฎรระดับภูมิภาคของอินโดนีเซียมิได้มีหน้าที่กลั่นกรองร่างกฎหมายแต่อย่างใด

สภาผู้แทนราษฎรระดับภูมิภาคสามารถร่วมอภิปรายร่างกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการบริหารการปกครองท้องถิ่น ความสัมพันธ์ระหว่างส่วนกลางกับท้องถิ่น การจัดตั้ง และการขยายเขตพื้นที่ รวมทั้งการควมรวมหน่วยการปกครองท้องถิ่น การบริหารจัดการทรัพยากรทางธรรมชาติและทรัพยากรทางเศรษฐกิจอื่น ๆ รวมทั้งความสมดุลทางการเงินการคลังระหว่างส่วนกลางกับท้องถิ่น รวมทั้งเสนอข้อแนะนำต่อสภาผู้แทนราษฎรในเรื่องร่างงบประมาณเกี่ยวกับรายได้ และรายจ่ายประเทศ และร่างกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับภาษีอากรการศึกษา และศาสนาได้

สภาผู้แทนราษฎรระดับภูมิภาคสามารถควบคุมดูแลการดำเนินการบังคับใช้กฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการปกครองท้องถิ่น การก่อตั้ง การขยายเขต และการควมรวมเขตท้องถิ่นความสัมพันธ์ระหว่างส่วนกลางกับท้องถิ่น การบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและทรัพยากรทางเศรษฐกิจอื่น ๆ การดำเนินงานงบประมาณรายได้ และรายจ่ายประเทศ ภาษีอากร การศึกษา และศาสนา รวมทั้งเสนอผลการดำเนินงานต่อสภาผู้แทนราษฎร เพื่อประกอบการพิจารณาต่อไปสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรระดับท้องถิ่น สิ้นสุดสมาชิกภาพตามเงื่อนไข และกฎระเบียบข้อบังคับที่ได้บัญญัติไว้ตามกฎหมาย

สภาประชาชนระดับท้องถิ่น (Regional People's House of Representative : DPRD) เป็นองค์กรทางการเมืองที่จัดตั้งขึ้นเพื่อส่งเสริมการกระจายอำนาจให้แก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น การจัดตั้งสภาประชาชนระดับท้องถิ่น เป็นผลจากบทบัญญัติการแก้ไขรัฐธรรมนูญในปี ค.ศ.2000 ซึ่งกำหนดให้มีการแบ่งระดับการปกครองภูมิภาคออกเป็นจังหวัด อำเภอ (regencies) และตำบลหรือเทศบาล (Kota) โดยจัดให้มีการเลือกตั้งสมาชิกสภาประชาชนระดับท้องถิ่นในหน่วยการปกครองทุกระดับ พร้อมกับการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร และสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรระดับภูมิภาค

การเลือกตั้งทั่วไป ในอินโดนีเซียเป็นการเลือกตั้งโดยตรง มีความเป็นอิสระ เป็นความลับ ซื่อสัตย์ และยุติธรรม โดยกฎหมายกำหนดให้มีการเลือกตั้งทุก ๆ 5 ปี การเลือกตั้งทั่วไปกำหนดให้มีการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรระดับภูมิภาค ประธานาธิบดี รองประธานาธิบดี ผู้สมัครรับเลือกตั้งเพื่อดำรงตำแหน่งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรและสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรระดับภูมิภาค ต้องสังกัดพรรคการเมือง ผู้สมัครรับเลือกตั้งเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรระดับภูมิภาคและสภาท้องถิ่น ต้องเป็นปัจเจกบุคคล การเลือกตั้งทั่วไปให้ดำเนินการโดยคณะกรรมการการเลือกตั้ง ซึ่งเป็นองค์กร

ระดับชาติที่จัดตั้งขึ้นถาวรและมีความเป็นอิสระ สำหรับหลักเกณฑ์เกี่ยวกับการเลือกตั้งทั่วไปนั้นได้ถูกบัญญัติไว้ในกฎหมายเฉพาะ

การเสนอแก้ไขบทบัญญัติรัฐธรรมนูญ สามารถดำเนินการได้ในวาระการประชุมสภาที่ปรึกษาประชาชนได้ โดยการเสนอขอแก้ไขต้องมีสมาชิกไม่น้อยกว่า 1 ใน 3 ของสมาชิกสภาที่ประชุมทั้งหมดทุกวุฒิตีที่เสนอให้มีการแก้ไขบทบัญญัติรัฐธรรมนูญ ต้องเสนอเป็นลายลักษณ์อักษรและมีรายละเอียดชัดเจนในส่วนที่ต้องการแก้ไข พร้อมเหตุผลความจำเป็นของการแก้ไขในการประชุมพิจารณาญัตติการแก้ไขบทบัญญัติรัฐธรรมนูญ ที่ประชุมสภาที่ปรึกษาประชาชนต้องมีองค์ประชุมไม่น้อยกว่า 2 ใน 3 ของสภาที่ปรึกษาประชาชนทั้งหมด การลงมติการแก้ไขข้อกำหนดรัฐธรรมนูญเดิมต้องได้รับคะแนนเสียงเห็นชอบไม่น้อยกว่าร้อยละห้าสิบบวกหนึ่งของสมาชิกสภาที่ปรึกษาประชาชนทั้งหมด ทั้งนี้ การแก้ไขบทบัญญัติรัฐธรรมนูญในเรื่องเกี่ยวกับโครงสร้างประเทศอินโดนีเซียไม่สามารถกระทำการแก้ไขได้

2.4 ฝ่ายตุลาการ

รัฐธรรมนูญอินโดนีเซียบัญญัติรับรองให้อำนาจตุลาการเป็นอำนาจที่มีอิสระ มีเป้าหมายเพื่อดำเนินเรื่องความเป็นธรรม การผดุงกฎหมายและความยุติธรรมองค์กร ฝ่ายตุลาการของอินโดนีเซียประกอบด้วย ศาลฎีกา (Mahkamah Agung) ซึ่งเป็นศาลสูงสุดในองค์กรฝ่ายตุลาการ และศาลรัฐธรรมนูญ (Mahkamah Konstitusi) ซึ่งมีอำนาจในการพิจารณาพิพากษาคดีความทางรัฐธรรมนูญ กล่าวคือ ศาลฎีกาของอินโดนีเซีย มีเขตอำนาจเหนือการพิพากษาคดีของศาลอื่น ๆ ไม่ว่าจะเป็นศาลอุทธรณ์ (high courts / Pengadilan Tinggi) และศาลชั้นต้น (district courts / Pengadilan Negeri) ศาลฎีกามีอำนาจพิพากษาขั้นสุดท้ายในคดีความที่มีการอุทธรณ์ขึ้นมาตามลำดับ รวมถึงมีอำนาจในการรื้อฟื้นการพิจารณาคดีต่าง ๆ ได้ในกรณีที่น่าปรากฏหลักฐานใหม่เพียงพอ ส่วนศาลรัฐธรรมนูญ มีอำนาจตุลาการที่เกี่ยวข้องกับการรักษาความยุติธรรมธรรมทางการเมือง ความเป็นธรรมด้านศาสนา ความเป็นธรรมด้านทหาร ความเป็นธรรมด้านการขับเคลื่อนการบริหารประเทศ

ศาลสูงสุดหรือศาลฎีกา (Supreme Court / Mahkamah Agung) เป็นศาลชั้นสูงสุดในการตัดสินอรรถคดี พิจารณาฎีการะเบียบกฎหมายภายใต้กฎหมายต่อกฎหมายและอำนาจหน้าที่อื่นตามกฎหมายบัญญัติไว้โดยผู้ดำรงตำแหน่งตุลาการศาลสูงสุดหรือศาลฎีกา ต้องมีความซื่อสัตย์สุจริต มีศีลธรรม เทียงธรรม เชี่ยวชาญ และมีประสบการณ์ด้านกฎหมาย ประธานาธิบดีเป็นผู้แต่งตั้งตุลาการสูงสุดโดยการเสนอชื่อของคณะตุลาการศาลและผ่านความเห็นชอบจากสภาผู้แทนราษฎร ประธานและรองประธานศาลสูงสุดมาจากการตั้งโดยตุลาการศาลสูงสุด องค์ประกอบโครงสร้าง อำนาจหน้าที่และสมาชิกคณะตุลาการสูงสุดเป็นไปตามที่กฎหมายเฉพาะได้บัญญัติไว้

คณะตุลาการศาลมีความเป็นอิสระในการเสนอชื่อแต่งตั้งบุคคลเป็นตุลาการต่อตุลาการสูงสุดและมีอำนาจหน้าที่ในการกำกับดูแล คุ้มครองเคารพเกียรติยศ ชื่อเสียงและพฤติกรรมของตุลาการ ตุลาการในคณะตุลาการต้องมีความรู้และประสบการณ์ด้านกฎหมาย รวมทั้งมีศีลธรรมและบุคลิกลักษณะอันดีงาม ตุลาการในคณะตุลาการได้รับการแต่งตั้งและถอดถอนให้พ้นจากตำแหน่งโดยประธานาธิบดี ตามความเห็นชอบของสภาผู้แทนราษฎร องค์ประกอบโครงสร้าง อำนาจหน้าที่ ตุลาการในคณะตุลาการสูงสุดเป็นไปตามที่บัญญัติในกฎหมาย

สำหรับกระบวนการสรรหาและแต่งตั้งผู้พิพากษาศาลฎีกา รัฐธรรมนูญอินโดนีเซียกำหนดให้เป็นอำนาจหน้าที่ของ “คณะกรรมการตุลาการ” (Judicial Commission) โดยคณะกรรมการดังกล่าวจะเป็นผู้เสนอรายชื่อผู้มีคุณสมบัติเข้ารับการสรรหาและแต่งตั้งเป็นผู้พิพากษาศาลฎีกาเพื่อให้ที่ประชุมสภาผู้แทนราษฎรพิจารณาให้ความเห็นชอบ เมื่อผ่านการเห็นชอบของที่ประชุมสภาผู้แทนราษฎรแล้ว รายชื่อผู้ได้รับการแต่งตั้งให้ดำรงตำแหน่งผู้พิพากษาศาลฎีกาดังกล่าวจะถูกเสนอต่อประธานาธิบดีเพื่ออนุมัติแต่งตั้งอย่างเป็นทางการ ในปี ค.ศ. 2011 ประเทศอินโดนีเซียมีจำนวนศาลประเภทต่าง ๆ รวมทั้งสิ้นกว่า 804 แห่ง มีจำนวนผู้พิพากษาในศาลฎีกาจำนวน 50 คน และผู้พิพากษาในศาลชั้นต้นและชั้นอุทธรณ์ทั่วประเทศราว 7,000 คน สำหรับการแต่งตั้งและถอดถอนผู้ดำรงตำแหน่งคณะกรรมการตุลาการนั้น เป็นอำนาจของประธานาธิบดี โดยได้รับความเห็นชอบของสภาผู้แทนราษฎร

ศาลรัฐธรรมนูญ (Constitutional Court /Mahkamah Konstitusi) ศาลรัฐธรรมนูญอินโดนีเซียได้จัดตั้งขึ้นเมื่อวันที่ 17 สิงหาคม ค.ศ. 2003 มีสถานะเป็นองค์กรตุลาการที่จัดตั้งขึ้นตามบทบัญญัติในการแก้ไขรัฐธรรมนูญเมื่อปี ค.ศ. 2001 ทั้งนี้ ก่อนการจัดตั้งศาลรัฐธรรมนูญ ศาลสูงสุดหรือศาลฎีกาเป็นผู้รับผิดชอบในการปฏิบัติหน้าที่ในเรื่องที่เป็นเขตอำนาจของศาลรัฐธรรมนูญ ศาลรัฐธรรมนูญมีอำนาจหน้าที่ในการวินิจฉัยคดีขั้นต้นและขั้นสุดท้ายในคดีความที่เกี่ยวข้องกับรัฐธรรมนูญ และคดีความทางการเมือง อาทิ เรื่องที่เกี่ยวข้องกับการเลือกตั้งทั่วไป การพิจารณาเรื่องเสนอถอดถอนผู้ดำรงตำแหน่งประธานาธิบดี โดยคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญถือเป็นอันสิ้นสุด เขตอำนาจในการพิจารณาคดีของศาลรัฐธรรมนูญ ประกอบด้วย กรณีความขัดแย้งด้านบทบาทและอำนาจหน้าที่ขององค์กรของรัฐ การพิจารณาวินิจฉัยเรื่องการยุบพรรคการเมือง การพิจารณารณาร้องเรียนเกี่ยวกับผลการเลือกตั้งทั่วไป การพิจารณาวินิจฉัยเกี่ยวกับการฝ่าฝืนละเมิดรัฐธรรมนูญของประธานาธิบดีและรองประธานาธิบดีที่สภาผู้แทนราษฎรเสนอ

ตุลาการศาลรัฐธรรมนูญ ประกอบด้วย คณะตุลาการ 9 คน ตุลาการศาลรัฐธรรมนูญได้รับการแต่งตั้งโดยประธานาธิบดีที่มาจาก การเสนอของศาลสูงสุดจำนวน 3 คน มาจากการเสนอของสภาผู้แทนราษฎรจำนวน 3 คน และมาจากการเสนอของประธานาธิบดีเองจำนวน 3 คน ประธานและรองประธานศาลรัฐธรรมนูญ เลือกโดยตุลาการศาลรัฐธรรมนูญ ผู้ดำรงตำแหน่งตุลาการศาลรัฐธรรมนูญต้องมีความซื่อสัตย์ มีบุคลิกภาพอันดีงาม สุจริตยุติธรรมเป็นผู้มีความรอบรู้เรื่องรัฐธรรมนูญ และกฎระเบียบของประเทศ รวมทั้งไม่

ดำรงตำแหน่งทางการเมือง การแต่งตั้งและถอดถอนตุลาการศาลรัฐธรรมนูญ ขั้นตอนการดำเนินการให้เป็นไปตามที่กฎหมายบัญญัติเงื่อนไขการดำรงตำแหน่งและการสิ้นสุดจากตำแหน่งตุลาการศาลรัฐธรรมนูญ ได้กำหนดไว้ในกฎหมาย

ศาลแรงงาน (Labor Court) เริ่มจัดตั้งขึ้นในเดือนมกราคม ค.ศ. 2006 อยู่ภายใต้การกำกับดูแลของศาลฎีกา ศาลต่อต้านคอร์รัปชัน (anti-corruption courts) มีเขตอำนาจในการพิจารณาพิพากษาคดีความเกี่ยวกับการทุจริตซึ่งได้รับการชี้มูลความผิดโดยคณะกรรมการอิสระป้องกันและปราบปรามการทุจริต (Corruption Eradication Commission)

คณะกรรมการตรวจเงินแผ่นดินสูงสุด (Supreme Audit Board : BPK) เป็นองค์กรตรวจสอบทางการเมืองที่จัดตั้งขึ้นใหม่ตามบทบัญญัติในการแก้ไขรัฐธรรมนูญ มีอำนาจหน้าที่ในการจัดทำรายงานการใช้จ่ายงบประมาณแผ่นดินต่อสภาผู้แทนราษฎร (DPR) สภาผู้แทนราษฎรระดับภูมิภาค (DPD) และสภาประชาชนระดับท้องถิ่นทั้งระดับจังหวัด อำเภอ และตำบล (DPRD) ผู้ดำรงตำแหน่งคณะกรรมการตรวจเงินแผ่นดินสูงสุด มีที่มาจากการสรรหาโดยสภาผู้แทนราษฎร โดยการรับฟังความคิดเห็นของสภาผู้แทนราษฎรระดับภาค และแต่งตั้งโดยประธานาธิบดี

2.5 การบริหารราชการแผ่นดิน

สาธารณรัฐอินโดนีเซียเป็นรัฐเดี่ยว มีเมืองหลวงตั้งอยู่ที่กรุงจาการ์ตา (Jakarta) การจัดโครงสร้างการปกครองส่วนภูมิภาคแบ่งออกเป็น 30 จังหวัด เขตการปกครองภูมิภาคพิเศษ (special region) 2 เขต ได้แก่ ยอกยาการ์ตา (Yogyakarta) และอาเจห์ (Aceh) และเขตนครหลวงพิเศษ (special capital city district) 1 แห่ง คือ จาการ์ตา (Jakarta) ในแต่ละจังหวัดมีองค์การบริหารส่วนจังหวัด (provincial government) ซึ่งประกอบด้วย สภาผู้แทนประชาชนระดับท้องถิ่น (Dewan Perwakilan Rakyat Daerah หรือ DPRD) และมีผู้ว่าราชการจังหวัดเป็นหัวหน้าฝ่ายบริหาร มีที่มาจากการเลือกตั้ง

ในแต่ละจังหวัดประกอบด้วย อำเภอ (kabupaten) ซึ่งอยู่ภายใต้การปกครองของนายอำเภอ อำเภอประกอบด้วยตำบล (kalurahan) ซึ่งมีกำนัน (lurah) ทำหน้าที่ดูแลรับผิดชอบการปกครองภายในพื้นที่ตำบล สำหรับการปกครองส่วนท้องถิ่น ประกอบด้วย เทศบาล (kota) ซึ่งมีนายกเทศมนตรีมาจากการเลือกตั้งโดยตรง หลังการประกาศใช้กฎหมายว่าด้วยความเป็นอิสระในการจัดการตนเองของประชาชนในภูมิภาค (regional autonomy legislation) ในปี ค.ศ. 2000 และการดำเนินนโยบายการกระจายอำนาจให้แก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ซึ่งเริ่มในวันที่ 1 มกราคม ค.ศ. 2001 ส่งผลให้หน่วยการปกครองท้องถิ่นระดับภูมิภาคและเทศบาลกลายเป็นองค์กรที่มีบทบาทหลักในการจัดบริการสาธารณะด้านต่าง ๆ แก่ประชาชนอย่างกว้างขวาง

สาธารณรัฐอินโดนีเซีย แบ่งการปกครองในรูปแบบจังหวัด อำเภอและเมือง/เทศบาลหน่วยการปกครองระดับจังหวัด อำเภอและเมือง มีอำนาจหน้าที่ในกำหนดระเบียบการบริหารการปกครองตนเองที่มีความเป็นอิสระ หน่วยการปกครองระดับจังหวัด อำเภอ และเมือง/เทศบาล จะมีสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรระดับภูมิภาคในพื้นที่ที่มาจาก การเลือกตั้งทั่วไป ผู้ว่าราชการจังหวัด นายอำเภอและนายกเทศมนตรี เป็นผู้บริหารหน่วยการปกครองระดับภูมิภาคและท้องถิ่นซึ่งมีที่มาจาก การเลือกตั้งตามระบบประชาธิปไตย หน่วยการปกครองส่วนภูมิภาค สามารถบริหารการปกครองได้โดยอิสระ เว้นแต่กฎหมายกำหนดให้เป็นหน้าที่ของการปกครองส่วนกลาง หน่วยการปกครองส่วนภูมิภาค มีอำนาจในการออกกฎระเบียบ ข้อบังคับ และกฎเกณฑ์ต่าง ๆ เพื่อทำหน้าที่กำกับดูแลช่วยเหลือองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น โดยองค์ประกอบและกระบวนการการบริหารระดับภูมิภาค เป็นไปตามบทบัญญัติกฎหมาย

การจัดความสัมพันธ์ในเชิงอำนาจหน้าที่ ระหว่างการปกครองส่วนกลางกับการปกครองระดับภูมิภาค อำเภอและเมือง หรือระหว่างการปกครองระดับภูมิภาคกับอำเภอ และเมือง/เทศบาลถูกกำหนดไว้ในกฎหมายเฉพาะโดยคำนึงถึงลักษณะเฉพาะและความแตกต่างหลากหลายของท้องถิ่นแต่ละภูมิภาคเป็นสำคัญ สำหรับความสัมพันธ์ทางการคลัง การบริการสาธารณะ การใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติและทรัพยากรอื่น ๆ ระหว่างการปกครองส่วนกลางและการปกครองส่วนภูมิภาค เป็นไปตามที่กฎหมายได้กำหนดไว้โดยมีเป้าหมายเพื่อเอื้อให้เกิดการบริหารที่เป็นธรรมและเสมอภาคกัน นอกจากนี้สาธารณรัฐอินโดนีเซียยังให้การยอมรับและเคารพการบริหารท้องถิ่นที่มีลักษณะเฉพาะหรือมีลักษณะพิเศษ ตามที่ได้บัญญัติไว้ในกฎหมาย ในขณะที่เดียวกันสาธารณรัฐยังให้การยอมรับและเคารพจารีตประเพณี รวมทั้งความเชื่อท้องถิ่นที่ยังคงอยู่และสามารถปรับหรือมีสอดคล้องกับความเจริญพัฒนาของสังคมโดยสอดคล้องกับบทบัญญัติของกฎหมาย

ส่วนการดูแลรักษาความสงบเรียบร้อยและความมั่นคงของประเทศ รัฐธรรมนูญอินโดนีเซีย กำหนดให้พลเมืองทุกคนมีหน้าที่และความรับผิดชอบร่วมกันในการปกป้องและรักษาความมั่นคงของประเทศ การปกป้องและรักษามั่งคั่งของประเทศเป็นหน้าที่ของกองทัพแห่งชาติอินโดนีเซียและตำรวจแห่งชาติอินโดนีเซีย โดยประชาชนเป็นกำลังสนับสนุนกองทัพแห่งชาติอินโดนีเซีย ซึ่งประกอบด้วย กองทัพบก กองทัพเรือ และกองทัพอากาศ เป็นผู้ทำหน้าที่ปกป้อง คุ้มครอง และรักษาเอกราช และอำนาจอธิปไตยของประเทศตำรวจแห่งชาติอินโดนีเซีย มีหน้าที่รักษาความเรียบร้อยในสังคม ให้ความคุ้มครองประชาชนและรับใช้บริการประชาชน รวมทั้งเป็นผู้รักษาค้ำจุนกฎหมาย องค์ประกอบและสถานะของกองทัพแห่งชาติอินโดนีเซียและตำรวจแห่งชาติอินโดนีเซียมีความสัมพันธ์และเกี่ยวข้องกับ การดำเนินตามหน้าที่ สำหรับการมีส่วนร่วมของพลเมืองในการปกป้องและรักษาความมั่นคงของประเทศให้เป็นไปตามที่ได้บัญญัติไว้ในกฎหมาย

สำหรับการบริหารงบประมาณรายรับและรายจ่ายประเทศ รัฐธรรมนูญกำหนดให้มีการดำเนินการเป็นกฎหมายประจำปีและต้องดำเนินการอย่างเปิดเผย เพื่อให้ประชาชนได้ประโยชน์อย่างสูงสุด

ประธานาธิบดีเป็นผู้เสนอร่างพระราชบัญญัติงบประมาณรายได้และรายจ่ายประเทศ โดยการประชุมพิจารณาร่วมกับสภาผู้แทนราษฎร และรับฟังความเห็น ข้อเสนอแนะจากสภาผู้แทนราษฎรระดับภูมิภาคประกอบด้วย ในกรณีสภาผู้แทนราษฎรไม่เห็นด้วยกับร่างพระราชบัญญัติงบประมาณรายรับและรายจ่ายประเทศที่ประธานาธิบดีเสนอ รัฐธรรมนูญกำหนดให้นำร่างพระราชบัญญัติงบประมาณรายรับและรายจ่ายประเทศของปีที่ผ่านมาให้นำมาใช้สำหรับการจัดเก็บภาษีและการจัดเก็บรายได้อื่น ๆ ที่จำเป็นของรัฐเป็นไปตามที่กฎหมายบัญญัติไว้ เช่นเดียวกับบิรวรรตเงินตราของประเทศและการทำหน้าที่อื่น ๆ ที่เกี่ยวกับการเงินการคลังประเทศให้เป็นไปตามที่กฎหมายบัญญัติ ทั้งนี้ รัฐธรรมนูญอินโดนีเซียบัญญัติให้รัฐต้องมีการจัดตั้งธนาคารกลางแห่งชาติ ซึ่งมีองค์ประกอบ บทบาทอำนาจหน้าที่ความรับผิดชอบและความเป็นอิสระในการบริหารตามที่ได้บัญญัติไว้ในกฎหมายเฉพาะอีกด้วย

สำหรับการตรวจสอบการบริหารราชการแผ่นดิน รัฐธรรมนูญกำหนดให้มีองค์กรตรวจเงินแผ่นดินมีหน้าที่ในการตรวจสอบการบริหารจัดการและรับผิดชอบเกี่ยวกับการเงิน มีความความอิสระ และมีอำนาจหน้าที่เป็นการเฉพาะในการทำหน้าที่ดังกล่าว องค์กรตรวจเงินแผ่นดินต้องรายงานผลการดำเนินงานต่อสภาผู้แทนราษฎร สภาผู้แทนระดับภูมิภาคและสภาผู้แทนราษฎรระดับภูมิภาคและท้องถิ่น ตามอำนาจหน้าที่แต่ละส่วน โดยองค์กรตรวจเงินแผ่นดินจะดำเนินการจัดส่งรายงานผลการตรวจสอบให้กับองค์กรตัวแทนและหรือองค์กรส่วนอื่นที่เหมาะสมตามที่ได้บัญญัติไว้ในกฎหมาย สมาชิกองค์กรตรวจเงินแผ่นดินมาจากการเลือกตั้งของสภาผู้แทนราษฎร โดยผ่านความเห็นชอบจากสภาผู้แทนระดับภูมิภาค ตามความเหมาะสมของบทบาทหน้าที่ตำแหน่งผู้ว่าการตรวจเงินแผ่นดิน โดยมาจากการเลือกตั้งกันเองของสมาชิกองค์กรตรวจเงินแผ่นดินองค์กรตรวจเงินมีสถานที่ตั้งอยู่ในเมืองหลวง และมีตัวแทนสาขาในทุกจังหวัด ทั้งนี้ อำนาจหน้าที่อื่นของผู้ตรวจเงินแผ่นดินให้เป็นไปตามกฎหมายบัญญัติ

ส่วนที่ 3

ศาลรัฐธรรมนูญอินโดนีเซีย

3.1 การปฏิรูประบบศาล

ภายใต้บริบททางการเมืองแบบอำนาจนิยมในยุคประธานาธิบดีซูฮาร์โต กระบวนการยุติธรรมอินโดนีเซียได้รับการวิพากษ์วิจารณ์อย่างรุนแรง โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ในเรื่องความไม่เป็นธรรมในการบังคับใช้กฎหมาย รวมถึงความไม่เป็นอิสระและไม่เป็นกลางขององค์กรตุลาการ ประเด็นปัญหาที่ได้รับการโจมตีอยู่เสมอ ได้แก่ การดำเนินคดีและตัดสินความผิดของผู้ต้องหาจำนวนมากโดยปราศจากหลักฐานเพียงพอหรือไม่สามารถพิสูจน์ได้ว่าผู้ต้องหาได้กระทำความผิดจริง ในหลายกรณี การพิพากษาคดีตกอยู่ภายใต้อิทธิพลการชี้นำของฝ่ายการเมือง และในหลายกรณี พิพากษาคดีก็ไปตามแรงกดดันของสื่อมวลชน (Trial by the press)

ด้วยเหตุนี้ในช่วงเวลาดังกล่าว ประชาชนชาวอินโดนีเซียจึงเกิดความไม่เชื่อมั่นในระบบและกระบวนการยุติธรรมโดยรวม นับตั้งแต่การทำหน้าที่ของตำรวจในการติดตามดำเนินคดีต่าง ๆ ไปจนถึงการพิจารณาพิพากษาคดีของศาล ซึ่งมักถูกมองว่าเป็นการทำหน้าที่โดยมิได้ตั้งอยู่บนความสุจริต ไม่มีมาตรฐานและขาดจรรยาบรรณทางวิชาชีพ อาทิ การมีอคติในการดำเนินคดี การมีพฤติกรรมรับสินบน การทุจริตในตำแหน่งหน้าที่ การเอื้อประโยชน์แก่พวกพ้อง รวมถึงการพิจารณาพิพากษาคดีโดยเกรงกลัวอิทธิพลของผู้กระทำความผิด ซึ่งได้ใช้อำนาจทางการเมืองหรืออิทธิพลในการแก้แค้นต่อครอบครัวของตน ในภายหลัง ฯลฯ พฤติกรรมดังกล่าวกลายเป็นที่มาของการวิพากษ์วิจารณ์โจมตีผู้พิพากษาอินโดนีเซียภายใต้ระบบการเมืองแบบอำนาจนิยมว่าเป็น “เจ้าพ่อในกระบวนการยุติธรรม” (Mafia of Justice)

ปัญหาความไม่เป็นอิสระและขาดความเป็นกลางของกระบวนการยุติธรรมทั้งระบบ จึงกลายเป็นอุปสรรคสำคัญต่อการพัฒนาประชาธิปไตย การสร้างความยุติธรรมในสังคม การสร้างธรรมาภิบาลในการบริหารประเทศ รวมถึงการรณรงค์หลักนิติธรรมในประเทศอินโดนีเซีย กล่าวคือ อำนาจของศาลในการพิจารณาวินิจฉัยความผิดเกี่ยวกับการกระทำที่มีขอบด้วยรัฐธรรมนูญ (Judicial Review) เป็นเงื่อนไขสำคัญในการธำรงความเป็นอิสระขององค์กรตุลาการ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการใช้อำนาจของศาลในการพิจารณาทบทวนการกระทำของบุคคลหรือขององค์กรของรัฐ รวมถึงกฎหมายต่าง ๆ ที่เข้าข่ายเป็นการ

ละเมิดหรือมิชอบด้วยรัฐธรรมนูญ ในวันนี้ จึงกล่าวได้ว่า ภายใต้บริบทที่องค์กรศาลไม่มีความเป็นอิสระ และหรือตกอยู่ภายใต้การครอบงำโดยอำนาจของฝ่ายบริหาร และหรือผู้นำทางการเมือง ดังเช่นตลอดช่วงระยะเวลาการปกครองของประธานาธิบดีซูฮาร์โตนั้น องค์กรตุลาการของอินโดนีเซียไม่สามารถทำหน้าที่ในการใช้อำนาจพิจารณาวินิจฉัยความผิดเกี่ยวกับการกระทำที่มิชอบด้วยรัฐธรรมนูญได้เลย อันเนื่องจากประธานาธิบดีมีอำนาจอย่างกว้างขวาง โดยมีการใช้กฎหมายที่บีบบังคับในสถานการณ์ความมั่นคงและความไร้เสถียรภาพทางการเมือง ซึ่งตั้งอยู่บนการอ้างเหตุผลเรื่องการรักษาความมั่นคงแห่งรัฐและความสงบเรียบร้อยของประเทศ

นอกจากนี้ การปรับปรุงโครงสร้างและระบบบริหารกิจการยุติธรรมของอินโดนีเซียนั้น ยังมีความสำคัญต่อการปฏิรูประบบศาลและกระบวนการยุติธรรมโดยรวม เนื่องจากที่ผ่านมา ปัญหาความไม่เป็นอิสระและความไม่เป็นธรรมในกระบวนการยุติธรรมอินโดนีเซียส่วนหนึ่งมีสาเหตุมาจากการอาศัยตำแหน่งหน้าที่เพื่อแสวงหาผลประโยชน์ของบุคลากรในองค์กรศาล โดยเฉพาะอย่างยิ่งบุคลากรในสายผู้พิพากษา ซึ่งแม้จะมีเงินเดือนสูงกว่าข้าราชการทั่วไปในระบบราชการอินโดนีเซีย แต่เมื่อเปรียบเทียบกับอัตราเงินเดือนของผู้พิพากษาในประเทศใกล้เคียงอื่น ๆ แล้ว กลับมีอัตราที่ค่อนข้างต่ำ นอกจากนี้ ผู้พิพากษาในอินโดนีเซียมีสถานะเป็นข้าราชการเช่นเดียวกับเจ้าหน้าที่รัฐในหน่วยงานราชการอื่น ๆ อีกทั้งในฝ่ายบริหาร หากแต่มีตำแหน่งอยู่ในลำดับขั้นที่สูงกว่าข้าราชการทั่วไป ในขณะที่ผู้พิพากษาในประเทศอื่น ๆ กลับมีสถานะเป็นบุคลากรในฝ่ายตุลาการ (Judicial servant) ด้วยเหตุนี้ แม้ว่าศาลฎีกาอินโดนีเซียจะมีอำนาจในการบริหารกิจการยุติธรรม แต่ในแง่การบริหารราชการ อาทิ การบริหารงานบุคคล การบริหารงบประมาณ ของหน่วยงานศาลกลับอยู่ภายใต้การกำกับควบคุมโดยกระทรวงยุติธรรม สภาพดังกล่าวจึงเอื้อให้ฝ่ายบริหารสามารถแทรกแซงการทำงานขององค์กรตุลาการได้ง่าย

ดังนั้น เมื่อการครองอำนาจอันยาวนานของประธานาธิบดีซูฮาร์โตสิ้นสุดลง การผลักดันการปฏิรูประบบตุลาการและกระบวนการยุติธรรมของอินโดนีเซีย จึงปรากฏให้เห็นอย่างเป็นรูปธรรม ได้แก่

- การประกาศใช้กฎหมายว่าด้วยคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ ค.ศ. 1999 (Law No. 39/1999 of the National Human Rights Commission)
- การจัดตั้งศาลใหม่ที่มีเขตอำนาจในการพิจารณาพิพากษาคดีเฉพาะแยกต่างหากจากศาลที่มีอยู่เดิม เช่น ศาลรัฐธรรมนูญ (Constitutional Court) ศาลพาณิชย์ (Commercial Court) ศาลแรงงาน (Labor Courts) และศาลสิทธิมนุษยชน (Human Rights Courts)
- การกำหนดให้การพิจารณาพิพากษาคดีสันติคดีทุกกรณีต้องมีการจัดทำรายงานคำพิพากษาคดีของศาล ซึ่งแสดงให้เห็นถึงคำวินิจฉัยของผู้พิพากษาแต่ละคนอย่างละเอียดและสมบูรณ์
- การเปิดให้ผู้พิพากษาหรือตุลาการสามารถส่งวนคำวินิจฉัยส่วนตัวในกรณีที่มีคำพิพากษาคดีหรือแย้งกับผู้พิพากษาหรือตุลาการคนอื่น ๆ ในคณะซึ่งร่วมกันพิจารณาคดีนั้น ๆ

- การแต่งตั้งบุคคลจากนอกสายวิชาชีพผู้พิพากษา (non-career judges) อาทิ ผู้เชี่ยวชาญด้านกฎหมาย หรือผู้ทรงคุณวุฒิด้านกฎหมายที่เป็นที่ยอมรับ ทำหน้าที่ผู้พิพากษาของศาล
- การปรับปรุงกระบวนการสรรหาและแต่งตั้งผู้พิพากษาและตุลาการศาล โดยมีกระบวนการสรรหาและคัดเลือกที่เหมาะสมและเป็นธรรมภายใต้กลไกการดำเนินงานของรัฐสภา และแต่งตั้งโดยประธานาธิบดี แทนการแต่งตั้งผู้พิพากษาจากการพิจารณาความอาวุโสของการครองตำแหน่งภายใต้กระบวนการสรรหาและแต่งตั้งในระบบราชการปกติ
- การปรับปรุงระเบียบวิธีและขั้นตอนการดำเนินงานภายในของสำนักงานศาลต่าง ๆ รวมถึงการทำงานของเจ้าหน้าที่ตำรวจและพนักงานอัยการ

สำหรับกระบวนการปฏิรูประบบศาลและกระบวนการยุติธรรมอินโดนีเซียภายหลังยุคประธานาธิบดีซูฮาร์โตนั้น เริ่มต้นจากสนับสนุนการยกระดับความรู้ความเชี่ยวชาญของบุคลากรในองค์กรตุลาการโดยธนาคารโลก (World Bank) ผ่านการจัดฝึกอบรมให้ความรู้ด้านต่าง ๆ การจัดสัมมนาทางวิชาการ ตลอดจนการศึกษาดูงานและการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างผู้พิพากษาอินโดนีเซียกับผู้พิพากษาในประเทศต่าง ๆ อาทิ ประเทศศรีลังกา ฟิลิปปินส์ รวมถึงประเทศไทย การจัดตั้งสถาบันตุลาการเพื่อทำหน้าที่พิจารณาวินิจฉัยความผิดเกี่ยวกับการกระทำที่มิชอบด้วยรัฐธรรมนูญ (Institution of Judicial Review) การสรรหาบุคลากรใหม่ ๆ จากนอกสายวิชาชีพผู้พิพากษาเข้าสู่องค์กรศาล การสร้างกลไกเสริมสร้างความเข้มแข็งและกำกับดูแลความเป็นอิสระในการทำหน้าที่ผู้พิพากษาโดยแต่งตั้งรองประธานศาลฎีกา (Deputy Chief Justice) ทำหน้าที่กำกับดูแลความรับผิดชอบทางวิชาชีพของผู้พิพากษาในศาลฎีกา การปรับปรุงขั้นตอนและวิธีการพิจารณาคดีความของศาล การปรับปรุงระบบการจัดการของสำนักงานศาล การปรับปรุงระบบบริหารงานภายในของศาล รวมถึงการจัดตั้งองค์กรผู้ตรวจการแผ่นดิน (National Ombudsman Commission) เพื่อติดตามตรวจสอบการใช้อำนาจขององค์กรตุลาการ

กระบวนการปฏิรูประบบศาลและกระบวนการยุติธรรมอินโดนีเซียนับตั้งแต่ปี ค.ศ. 1997 เป็นต้นมานั้น สามารถสรุปลักษณะสำคัญ ๆ ได้ 3 ส่วน คือ 1) การจัดตั้งศาลใหม่ 2) การจัดโครงสร้างและระบบการบริหารงานยุติธรรมใหม่ และ 3) การวางแผนและจัดทำแผนปฏิบัติการเกี่ยวกับการพัฒนากระบวนการยุติธรรม กล่าวคือ สำหรับกระบวนการปฏิรูประบบศาลโดยการจัดตั้งศาลใหม่ มีเป้าหมายเพื่อให้สถาบันตุลาการกลับมามีอำนาจเป็นอิสระในฐานะเสาหลักของกระบวนการยุติธรรมของประเทศ การจัดตั้งศาลใหม่เป็นผลจากการแก้ไขรัฐธรรมนูญอินโดนีเซียซึ่งดำเนินการเป็นครั้งแรกในปี ค.ศ. 1998 โดยมีเจตนารมณ์เพื่อปฏิรูปโครงสร้างอำนาจของสถาบันฝ่ายบริหาร ซึ่งเคยครอบงำเหนืออำนาจนิติบัญญัติและตุลาการ การเปลี่ยนแปลงในอำนาจตุลาการที่สำคัญภายหลังการแก้ไขรัฐธรรมนูญ ก็คือ การจัดตั้งศาลรัฐธรรมนูญ เพื่อเป็นสถาบันหลักในการใช้อำนาจตุลาการที่เกี่ยวข้องกับการพิจารณาความชอบด้วย

รัฐธรรมนูญของกฎหมาย การกระทำและการใช้อำนาจของรัฐ ซึ่งถือเป็นทำให้องค์กรตุลาการเข้ามามีบทบาทสำคัญในการสร้างความยุติธรรมและค้ำจุนหลักนิติธรรมในระบบประชาธิปไตย

องค์กรศาลที่มีการจัดตั้งขึ้นใหม่ภายใต้บทบัญญัติรัฐธรรมนูญแก้ไขเพิ่มเติมในปี ค.ศ. 1998 เป็นต้นมาประกอบด้วยศาลต่าง ๆ จำนวน 7 ศาล ดังต่อไปนี้

- ศาลพาณิชย์ (Commercial Court) มีอำนาจในการพิจารณาพิพากษาคดีล้มละลาย และการฟ้องร้องเกี่ยวกับการละเมิดทรัพย์สินทางปัญญา
- ศาลเด็กและเยาวชน (Juvenile Court)
- ศาลสิทธิมนุษยชน (Human Rights Court) มีอำนาจในการพิจารณาพิพากษาคดีการละเมิดสิทธิมนุษยชนในติมอร์ตะวันออก และกรณีอื่น ๆ เช่นคดี Tanjung Priok ในปี ค.ศ. 1984, Lampung ในปี ค.ศ. 1989, Aceh ในปี ค.ศ. 1989-1998, Nipah Madura ในปี ค.ศ. 1993, Diponegoro Jakarta ในปี ค.ศ. 1996, Trisakti Jakarta ในปี ค.ศ. 1998, Semanggi Jakarta ในปี ค.ศ. 1998, Abepura Papua ในปี ค.ศ. 2000 และ Bulukumba Sulawesi ในปี ค.ศ. 2003
- ศาลภาษี (Tax Court) มีเขตอำนาจในการพิจารณาคดีและข้อพิพาทเกี่ยวกับภาษี
- ศาลรัฐธรรมนูญ (Constitutional Court) มีเขตอำนาจในการพิจารณาความชอบด้วยรัฐธรรมนูญของกฎหมาย การกระทำหรือการใช้อำนาจหน้าที่ของรัฐ การฟ้องร้องหรือข้อพิพาทระหว่างองค์กรของรัฐ การพิจารณาคดียุบพรรคการเมือง การร้องเรียนเกี่ยวกับการเลือกตั้งทั่วไป รวมถึงการพิจารณาคดีถอดถอนประธานาธิบดีตามคำร้องของรัฐสภา
- ศาลแรงงาน (Labor Court) มีเขตอำนาจในการพิจารณาคดีพิพาทเรื่องแรงงาน
- ศาลปราบปรามการทุจริต (Anti Corruption Court) มีเขตอำนาจในการพิจารณาคดีการทุจริตตามการชี้มูลความผิดของคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริต (Anti Corruption Commission)

ส่วนการจัดโครงสร้างและระบบการบริหารงานยุติธรรมใหม่ มีเป้าหมายเพื่อสร้างความเป็นอิสระในระบบบริหารงานยุติธรรม จากเดิมที่การบริหารงานของศาลชั้นต้น (district court) และศาลอุทธรณ์ (appeal court) ของอินโดนีเซียเป็นระบบบริหารงานที่อยู่ภายใต้โครงสร้างของฝ่ายบริหารโดยตรง ดังนั้นในการปฏิรูปโครงสร้างการบริหารงานของศาล จึงได้ปรับโครงสร้างและระบบบริหารงานของศาลชั้นต้นและศาลอุทธรณ์ให้มาอยู่ภายใต้โครงสร้างอำนาจขององค์กรตุลาการ โดยการย้ายอำนาจการบริหารงานด้านต่าง ๆ ของศาลดังกล่าวให้เป็นอำนาจของศาลฎีกาทันทีหมด ไม่ว่าจะเป็นอำนาจในด้านการบริหารการเงินและงบประมาณของศาล การบริหารงานบุคคล การจัดตั้งหรือสร้างศาล รวมถึงการพัฒนาระบบอำนวยความสะดวกต่าง ๆ ภายในระบบงานของศาล ผลจากการปฏิรูปในประการดังกล่าว จะเห็นได้จากการมี

กฎหมายกำหนดให้มีการโอนย้ายอำนาจการบริหารกิจการยุติธรรมที่เคยอยู่ภายใต้องค์กรฝ่ายบริหารมาเป็นอำนาจของศาลฎีกาทันทีในปี ค.ศ. 2004 ได้แก่ อำนาจการบริหารกิจการยุติธรรมและการบริหารงานทั่วไปของศาลโดยกระทรวงยุติธรรม อำนาจการบริหารกิจการศาลศาสนา ของกระทรวงกิจการศาสนา และอำนาจการบริหารกิจการศาลทหารของกระทรวงกลาโหม

ในขณะที่การกำกับความรับผิดชอบในการปฏิบัติหน้าที่ของศาล การแก้ไขรัฐธรรมนูญนำมาสู่การวางหลักเกณฑ์กำหนดให้คณะกรรมการตุลาการ (Judicial Commission) ทำหน้าที่ในการสรรหาผู้มีความสมบัติสำหรับเข้ารับการพิจารณาแต่งตั้งเป็นผู้พิพากษาศาลฎีกา และเสนอรายชื่อดังกล่าวเพื่อให้ที่ประชุมรัฐสภาร่วมกันพิจารณาแต่งตั้ง นอกจากนี้ คณะกรรมการตุลาการยังมีบทบาทในการกำกับติดตามการบริหารกิจการของศาล การปฏิบัติหน้าที่ของผู้พิพากษาและตุลาการ ตลอดจนการบริหารบุคลากรที่ปฏิบัติหน้าที่ในศาลต่าง ๆ เพื่อให้การบริหารกิจการยุติธรรมขององค์กรตุลาการอยู่ภายใต้กลไกการตรวจสอบและถ่วงดุลของฝ่ายนิติบัญญัติ

การวางแผนและจัดทำแผนปฏิบัติการเกี่ยวกับการพัฒนากระบวนการยุติธรรมเป็นอีกส่วนหนึ่งของกระบวนการปฏิรูประบบศาลและกระบวนการยุติธรรมของอินโดนีเซีย การดำเนินการดังกล่าวมีเป้าหมายเพื่อจัดทำเอกสารเชิงนโยบายที่มีสาระสำคัญเกี่ยวกับการพัฒนาการจัดการด้านต่าง ๆ ในกระบวนการยุติธรรมของประเทศ โดยมีการกำหนดเป้าหมายและแนวทางการดำเนินการ ตลอดจนมาตรฐานต่าง ๆ อย่างเป็นขั้นตอน การจัดทำเอกสารแผนพัฒนากระบวนการยุติธรรมดังกล่าว อาศัยกระบวนการประสานความร่วมมือระหว่างองค์กรของรัฐกับภาคประชาสังคม โดยเฉพาะอย่างยิ่งองค์กรภาคประชาสังคมที่เกี่ยวข้องกับการคุ้มครองสิทธิความเสมอภาคและความเป็นธรรมด้านต่าง ๆ ของพลเมือง โดยมีการแต่งตั้งคณะทำงานจัดทำแผนการปฏิรูปศาลฎีกา (Supreme Court Reform Team) และมีการจัดตั้งสำนักงานอย่างเป็นทางการ มีรองประธานศาลฎีกาเป็นประธาน และมีเจ้าหน้าที่ผู้เชี่ยวชาญจากองค์กรพัฒนาเอกชนต่าง ๆ ร่วมเป็นคณะทำงานและร่วมปฏิบัติงานในสำนักงานดังกล่าว

แม้ว่ากระบวนการปฏิรูประบบศาลและกระบวนการยุติธรรมในอินโดนีเซียจะได้รับผลก่อกำเนิดอย่างจริงจัง แต่กระนั้นก็ตาม การปฏิรูปดังกล่าวก็มีอุปสรรคด้วยเช่นกัน ปัจจัยที่เป็นอุปสรรคสำคัญสามารถสรุปได้ 3 ประการ คือ ประการแรก การต่อต้านของนักการเมืองและชนชั้นนำทางเศรษฐกิจ ซึ่งเป็นอุปสรรคกีดขวางการปฏิรูปทางการเมืองอินโดนีเซียอย่างต่อเนื่อง ด้วยเหตุที่ตลอดช่วงเวลาอันยาวนานของรัฐบาลอำนาจนิยมของประธานาธิบดีซูฮาร์โต บรรดานักการเมืองที่เป็นชนชั้นนำทางเศรษฐกิจและมีสายสัมพันธ์กับกลุ่มทุนและเครือข่ายบรรษัทขนาดใหญ่ของประเทศล้วนแต่เข้าไปมีตำแหน่งหน้าที่และมีเครือข่ายอิทธิพลในองค์กรของรัฐและหน่วยราชการต่าง ๆ ดังนั้น การปฏิรูประบบศาลและกระบวนการยุติธรรมในอินโดนีเซียจึงมีอาจประสบความสำเร็จได้โดยการอาศัยการปรับปรุงภายในโครงสร้างองค์กรตุลาการเพียงด้านเดียว หากต้องอาศัยการปฏิรูปกลไกทางการเมืองควบคู่ไปด้วยโดยเฉพาะอย่างยิ่งการเสริมสร้างความ

เข้มแข็งแก่ภาคพลเมืองและกลไกการกำกับและตรวจสอบการใช้อำนาจขององค์กรของรัฐตามกระบวนการประชาธิปไตย

อุปสรรคประการที่สอง มาจากการต่อต้านจากข้าราชการภายในโครงสร้างองค์กรตุลาการ ปัญหาสำคัญประการหนึ่งในกระบวนการยุติธรรมที่ผ่านมาของอินโดนีเซีย มีสาเหตุมาจากตัวบุคคลซึ่งเป็นข้าราชการในองค์กรและหน่วยงานต่าง ๆ ของฝ่ายตุลาการเอง ดังนั้น การผลักดันการปฏิรูปโครงสร้างและกระบวนการบริหารกิจการยุติธรรมจึงมีความเป็นไปได้ที่จะไม่ได้รับการสนับสนุนจากข้าราชการในองค์กรตุลาการทั้งหมดกว่า 27,000 คน โดยเฉพาะอย่างยิ่งบุคลากรในกระบวนการยุติธรรมซึ่งเคยมีสายสัมพันธ์ทางอำนาจและเครือข่ายผลประโยชน์ของนักการเมือง ข้าราชการระดับสูง และกองทัพมาอย่างยาวนาน ย่อมมีแนวโน้มต่อต้านการเปลี่ยนแปลงในกระบวนการยุติธรรม รวมไปถึงบุคลากรหรือเจ้าหน้าที่ในองค์กรตุลาการซึ่งคุ้นเคยกับรูปแบบวิธีการทำงานตามหน้าที่หรือยึดติดแบบแผนเดิม และการไม่มีกลไกการกำกับและตรวจสอบความรับผิดชอบอย่างเป็นระบบ

อุปสรรคประการสุดท้าย การผลักดันการปฏิรูประบบศาลและกระบวนการยุติธรรมอินโดนีเซียต้องเผชิญกับอุปสรรคสำคัญในเรื่องความเชื่อมั่นของสังคม เนื่องจากภูมิหลังทางประวัติศาสตร์ตลอดช่วงเวลากว่าหนึ่งร้อยปีที่ผ่านมาของอินโดนีเซีย ปรากฏในลักษณะที่ภาคสังคมตกอยู่ภายใต้การครอบงำและกดบังคับโดยภาครัฐอยู่เสมอ ประชาชนจำนวนมากในเขตชนบทหรือชุมชนที่ประสบความยากจนยังคงต้องพึ่งพิงรัฐในเรื่องต่าง ๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในเรื่องสวัสดิการ ตลอดจนบริการสาธารณสุขขั้นพื้นฐาน แต่การดำเนินนโยบายพัฒนาของรัฐที่ผ่านมากลับไม่สามารถตอบสนองความต้องการของประชาชนได้อย่างทั่วถึงและเป็นธรรม ดังนั้น ทศนคติที่ชาวอินโดนีเซียกลุ่มต่าง ๆ มีต่อการดำเนินการใด ๆ ของภาครัฐจึงมักตั้งอยู่บนความไม่เชื่อมั่นไว้วางใจเป็นพื้นฐาน ดังนั้น การปฏิรูประบบศาลซึ่งก่อนหน้านี้เคยถูกมองว่าเป็นกลไกที่ไม่สามารถอำนวยความสะดวกได้ จึงมีแนวโน้มที่จะถูกตั้งคำถามถึงความจริงจังและความเป็นไปได้ในการดำเนินการให้บรรลุผล

3.2 การจัดตั้งศาลรัฐธรรมนูญอินโดนีเซีย

ศาลรัฐธรรมนูญอินโดนีเซีย จัดตั้งขึ้นในเดือนสิงหาคม ค.ศ. 2003 เพื่อเป็นองค์กรตุลาการอีกองค์กรหนึ่งนอกเหนือจากศาลฎีกา การจัดตั้งศาลรัฐธรรมนูญอินโดนีเซียเป็นผลมาจากการแก้ไขเพิ่มเติมรัฐธรรมนูญ ค.ศ. 1945 มาตรา 24 ซึ่งบัญญัติให้มีการจัดตั้งศาลรัฐธรรมนูญขึ้นทำหน้าที่ใช้อำนาจตุลาการเพื่อพิทักษ์รัฐธรรมนูญ และตรวจสอบการใช้อำนาจนิติบัญญัติในการออกกฎหมายใด ๆ ที่อาจขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญ รวมถึงการปกป้องสิทธิของพลเมืองในเรื่องต่าง ๆ ตามรัฐธรรมนูญได้บัญญัติรับรองไว้ เขตอำนาจของศาลรัฐธรรมนูญได้รับการบัญญัติไว้ในมาตรา 24C ของรัฐธรรมนูญอินโดนีเซีย ค.ศ. 1945 ซึ่งมี

การแก้ไขเพิ่มเติมในปี ค.ศ. 1998 และมาตรา 10 ของกฎหมายว่าด้วยศาลรัฐธรรมนูญ ค.ศ. 2003 (Law No. 24/2003 on Constitutional Court) ซึ่งมีการแก้ไขเพิ่มเติมในปี ค.ศ. 2011

อาคารศาลรัฐธรรมนูญอินโดนีเซีย

นับตั้งแต่มีการจัดตั้งศาลรัฐธรรมนูญอินโดนีเซียในเดือนสิงหาคม ค.ศ. 2003 จนถึงสิ้นเดือนมกราคม ค.ศ. 2013 มีการยื่นเรื่องฟ้องร้องการกระทำผิดเกี่ยวกับการกระทำที่มีขอบด้วยรัฐธรรมนูญจำนวนรวมทั้งสิ้น 532 เรื่อง โดยมีเรื่องที่ศาลรัฐธรรมนูญรับพิจารณาวินิจฉัยจำนวน 127 เรื่อง เรื่องที่อยู่ในเขตอำนาจการพิจารณาวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญอินโดนีเซียจำแนกได้เป็น 2 กลุ่ม ได้แก่ เรื่องร้องเรียนเกี่ยวกับความมิชอบด้วยรัฐธรรมนูญของกฎหมาย และเรื่องร้องเรียนเกี่ยวกับการทุจริตและการกระทำผิดในการเลือกตั้งทั่วไป หรือการโต้แย้งเกี่ยวกับผลการเลือกตั้ง ทั้งในส่วนของ การเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร การเลือกตั้งประธานาธิบดี และการเลือกตั้งผู้แทนระดับภูมิภาคและการเลือกตั้งระดับท้องถิ่น จากที่กล่าวมาจะเห็นได้ว่าศาลรัฐธรรมนูญอินโดนีเซียเป็นองค์กรตุลาการที่มีบทบาทสำคัญอย่างยิ่ง ทั้งในการเสริมสร้างความเข้มแข็งให้กับระบบการเมืองแบบประชาธิปไตย และการธำรงรักษาความเป็นธรรมของกระบวนการทางการเมืองภายใต้รัฐธรรมนูญ

สำหรับเจตนารมณ์ในการจัดตั้งศาลรัฐธรรมนูญอินโดนีเซีย ก็เพื่อสร้างกลไกการถ่วงดุลและตรวจสอบกระบวนการใช้อำนาจนิติบัญญัติให้เป็นไปภายใต้หลักความชอบด้วยรัฐธรรมนูญ (Constitutionality by judicial review) อันเป็นการถ่วงดุลและตรวจสอบการใช้อำนาจของฝ่ายบริหารและฝ่ายนิติบัญญัติโดยองค์กรฝ่ายตุลาการตามหลักการแบ่งแยกอำนาจ เนื่องจากตลอดช่วงเวลาที่ผ่านมาก่อนจะมีการแก้ไขรัฐธรรมนูญในปี ค.ศ. 1998 ปัญหาสำคัญประการหนึ่งในระบบการเมืองของอินโดนีเซียก็คือ การรวมศูนย์อำนาจไว้ที่ประธานาธิบดี ซึ่งส่งผลให้หลักการแบ่งแยกอำนาจไม่สามารถเกิดขึ้นได้จริง เพราะนอกเหนือจากประธานาธิบดีจะมีสถานะเป็นประมุขของรัฐและเป็นผู้นำฝ่ายบริหารไปในเวลา

เดียวกันแล้ว ประธานาธิบดียังสามารถใช้อำนาจในการออกกฎหมายได้ แม้ว่าจะมีการเสนอกฎหมายดังกล่าวเพื่อให้รัฐสภาอนุมัติก่อนประกาศใช้ แต่การครองอำนาจทางการเมืองอย่างยาวนานภายใต้บริบทการเมืองแบบอำนาจนิยม ส่งผลให้ประธานาธิบดีสามารถครอบงำเหนือการทำหน้าที่ของฝ่ายนิติบัญญัติมาโดยตลอด

การแก้ไขรัฐธรรมนูญอินโดนีเซีย ค.ศ. 1945 เมื่อปี ค.ศ. 1998 จึงมีวัตถุประสงค์สำคัญเพื่อสร้างกลไกการถ่วงดุลตรวจสอบ (checks and balances mechanism) โดยศาลรัฐธรรมนูญและโดยองค์กรอื่น ๆ ตามที่รัฐธรรมนูญฉบับแก้ไขได้กำหนด ให้เกิดขึ้นอย่างเป็นรูปธรรมในระบบการเมืองอินโดนีเซีย เนื่องจากก่อนหน้าการแก้ไขรัฐธรรมนูญนั้น องค์กรตุลาการในอินโดนีเซียไม่มีอำนาจในการพิจารณาวินิจฉัยตัดสินเกี่ยวกับการกระทำหรือกฎหมายที่มีลักษณะละเมิดหรือมิชอบด้วยรัฐธรรมนูญ หากแต่ฝ่ายนิติบัญญัติเป็นผู้ทำหน้าที่ในการพิจารณาความชอบด้วยรัฐธรรมนูญของกฎหมายต่าง ๆ เองโดยตรง โดยอาศัยกลไกการยับยั้งกฎหมายในกระบวนการรัฐสภาเท่านั้น แต่กระนั้นก็ตาม ในความเป็นจริงการดำเนินการดังกล่าวของฝ่ายนิติบัญญัติก็ยังคงตกอยู่ภายใต้การครอบงำของประธานาธิบดี ด้วยเหตุนี้ แนวคิดเรื่องหลักการตรวจสอบความชอบด้วยรัฐธรรมนูญของกฎหมายหรือการกระทำใด ๆ ทางการเมือง จึงเป็นเพียงแนวคิดและข้อเสนอที่กล่าวถึงกันอย่างจำกัดเฉพาะในแวดวงวิชาการ แต่ไม่สามารถทำให้ปรากฏขึ้นจริงได้ภายใต้รัฐธรรมนูญในขณะนั้น

การจัดตั้งศาลรัฐธรรมนูญเป็นทางออกที่สำคัญอย่างยิ่งทางหนึ่งในการปฏิรูประบบการเมืองอินโดนีเซียให้มีความเป็นประชาธิปไตยมากขึ้น โดยเฉพาะการสร้างกลไกการถ่วงดุลและตรวจสอบซึ่งกันและกันระหว่างองค์กรฝ่ายนิติบัญญัติและองค์กรฝ่ายตุลาการ โดยศาลรัฐธรรมนูญมีอำนาจในการพิจารณาวินิจฉัยตัดสินให้กฎหมายที่เข้าข่ายละเมิดหรือมิชอบด้วยรัฐธรรมนูญอินโดนีเซียให้กลายเป็นโมฆะได้ การแก้ไขรัฐธรรมนูญเพื่อปฏิรูปอำนาจตุลาการโดยบัญญัติให้องค์กรศาลมีอำนาจในการพิจารณาตรวจสอบความชอบด้วยรัฐธรรมนูญของกฎหมาย จึงถือเป็นการเสริมสร้างความเข้มแข็งให้แก่กลไกการถ่วงดุลและตรวจสอบในระบบการเมืองแบบประชาธิปไตย

นอกเหนือจากการทำหน้าที่ในการพิจารณาวินิจฉัยความชอบด้วยรัฐธรรมนูญของกฎหมายแล้ว ศาลรัฐธรรมนูญอินโดนีเซียยังมีอำนาจหน้าที่ในการพิจารณาวินิจฉัยตัดสินข้อขัดแย้งเกี่ยวกับการใช้อำนาจหน้าที่ขององค์กรของรัฐกับองค์กรทางการเมืองภายใต้รัฐธรรมนูญอีกด้วย นั่นคือ การพิจารณาวินิจฉัยคำร้องให้มีการยุบพรรคการเมือง รวมถึงการพิจารณาวินิจฉัยข้อโต้แย้งเกี่ยวกับการเลือกตั้ง ซึ่งถือเป็นการทำหน้าที่ในฐานะกลไกการถ่วงดุลและตรวจสอบทางการเมืองอีกกรณีหนึ่ง นอกจากนี้ยังมีอำนาจหน้าที่ที่สำคัญ ก็คือ การพิจารณาวินิจฉัยตัดสินการกระทำที่เข้าข่ายละเมิดหรือมิชอบด้วยรัฐธรรมนูญของผู้ดำรงตำแหน่งประธานาธิบดีและรองประธานาธิบดีตามที่รัฐสภา (DPR) ได้ยื่นเรื่องเข้าสู่กระบวนการถอดถอนออกจากตำแหน่ง

แม้ว่าศาลรัฐธรรมนูญอินโดนีเซียจะมีบทบาทและอำนาจหน้าที่สำคัญในกระบวนการถ่วงดุลและตรวจสอบทางการเมือง แต่ศาลรัฐธรรมนูญก็ยังคงอยู่ภายใต้กลไกการติดตามและตรวจสอบขององค์กรฝ่ายนิติบัญญัติและองค์กรฝ่ายบริหารด้วยเช่นเดียวกัน ทั้งนี้ การจัดโครงสร้างความสัมพันธ์ระหว่างสถาบันทางการเมืองภายใต้รัฐธรรมนูญแก้ไขเพิ่มเติม นั้น ตั้งอยู่บนการคุ้มครองความเป็นอิสระของศาลรัฐธรรมนูญเป็นสำคัญ ดังปรากฏในมาตรา 24 ของรัฐธรรมนูญอินโดนีเซีย ค.ศ. 1945 ที่แก้ไขเพิ่มเติม ซึ่งบัญญัติว่า “อำนาจศาลเป็นอำนาจที่มีอิสระ เพื่อดำเนินเรื่องความเป็นธรรม ซึ่งเป็นการผดุงกฎหมายและความยุติธรรม” หลักการพื้นฐานดังกล่าวได้รับการขยายความเพิ่มเติมในบทบัญญัติมาตรา 2 ของกฎหมายว่าด้วยศาลรัฐธรรมนูญ (Constitutional Court Law) ซึ่งระบุว่า “ศาลรัฐธรรมนูญเป็นองค์กรของรัฐซึ่งใช้อำนาจตุลาการโดยอิสระในการพิจารณาคดีเพื่อผดุงกฎหมายและความยุติธรรม” ด้วยเหตุนี้ การทำหน้าที่ในกระบวนการตุลาการของศาลรัฐธรรมนูญอินโดนีเซียจึงมีอาจถูกแทรกแซงโดยองค์กรฝ่ายบริหารและฝ่ายนิติบัญญัติได้

การดำรงความเป็นอิสระของศาลรัฐธรรมนูญอินโดนีเซียได้อย่างต่อเนื่องนับแต่จัดตั้งในปี ค.ศ. 2003 ส่วนหนึ่งเป็นผลจากการปฏิรูประบบและกระบวนการบริหารงานภายในองค์กรศาลเอง ซึ่งเป็นการปรับปรุงและพัฒนารูปแบบการปฏิบัติหน้าที่ของทุกฝ่าย นับตั้งแต่องค์กรศาลรัฐธรรมนูญ ตุลาการศาลรัฐธรรมนูญ เจ้าหน้าที่และบุคลากรในสำนักงานศาลรัฐธรรมนูญทั้งหมด เป้าหมายสำคัญของการปฏิรูประบบการทำงานภายในองค์กรศาลรัฐธรรมนูญ ก็เพื่อให้การทำงานของศาลบรรลุหลักการสำคัญ 3 ประการ คือ ความเป็นกลางในการปฏิบัติหน้าที่ (impartiality) ความรับผิดชอบต่อสาธารณะ (accountability) และความโปร่งใสในการทำงาน (transparency) การปรับปรุงและพัฒนารูปแบบการทำงานภายในองค์กรศาลรัฐธรรมนูญให้ก้าวหน้าอย่างต่อเนื่องนับแต่ก่อตั้ง ส่งผลให้ศาลรัฐธรรมนูญได้รับความเชื่อมั่นจากสาธารณชนอินโดนีเซียเป็นอย่างมากในการทำหน้าที่เสริมสร้างระบบการปกครองภายใต้หลักรัฐธรรมนูญนิยม (constitutionalism) การเสริมสร้างความเข้มแข็งให้กระบวนการประชาธิปไตยและการพิทักษ์เจตนารมณ์ของการปฏิรูประบบศาลในอินโดนีเซีย

การปฏิบัติตนภายใต้หลักความเป็นกลาง ความรับผิดชอบต่อสาธารณะ และความโปร่งใสของตุลาการศาลรัฐธรรมนูญตลอดช่วงที่ผ่านมา เป็นปัจจัยสำคัญที่ส่งผลให้ศาลรัฐธรรมนูญอินโดนีเซียสามารถพิจารณาวินิจฉัยกระทำอันละเมิดหรือมิชอบด้วยรัฐธรรมนูญได้อย่างถูกต้องและเป็นธรรม ผลการพิจารณาวินิจฉัยพิพากษาโดยศาลรัฐธรรมนูญจึงเป็นการตัดสินที่มีความชอบธรรมในระดับสูง ดังจะพบว่าในทุกกรณีที่ศาลรัฐธรรมนูญอินโดนีเซียได้วินิจฉัยตัดสินไปแล้วนั้น ล้วนได้รับการยอมรับและผูกพันต่อการดำเนินการขององค์กรที่เกี่ยวข้อง ทั้งรัฐบาล รัฐสภา องค์กรของรัฐ ประชาชน รวมตลอดจนองค์กรภาคประชาสังคม ซึ่งหมายรวมถึงผลการตัดสินข้อร้องเรียนเกี่ยวกับการเลือกตั้ง

อย่างไรก็ดี แม้ว่าจะในบางกรณีผลการวินิจฉัยพิพากษาของศาลรัฐธรรมนูญจะก่อให้เกิดการถกเถียงอย่างกว้างขวางในสังคม แต่ในท้ายที่สุดประเด็นการโต้แย้งถกเถียงดังกล่าวก็มักจะยุติลงในแวดวงวิชาการ

โดยไม่มี การขยายไปสู่การจุดประเด็นความขัดแย้งทางการเมือง นอกจากนั้น ในบางกรณีที่องค์กรของรัฐซึ่งมีอำนาจหน้าที่ผูกพันต้องปฏิบัติตามผลการตัดสินของศาลรัฐธรรมนูญแสดงท่าทีเพิกเฉยต่อการปฏิบัติดังกล่าว สื่อมวลชนและภาคประชาชนในสังคมอินโดนีเซียก็จะร่วมกันแสดงพลังทางสังคมกดดันต่อองค์กรของรัฐที่เกี่ยวข้องอย่างหนักหน่วง เพื่อให้มีการนำผลการพิพากษาของศาลรัฐธรรมนูญไปปฏิบัติ ข้อเท็จจริงดังกล่าวแสดงให้เห็นว่า ผลของการพิจารณาตัดสินพิพากษาของศาลรัฐธรรมนูญอินโดนีเซีย ได้รับการเคารพและยอมรับจากองค์กรและสถาบันทุกภาคส่วนของสังคม ไม่เฉพาะแต่องค์กรผู้ร้องและผู้ถูกร้องเท่านั้น

ความเป็นอิสระในการทำหน้าที่ของศาลรัฐธรรมนูญอินโดนีเซีย ส่วนหนึ่งเป็นผลจากกฎหมายว่าด้วยศาลรัฐธรรมนูญ ซึ่งมีบัญญัติให้อำนาจแก่องค์กรศาลในการออกกฎเกณฑ์และระเบียบข้อบังคับต่างๆ ที่จำเป็นสำคัญการบริหารงานภายในและการปฏิบัติงานในอำนาจหน้าที่ของศาลได้อย่างอิสระอีกด้วย ดังนั้น ศาลรัฐธรรมนูญอินโดนีเซียจึงมีการกำหนดแนวปฏิบัติและระเบียบกฎเกณฑ์ข้อบังคับเฉพาะของตนเองได้ในหลายลักษณะ ไม่ว่าจะเป็นบรรทัดฐานการพิจารณาและการตัดสิน (judicial practices and decisions) ข้อบังคับศาลรัฐธรรมนูญ (Constitutional Court Regulations) ซึ่งเป็นระเบียบกฎเกณฑ์การปฏิบัติที่อยู่ภายใต้อำนาจขององค์กรตุลาการโดยตรง มิใช่ระเบียบกฎเกณฑ์ที่กำหนดขึ้นโดยองค์กรอื่น ไม่ว่าจะเป็นฝ่ายบริหารหรือฝ่ายนิติบัญญัติ ดังนั้น การมีอำนาจในการออกกฎเกณฑ์ข้อบังคับสำหรับการบริหารกิจการของศาลรัฐธรรมนูญ จึงเป็นอีกกลไกหนึ่งในการธำรงความเป็นอิสระขององค์กรตุลาการ ศาลรัฐธรรมนูญ โดยเฉพาะเมื่อเปรียบเทียบกับในช่วงก่อนการแก้ไขรัฐธรรมนูญ ซึ่งองค์กรศาลอยู่ภายใต้อำนาจการบริหารของกระทรวงยุติธรรม

ศาลรัฐธรรมนูญอินโดนีเซียยังมีความเป็นอิสระในแง่การบริหารทรัพยากรและงบประมาณเพื่อดำเนินงานภายในองค์กรศาล กล่าวคือ ศาลรัฐธรรมนูญได้รับการจัดสรรงบประมาณแผ่นดินภายใต้การอนุมัติของรัฐสภาโดยตรง รวมถึงมีอำนาจในการบริหารงบประมาณและการคลังขององค์กรศาลเอง เพื่อให้เกิดความเป็นอิสระและปราศจากการแทรกแซงของฝ่ายบริหาร สัดส่วนงบประมาณที่ศาลรัฐธรรมนูญได้รับนั้นขึ้นอยู่กับศักยภาพทางการคลังของรัฐ อย่างไรก็ตาม ตลอดช่วงเวลาที่ผ่านมารัฐสภาอินโดนีเซียไม่เคยพิจารณาตัดหรือลดวงเงินงบประมาณประจำปีศาลรัฐธรรมนูญยื่นเสนอไปแม้แต่ครั้งเดียว ซึ่งเป็นผลจากการพัฒนาระบบการบริหารงานที่โปร่งใภายในองค์กรศาลเอง รวมถึงการจัดทำรายงานการใช้จ่ายงบประมาณประจำปีและรายงานผลการดำเนินงานประจำปีของศาลรัฐธรรมนูญเสนอต่อรัฐสภาและสาธารณชน ซึ่งแสดงถึงความโปร่งใสและความรับผิดชอบต่องบประมาณสาธารณะของศาลได้เป็นอย่างดี นอกจากนี้ การมีความเป็นอิสระในกระบวนการสรรหาและคัดเลือกบุคลากรในองค์กรศาล รวมถึงการมีอำนาจหน้าที่ในการจัดการทรัพยากรบุคคลของตนเอง ยังเป็นอีกหนึ่งกลไกในการป้องกันการแทรกแซงองค์กรศาลโดยฝ่ายบริหารได้อีกด้วย

ตุลาการศาลรัฐธรรมนูญอินโดนีเซียมีจำนวน 9 คน ประกอบด้วยผู้ที่มาจากการเสนอชื่อโดยประธานาธิบดี 3 คน ผู้ที่มาจากการเสนอชื่อโดยรัฐสภา 3 คน และผู้ที่มาจากการเสนอชื่อโดยศาลฎีกา 3 คน หลักเกณฑ์เกี่ยวกับที่มาของตุลาการศาลรัฐธรรมนูญในลักษณะดังกล่าว ตั้งอยู่บนหลักการสร้างกลไกการถ่วงดุลและตรวจสอบให้เกิดขึ้นในกระบวนการทำงานของศาลรัฐธรรมนูญ นั่นคือ การถ่วงดุลและตรวจสอบซึ่งกันและกันระหว่างองค์กรที่ใช้อำนาจสูงสุดทั้ง 3 ฝ่าย คือ ฝ่ายบริหาร ฝ่ายนิติบัญญัติ และฝ่ายตุลาการ การปฏิบัติหน้าที่ของตุลาการศาลรัฐธรรมนูญแต่ละคนมีความเป็นอิสระในตัวเอง และไม่อยู่ภายใต้การครอบงำหรือการแทรกแซงขององค์กรทางการเมืองไม่ฝ่ายใด แม้ว่าตุลาการศาลรัฐธรรมนูญแต่ละคนจะได้รับการเสนอชื่อโดยองค์กรแต่ละฝ่าย แต่เมื่อได้รับการแต่งตั้งให้ดำรงตำแหน่งอย่างเป็นทางการแล้ว ตุลาการศาลรัฐธรรมนูญแต่ละคนจะถือว่าไม่มีความเกี่ยวข้องเชื่อมโยงใด ๆ กับองค์กรที่ตนได้รับการเสนอชื่ออีก โดยตุลาการศาลรัฐธรรมนูญแต่ละคนจะต้องปฏิบัติหน้าที่ในฐานะองค์กรของศาลที่มีความเป็นอิสระในตัวเอง ภายใต้เป้าหมายในการดำเนินภารกิจของศาลรัฐธรรมนูญเป็นสำคัญ

สำหรับการสร้างความเป็นอิสระในการทำหน้าที่ของตุลาการศาลรัฐธรรมนูญอินโดนีเซีย มีกลไกสำคัญคือ การจัดทำประมวลจริยธรรมสำหรับตุลาการศาลรัฐธรรมนูญ (Constitutional Justice Code of Ethics) ขึ้นเพื่อเป็นบรรทัดฐานในการปฏิบัติตนและการทำหน้าที่ของตุลาการศาลรัฐธรรมนูญโดยเฉพาะประมวลจริยธรรมดังกล่าวจัดทำขึ้นโดยอ้างอิงจากหลักการว่าด้วยวิถีปฏิบัติของศาลแห่งบังกอลอร์ (Bangalore Principles of Judicial Conduct) ซึ่งประกอบด้วยหลักการปฏิบัติที่สำคัญ ได้แก่ ความเป็นอิสระ ความเป็นกลาง ความซื่อสัตย์ ความมีศีลธรรม ความเป็นธรรม ความเป็นเลิศ ความมุ่งมั่นอุทิศตนและความสามารถในการทำงานให้บรรลุผล การยึดมั่นในประมวลจริยธรรมดังกล่าวอย่างเคร่งครัด มีส่วนสำคัญในการช่วยให้ตุลาการศาลรัฐธรรมนูญแต่ละคนสามารถปฏิบัติหน้าที่ของตนได้โดยไม่ตกอยู่ภายใต้อิทธิพลและการแทรกแซงไม่ว่าโดยองค์กรฝ่ายใดหรือแม้กระทั่งแรงกดดันทางสังคม เช่น จากการแสดงความคิดเห็นของสาธารณชนหรือสื่อมวลชนต่าง ๆ

ในกรณีที่ตุลาการศาลรัฐธรรมนูญคนใดมีการปฏิบัติตนโดยละเมิดต่อประมวลจริยธรรม ศาลรัฐธรรมนูญจะมีการแต่งตั้งคณะกรรมการผู้ทรงคุณวุฒิประจำศาลรัฐธรรมนูญ (Honorary Council of the Constitutional Court) ขึ้นเพื่อทำหน้าที่ในการพิจารณาตรวจสอบการกระทำ รวมถึงวินิจฉัยตัดสินกรณีความผิดและบทลงโทษเป็นการภายใน ทั้งนี้เพื่อเป็นการรับประกันความเป็นอิสระในการทำหน้าที่ ความเป็นกลาง และความรับผิดชอบต่อสาธารณะของตุลาการศาลรัฐธรรมนูญ นอกจากนี้ รัฐสภาอินโดนีเซียยังมีความพยายามในการสร้างกลไกตรวจสอบอิสระระดับชาติ เพื่อเสริมสร้างความเป็นอิสระในการปฏิบัติหน้าที่ของตุลาการศาลรัฐธรรมนูญอีกทางหนึ่งด้วย โดยการพิจารณาผลักดันการออกกฎหมายเพื่อจัดตั้งองค์กรอิสระเพื่อติดตามและตรวจสอบพฤติกรรมและการปฏิบัติหน้าที่ของตุลาการศาลรัฐธรรมนูญเป็นการเฉพาะอีกด้วย

การสร้างความเป็นอิสระของตุลาการศาลรัฐธรรมนูญในอินโดนีเซีย เริ่มต้นจากการวางกระบวนการสรรหาที่โปร่งใสและเปิดกว้างต่อการมีส่วนร่วมของสาธารณชนให้มากที่สุด รวมถึงการกำหนดคุณสมบัติและคุณลักษณะของผู้ดำรงตำแหน่งอย่างเหมาะสมต่อการปฏิบัติหน้าที่ตุลาการศาลรัฐธรรมนูญ ซึ่งประกอบด้วยคุณลักษณะหลักคือ การเป็นบุคคลที่มีความซื่อสัตย์สุจริตเป็นที่ประจักษ์ มีบุคลิกภาพและการปฏิบัติตนอย่างเหมาะสม มีความเป็นธรรม และการเป็นผู้มีระดับความรู้ความเชี่ยวชาญในเรื่องรัฐธรรมนูญ คุณสมบัติด้านความเป็นเลิศดังกล่าวนับเป็นเงื่อนไขเฉพาะสำหรับผู้ดำรงตำแหน่งตุลาการศาลรัฐธรรมนูญเท่านั้น ในขณะที่การสรรหาผู้ดำรงตำแหน่งในองค์กรอื่น ๆ ไม่ว่าจะเป็นผู้สมัครรับเลือกตั้งประธานาธิบดี ผู้ดำรงตำแหน่งรัฐมนตรี หรือสมาชิกรัฐสภา จะไม่มีการกำหนดคุณสมบัติดังกล่าวแต่อย่างใด ทั้งนี้ การมีคุณลักษณะความเป็นผู้รู้ดังกล่าวจะเป็นการรับประกันว่า ผู้ดำรงตำแหน่งตุลาการศาลรัฐธรรมนูญย่อมเป็นบุคคลที่ได้รับการเคารพนับถือในฐานะผู้ที่ยึดถือประโยชน์แห่งรัฐอยู่เหนือกว่าผลประโยชน์ส่วนตัวหรือผลประโยชน์ของพวกเขาพึงตนเอง คุณลักษณะดังกล่าวทำให้ตุลาการศาลรัฐธรรมนูญเป็นผู้มีความเป็นอิสระในการใช้อำนาจตุลาการเพื่อธำรงรักษารัฐธรรมนูญ ตลอดจนการผดุงกฎหมายและความยุติธรรมของบ้านเมือง

สำหรับคุณสมบัติสำคัญของผู้ดำรงตำแหน่งตุลาการศาลรัฐธรรมนูญ ได้แก่ เป็นผู้ที่มีสัญชาติอินโดนีเซีย จบการศึกษาด้านนิติศาสตร์หรือมีฐานความรู้ด้านกฎหมาย เป็นผู้ไม่เคยถูกศาลพิพากษาตัดสินในโทษจำคุกในคดีอาญาภายในช่วงเวลา 5 ปีนับแต่ศาลมีคำพิพากษา ไม่เป็นบุคคลล้มละลาย มีประสบการณ์ในวิชาชีพด้านกฎหมายเป็นเวลาไม่น้อยกว่า 10 ปี ไม่ดำรงตำแหน่งใด ๆ ในองค์กรของรัฐ ไม่เป็นสมาชิกพรรคการเมือง ไม่ทำหน้าที่เป็นทนายความ ไม่ประกอบธุรกิจ และไม่เป็นข้าราชการ และมีอายุตั้งแต่ 40 ปีขึ้นไป โดยผู้มีคุณสมบัติดังกล่าวจะต้องผ่านการพิจารณาถึงการมีประสบการณ์อย่างเพียงพอในการประกอบวิชาชีพด้านกฎหมาย การตรวจสอบการบริหารงานของรัฐ การพิจารณาความและวินิจฉัยคดีที่เกี่ยวข้องกับรัฐธรรมนูญ

นอกเหนือจากกระบวนการสรรหาที่เอื้อต่อการสร้างความเป็นอิสระในการปฏิบัติหน้าที่ของตุลาการศาลรัฐธรรมนูญดังกล่าวมาแล้ว ศาลรัฐธรรมนูญในอินโดนีเซียยังมีระบบการป้องกันการประพฤติมิชอบในการแสวงหาผลประโยชน์ของตุลาการอีกด้วย โดยการกำหนดสถานะตำแหน่งและสิทธิเกี่ยวกับค่าตอบแทนทางการเงินอย่างเหมาะสมและเพียงพอ ภายใต้กฎหมายและระเบียบที่บังคับใช้กับเจ้าหน้าที่ของรัฐ อีกทั้งยังได้รับสิทธิในการปกป้องคุ้มครองการทำหน้าที่ในตำแหน่ง โดยตุลาการศาลรัฐธรรมนูญจะตกอยู่ภายใต้คำสั่งของอัยการสูงสุดได้ก็ต่อเมื่อได้รับความเห็นชอบจากประธานาธิบดี ยกเว้นในบางกรณี เช่น การถูกจับกุมตัวโทษฐานก่ออาชญากรรม

อย่างไรก็ดี ประเด็นเกี่ยวกับความเป็นอิสระในการปฏิบัติหน้าที่ของตุลาการศาลรัฐธรรมนูญอินโดนีเซียซึ่งเป็นเรื่องที่มีการอภิปรายกันเป็นอย่างมาก ก็คือ ข้อกำหนดเกี่ยวกับวาระการดำรงตำแหน่งของตุลาการศาลรัฐธรรมนูญ ซึ่งมีข้อเสนอหลากหลายแนวทาง ได้แก่ การกำหนดให้ตุลาการศาล

รัฐธรรมนูญมีระยะเวลาการดำรงตำแหน่งที่ชัดเจน การกำหนดให้ตุลาการศาลรัฐธรรมนูญดำรงตำแหน่งจนเกษียณอายุราชการ หรือแม้แต่การเสนอให้ตุลาการศาลรัฐธรรมนูญดำรงตำแหน่งตลอดชีพ สำหรับบทบัญญัติเกี่ยวกับการดำรงตำแหน่งของตุลาการศาลรัฐธรรมนูญอินโดนีเซียในปัจจุบันตั้งอยู่บน 2 เงื่อนไขด้วยกัน คือ เงื่อนไขที่หนึ่งเป็นการดำรงตำแหน่งโดยมีวาระ 5 ปี และสามารถได้รับแต่งตั้งให้ดำรงตำแหน่งได้อีกเพียง 1 วาระ หรือเงื่อนไขที่สองเป็นการดำรงตำแหน่งตุลาการศาลรัฐธรรมนูญโดยไม่จำกัดวาระ แต่สามารถดำรงตำแหน่งได้จนถึงอายุ 67 ปี ทั้งนี้ การกำหนดวาระหรืออายุการดำรงตำแหน่งดังกล่าว มีเป้าหมายเพื่อให้มีตุลาการศาลรัฐธรรมนูญรุ่นใหม่ ๆ หมุนเวียนเข้ามาในศาลรัฐธรรมนูญอย่างต่อเนื่อง ซึ่งจะทำให้คณะตุลาการศาลรัฐธรรมนูญสามารถติดตามความเปลี่ยนแปลงในด้านต่าง ๆ รวมถึงเท่าทันการปรับตัวและพัฒนาการและความก้าวหน้าของหลักนิติรัฐได้อยู่เสมอ

3.3 กระบวนการดำเนินงานของศาลรัฐธรรมนูญ

กระบวนการปฏิบัติหน้าที่ของศาลรัฐธรรมนูญอินโดนีเซีย อยู่ภายใต้หลักเกณฑ์และระเบียบปฏิบัติที่มุ่งให้เกิดความเป็นอิสระในการพิจารณาความของตุลาการศาลรัฐธรรมนูญ กล่าวคือ เมื่อมีการรับเรื่องฟ้องร้องที่อยู่ในเขตอำนาจของศาลรัฐธรรมนูญเข้าสู่กระบวนการพิจารณา ศาลรัฐธรรมนูญจะไม่มี การพิจารณาว่าเรื่องดังกล่าวได้รับการยื่นฟ้องโดยฝ่ายที่เป็นเสียงข้างมากทางการเมือง หรือฝ่ายที่เป็นเสียงข้างน้อยทางการเมือง เนื่องจากกลไกการรับเรื่องฟ้องร้องเกี่ยวกับความชอบด้วยรัฐธรรมนูญของศาลรัฐธรรมนูญอินโดนีเซีย มิได้มีเงื่อนไขข้อกำหนดว่า เรื่องที่ยื่นฟ้องต่อศาลรัฐธรรมนูญจะต้องได้รับการรับรองหรือเห็นชอบจากรัฐสภา หรือต้องเป็นเรื่องที่ต้องมีองค์การตุลาการอื่นเป็นผู้ชี้มูลความผิดและยื่นเรื่องเสนอต่อศาลรัฐธรรมนูญอีกต่อหนึ่ง ดังเช่นที่ปรากฏในหลายประเทศ ด้วยเหตุนี้ ในประเทศอินโดนีเซีย พรรคการเมืองไม่ว่าจะเป็นฝ่ายรัฐบาลหรือฝ่ายค้าน องค์การเคลื่อนไหวปกป้องสิทธิประโยชน์เฉพาะกลุ่มในสังคม หรือแม้แต่ภาคประชาชนพลเมืองทั่วไป ล้วนมีสิทธิในการยื่นเรื่องฟ้องร้องต่อศาลรัฐธรรมนูญได้อย่างเสมอภาคกัน

สำหรับกระบวนการยื่นเรื่องฟ้องร้องเกี่ยวกับความมิชอบด้วยรัฐธรรมนูญของกฎหมาย การพิจารณาเรื่องดังกล่าวของศาลรัฐธรรมนูญอินโดนีเซีย จะเริ่มดำเนินการก็ต่อเมื่อรัฐสภาได้มีมติเห็นชอบประกาศให้ร่างกฎหมายมีผลบังคับใช้แล้วเท่านั้น กระบวนการดังกล่าวมีความแตกต่างจากในบางประเทศ เช่น ฝรั่งเศส และประเทศไทย เป็นต้น ซึ่งศาลรัฐธรรมนูญสามารถรับเรื่องร้องเรียนเกี่ยวกับการออกกฎหมายโดยชัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญของรัฐสภาได้แม้ว่าจะยังไม่มี การประกาศใช้กฎหมายดังกล่าว หรือเรียกอีกอย่างว่าเป็น “การทบทวนความชอบด้วยรัฐธรรมนูญของร่างกฎหมาย” ทั้งนี้ การวางหลักเกณฑ์เกี่ยวกับกระบวนการรับพิจารณาตรวจสอบความชอบด้วยรัฐธรรมนูญของศาลรัฐธรรมนูญอินโดนีเซียใน

ลักษณะดังกล่าว มีเป้าหมายเพื่อป้องกันมิให้การทำหน้าที่ของศาลรัฐธรรมนูญมีลักษณะแทรกแซงหรือก้าว
ก้าวกระบวนกร่างกฎหมายซึ่งเป็นการใช้อำนาจของฝ่ายนิติบัญญัติ

ยิ่งกว่านั้น แม้ว่าในระหว่างที่มีการจัดทำร่างกฎหมาย รัฐสภาจะร้องขอความคิดเห็น ข้อเสนอแนะหรือ
คำแนะนำในประเด็นข้อกฎหมายต่อศาลรัฐธรรมนูญ คณะตุลาการศาลรัฐธรรมนูญอินโดนีเซียจะสงวน
สิทธิไม่ตอบข้อซักถามหรือให้ข้อเสนอใด ๆ ที่เกี่ยวข้องกับประเด็นข้อกฎหมายที่อยู่ในระหว่างการยกร่าง
ของรัฐสภา เพื่อหลีกเลี่ยงปัญหาการขัดกันของผลประโยชน์ในกรณีที่ศาลรัฐธรรมนูญต้องพิจารณาวินิจฉัย
ความชอบด้วยรัฐธรรมนูญของกฎหมายดังกล่าวในภายหลัง หลักเกณฑ์ดังกล่าวทำให้กระบวนการ
ดำเนินงานของรัฐสภาและกระบวนการดำเนินงานของศาลรัฐธรรมนูญไม่ก้าวก่ายซึ่งกันและกัน หากแต่มี
ความสัมพันธ์เชิงสถาบันในลักษณะการถ่วงดุลและตรวจสอบการใช้อำนาจซึ่งกันและกัน แต่ใน
ขณะเดียวกัน การแสดงบทบาทภายใต้ความสัมพันธ์ในลักษณะดังกล่าว ก็มีได้หมายความว่าศาล
รัฐธรรมนูญจะต้องมีจุดยืนความเห็นขัดแย้งคัดค้านการตัดสินใจใด ๆ ของรัฐสภาเสมอไป หากแต่เป็นการ
วินิจฉัยเรื่องต่าง ๆ ด้วยความเป็นกลางโดยยึดถือความถูกต้องตามรัฐธรรมนูญ หลักกฎหมาย หลักนิติ
ธรรมเป็นสำคัญ

ห้องพิจารณาคดีภายในศาลรัฐธรรมนูญอินโดนีเซีย

กระบวนการใช้อำนาจตุลาการของศาลรัฐธรรมนูญอินโดนีเซีย โดยเฉพาะอย่างยิ่งในการ
ตรวจสอบความชอบด้วยรัฐธรรมนูญของกฎหมาย ตั้งอยู่บนหลักการสำคัญประการหนึ่งที่ได้รับการยอมรับ
อย่างกว้างขวางในอินโดนีเซีย นั่นคือ หลักการที่ว่าศาลรัฐธรรมนูญทำหน้าที่ยกเลิก เพิกถอน หรือแก้ไข
บทบัญญัติของกฎหมายที่ขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญ (negative legislator) ในขณะที่รัฐสภามีหน้าที่ในการ
ออกกฎหมายต่าง ๆ เพื่อประกาศให้มีผลบังคับใช้ (positive legislator) และอีกหลักการหนึ่งคือ การ
ยอมรับว่าศาลรัฐธรรมนูญสามารถพิจารณาวินิจฉัยในประเด็นที่อยู่นอกเหนือหรือเกินกว่าคำร้องของผู้ร้อง

ได้ (ultra petita) ภายใต้เงื่อนไขที่ประเด็นดังกล่าวเกี่ยวข้องกับรัฐธรรมนูญ การออกกฎหมาย การรักษา ความเป็นธรรมทางการเมืองและอำรงระบบประชาธิปไตย รวมถึงมีผลต่อการบริหารงานของรัฐ นั่นคือ แม้ว่าการพิจารณาพิพากษาคดีของศาลรัฐธรรมนูญจะเป็นไปตามคำร้อง แต่เมื่อปรากฏว่าเรื่องดังกล่าว เชื่อมโยงกับประเด็นอื่น ๆ ดังกล่าวข้างต้น ศาลรัฐธรรมนูญสามารถขยายการพิจารณาไปสู่ประเด็น เหล่านั้นได้ หลักการดังกล่าวส่งผลให้กระบวนการทำงานของศาลรัฐธรรมนูญตั้งอยู่บนการยึดสาระสำคัญของเรื่อง (substantive justice) เป็นหลักในการพิจารณา มิใช่เพียงพิจารณาความไปตามขั้นตอนวิธีการ (procedural justice) เท่านั้น

การพิจารณาพิพากษาคดีของศาลรัฐธรรมนูญ ดำเนินไปตามหลักความเป็นอิสระในการปฏิบัติ หน้าที่ของตุลาการศาลรัฐธรรมนูญแต่ละคน กล่าวคือ ตุลาการศาลรัฐธรรมนูญมีโอกาสที่จะนำเสนอ ข้อคิดเห็นทั้งที่เห็นด้วยและไม่เห็นด้วยในประเด็นที่ร่วมกันพิจารณาได้อย่างเปิดกว้าง ก่อนจะนำไปสู่การ หาข้อสรุปในการตัดสินพิพากษาร่วมกัน การประชุมพิจารณาคดีของคณะตุลาการศาลรัฐธรรมนูญจะ ดำเนินไปในลักษณะการประชุมหารือและแลกเปลี่ยนความคิดเห็นซึ่งกันและกัน (Deliberative Meeting of the Justices) ภายในห้องประชุมพิจารณาคดีที่ปิดลับ ตุลาการศาลรัฐธรรมนูญแต่ละคนจะนำเสนอ ข้อคิดเห็นเกี่ยวกับประเด็นข้อกฎหมายจากมุมมองและการตีความของตนต่อองค์คณะ จากนั้นจะมีการ อภิปรายโต้แย้งซึ่งกันและกันเพื่อหาข้อยุติบนหลักการและเหตุผลที่ทุกฝ่ายยอมรับร่วมกัน ในกรณีที่มี ข้อคิดเห็นหรือคำวินิจฉัยของตุลาการศาลรัฐธรรมนูญคนใดขัดหรือแย้งกับผลการตัดสินที่เป็นข้อสรุป ร่วมกันของตุลาการส่วนใหญ่ ตุลาการเสียงข้างน้อยสามารถนำเสนอประเด็นเหตุผลในการวินิจฉัยตัดสิน ของตนเองในบันทึกคำวินิจฉัยพิพากษาของศาลรัฐธรรมนูญได้ โดยจะมีการจัดทำเอกสารบันทึกคำวินิจฉัย ส่วนบุคคลเป็นการเฉพาะสำหรับกรณีที่ตุลาการมีความเห็นไม่ตรงกัน

การพิจารณาคดีของคณะตุลาการศาลรัฐธรรมนูญอินโดนีเซีย

กระบวนการพิจารณาคดีของศาลรัฐธรรมนูญอินโดนีเซียจึงเป็นกระบวนการที่เอื้อให้ตุลาการศาลรัฐธรรมนูญแต่ละคนสามารถรักษาความเป็นอิสระในการปฏิบัติหน้าที่ของตนเองได้ แม้กระทั่งภายหลังจากศาลรัฐธรรมนูญมีคำพิพากษาตัดสินในเรื่องหนึ่งเรื่องใดไปแล้ว ตุลาการศาลรัฐธรรมนูญก็ไม่สามารถให้ความคิดเห็นหรือข้อโต้แย้งใด ๆ ในเรื่องที่เกี่ยวข้องกับผลการพิจารณาพิพากษาในเรื่องดังกล่าว ไม่ว่าจะเป็ตุลาการศาลรัฐธรรมนูญในฝ่ายเสียงข้างมากหรือตุลาการศาลรัฐธรรมนูญที่มีแนวการวินิจฉัยไม่สอดคล้องกับตุลาการส่วนใหญ่ก็ตาม ทั้งนี้ ข้อห้ามในกรณีดังกล่าวเป็นไปตามหลักปฏิบัติของตุลาการศาลรัฐธรรมนูญอินโดนีเซีย ซึ่งมีข้อห้ามมิให้ตุลาการศาลรัฐธรรมนูญสนทนากันในเรื่องที่เกี่ยวข้องกับคดีที่อยู่ในกระบวนการพิจารณาของศาลรัฐธรรมนูญ ไม่ว่าจะเป็นการสนทนาภายในสำนักงานศาล หรือสถานที่อื่นใดก็ตาม การสนทนาหรืออภิปรายเกี่ยวกับประเด็นที่อยู่ในการพิจารณาพิพากษาของตุลาการศาลรัฐธรรมนูญ จะกระทำได้อีกต่อเมื่อเป็นการสนทนาหรืออภิปรายภายในที่ประชุมองค์คณะตุลาการ (Deliberation Chamber) ซึ่งจัดขึ้นอย่างเป็นทางการเพื่อดำเนินการพิจารณาในเรื่องนั้น ๆ โดยเฉพาะ

ปัจจัยสำคัญอีกประการหนึ่งที่ทำให้กระบวนการดำเนินงานของศาลรัฐธรรมนูญและการปฏิบัติหน้าที่ของตุลาการศาลรัฐธรรมนูญอินโดนีเซียมีความเป็นอิสระและความชอบธรรมเป็นอย่างสูง ก็คือความโปร่งใสของกระบวนการไต่สวนและพิจารณาคดีในศาลรัฐธรรมนูญ ซึ่งมีการเปิดกว้างให้สาธารณชนและสื่อมวลชนสามารถเข้าถึงข้อมูลได้โดยละเอียด เนื่องจากตลอดกระบวนการไต่สวนและการพิจารณาคดีของศาลรัฐธรรมนูญจะมีการบันทึกถ้อยคำทั้งหมดผ่านสื่อหลากหลายรูปแบบ ทั้งการบันทึกเสียง การบันทึกภาพเคลื่อนไหว รวมไปถึงบันทึกถ้อยคำในรูปเอกสาร กระบวนการดังกล่าวช่วยรับประกันได้ว่า จะไม่มีการปกปิดซ่อนเร้นหรือดัดแปลงบิดเบือนข้อมูล ข้อเท็จจริง ข้อคิดเห็น หรือคำวินิจฉัยใด ๆ ที่ปรากฏตลอดช่วงเวลาของการไต่สวนและพิจารณาคดี

การถ่ายทอดการพิจารณาคดีภายในศาลรัฐธรรมนูญอินโดนีเซีย

นอกจากนี้ สำนักงานศาลรัฐธรรมนูญอินโดนีเซียยังจัดให้มีช่องทางอำนวยความสะดวกแก่สาธารณชนและสื่อมวลชนที่ต้องการเข้าถึงข้อมูลในการพิจารณาคดีอย่างหลากหลายและกว้างขวางที่สุดเท่าที่จะเป็นไปได้อีกด้วย ไม่ว่าจะเป็นการสร้างระบบเครือข่ายการประชุมทางไกลผ่านวิดีโอ (video conference network) ขึ้นในสถาบันการศึกษาด้านกฎหมายจำนวน 34 แห่ง ในจังหวัดต่าง ๆ ทั่วประเทศเพื่อถ่ายทอดสดการไต่สวนและพิจารณาคดีในศาลรัฐธรรมนูญ การถ่ายทอดสดการพิจารณาคดีต่าง ๆ ผ่านเว็บไซต์ของศาลรัฐธรรมนูญ เพื่อเป็นช่องทางอำนวยความสะดวกสำหรับประชาชนในพื้นที่ต่าง ๆ ทั่วประเทศและในต่างประเทศที่ไม่มีโอกาสเข้าร่วมรับฟังการพิจารณาคดีในศาลรัฐธรรมนูญโดยตรง ช่องทางดังกล่าวทำให้ประชาชนอินโดนีเซียสามารถมีส่วนร่วมติดตามการปฏิบัติหน้าที่ของตุลาการศาลรัฐธรรมนูญในกระบวนการไต่สวนและพิจารณาคดีต่าง ๆ ได้ด้วยตนเอง ไม่ว่าจะมีความอยู่ในพื้นที่ใดของประเทศก็ตาม

การร่วมรับฟังการถ่ายทอดการพิจารณาคดีภายในศาลรัฐธรรมนูญอินโดนีเซีย

ในการอ่านคำพิพากษาของศาลรัฐธรรมนูญแต่ละครั้ง จะมีการนำเทคโนโลยีคอมพิวเตอร์และสารสนเทศเข้ามาอำนวยความสะดวกแก่ประชาชนและสื่อมวลชนที่เข้ามาร่วมรับฟังการอ่านคำพิพากษาในศาลรัฐธรรมนูญ กล่าวคือ นอกเหนือจากการถ่ายทอดสดบรรยากาศการอ่านคำพิพากษาผ่านจอโทรทัศน์แล้ว ยังมีการนำเอกสารบันทึกคำพิพากษาที่ตุลาการศาลรัฐธรรมนูญกำลังอ่านอยู่ในขณะนั้นถ่ายทอดผ่านจอโปรเจคเตอร์ขนาดใหญ่ที่ติดตั้งไว้ภายในบริเวณศาลรัฐธรรมนูญ เพื่อให้ผู้ฟังสามารถติดตามรายละเอียดข้อมูลต่าง ๆ ที่มีจำนวนมาก และสามารถทำความเข้าใจประเด็นข้อกฎหมายที่มีความซับซ้อนได้ชัดเจนยิ่งขึ้น ภายหลังจากเสร็จสิ้นการอ่านคำพิพากษาของศาลรัฐธรรมนูญ สำนักงานศาลรัฐธรรมนูญจะมอบเอกสารบันทึกคำพิพากษาในกรณีดังกล่าวแก่ทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องในทันที

ในขณะเดียวกันก็จะมีการนำไฟล์เอกสารบันทึกคำพิพากษาที่เพิ่งปิดคดีไปแล้วนั้นขึ้นเผยแพร่ทางหน้าเว็บไซต์ของศาลรัฐธรรมนูญภายในเวลาไม่เกิน 15 นาทีหลังจากการอ่านคำพิพากษาลิ้นสุดลง รวมทั้งมีการนำคำพิพากษาดังกล่าวตีพิมพ์เผยแพร่แก่สาธารณชนผ่านหนังสือพิมพ์และนิตยสารที่เผยแพร่

ระดับชาติในวันถัดไป กระบวนการดังกล่าวเป็นการรับประกันว่า จะไม่มีเจ้าหน้าที่ของรัฐหรือบุคคลใดสามารถบิดเบือนดัดแปลงถ้อยคำหรือข้อความที่ปรากฏในคำพิพากษาของศาลรัฐธรรมนูญได้ และจะไม่มีเจ้าหน้าที่ของรัฐหรือบุคคลใดอ้างว่าไม่รับรู้ถึงคำพิพากษาเพื่อหลีกเลี่ยงการปฏิบัติตามผลการตัดสินของศาลรัฐธรรมนูญได้

บรรยากาศการพิจารณาคดีภายในศาลรัฐธรรมนูญอินโดนีเซีย

ยิ่งกว่านั้น หากประชาชนต้องการสืบค้นคำพิพากษาคดีของศาลรัฐธรรมนูญในภายหลัง ไม่ว่าจะในรูปแบบเอกสารบันทึกคำพิพากษา สื่อบันทึกเสียง หรือวิดีโอบันทึกภาพการถ่ายทอดการอ่านคำพิพากษา ก็สามารถติดต่อขอรับบริการจากสำนักงานศาลรัฐธรรมนูญได้โดยไม่เสียค่าใช้จ่ายใด ๆ เช่นเดียวกับการยื่นคำร้องต่อศาลรัฐธรรมนูญ ไม่ว่าจะเป็นการยื่นเรื่องผ่านระบบออนไลน์ ซึ่งประชาชนสามารถยื่นคำร้องด้วยตนเอง โดยไม่มีค่าธรรมเนียมหรือค่าใช้จ่ายใด ๆ การมีระบบอำนวยความสะดวกในการเข้าถึงกระบวนการทำงานทุกขั้นตอนดังกล่าวอย่างเปิดกว้างสำหรับประชาชนทุกคน ส่งผลให้ศาลรัฐธรรมนูญอินโดนีเซียได้รับความเชื่อมั่นจากสาธารณชนเป็นอย่างสูงตลอดมา

3.4 โครงสร้างและการบริหารงานของศาลรัฐธรรมนูญอินโดนีเซีย

องค์คณะตุลาการศาลรัฐธรรมนูญอินโดนีเซีย ประกอบด้วยตุลาการศาลรัฐธรรมนูญ 9 คน องค์คณะตุลาการศาลรัฐธรรมนูญชุดแรก ดำรงตำแหน่งระหว่างปี ค.ศ. 2003 – 2008 ได้ดำเนินการพิจารณาพิพากษาคดีต่าง ๆ รวมทั้งสิ้น 205 คดี จากคดีที่ศาลประทับรับฟ้องทั้งสิ้น 207 คดี ประกอบด้วย เรื่องการพิจารณาความชอบด้วยรัฐธรรมนูญของกฎหมาย 152 คดี เรื่องความขัดแย้งในการใช้อำนาจขององค์กรของรัฐ 10 คดี เรื่องการร้องเรียนเกี่ยวกับผลการเลือกตั้งทั่วไป 45 คดี องค์คณะตุลาการศาลรัฐธรรมนูญชุดแรกหมดวาระในวันที่ 16 สิงหาคม ค.ศ. 2008 โดยมีตุลาการศาลรัฐธรรมนูญจำนวน 3 คนลาออกจาก

ตำแหน่งก่อนหมดวาระเนื่องจากมีอายุครบ 67 ปี ตามเกณฑ์การเกษียณอายุของตุลาการศาลรัฐธรรมนูญ ตามที่กฎหมายกำหนดไว้ จึงมีการแต่งตั้งตุลาการศาลรัฐธรรมนูญเข้ามาแทนจำนวน 3 คน เพื่อให้องค์คณะตุลาการศาลรัฐธรรมนูญชุดแรกสามารถปฏิบัติงานต่อเนื่องไปได้จนครบวาระ ได้แก่ Prof. Dr. Noh. Mah.Mahfud MD., S.H., Dr. H. Mohammad Alim, S.H., M.Hum และ Dr. H. Arsyad Sanusi, S.H., M.Hum. โดยตุลาการศาลรัฐธรรมนูญทั้งสามคนนี้จะได้ดำรงตำแหน่งต่อเนื่องไปจนถึงสิ้นสุดวาระการดำรงตำแหน่งตามที่กฎหมายกำหนด

เมื่อมีการเลือกตั้งองค์คณะตุลาการศาลรัฐธรรมนูญชุดที่สองเข้าดำรงตำแหน่งระหว่าง ค.ศ. 2008 – 2013 จึงมีตุลาการศาลรัฐธรรมนูญได้รับเลือกเข้ามาใหม่เพียง 6 คน ประกอบด้วย ผู้ที่ได้รับการเสนอชื่อโดยประธานาธิบดี ได้แก่ Prof. Mukthie Fadjar, S.H., MS ซึ่งได้รับเลือกเป็นวาระที่สอง Prof. Dr. Achmad Sodiki, S.H. และ Prof. Dr. Maria Farida Indrati, S.H. ผู้ที่ได้รับการเสนอชื่อโดยสภาผู้แทนราษฎร ได้แก่ Prof. Dr. Jimly Asshiddiqie, S.H. ซึ่งเข้าดำรงตำแหน่งเป็นวาระที่สอง และ M. Akil Mochtar, S.H., M.H. ส่วนผู้ที่ได้รับการเสนอชื่อโดยศาลฎีกา ได้แก่ Maruarar Siahaan S.H. ซึ่งเข้าดำรงตำแหน่งเป็นครั้งแรก ดังนั้น องค์คณะตุลาการศาลรัฐธรรมนูญชุดที่สอง จึงประกอบด้วยตุลาการศาลรัฐธรรมนูญคนเดิม 3 คนและตุลาการศาลรัฐธรรมนูญคนใหม่ 6 คน

ในวันที่ 1 พฤศจิกายน ค.ศ. 2008 Prof. Dr. Jimly Asshiddiqie, S.H. ได้ลาออกจากตำแหน่ง และได้มีการแต่งตั้ง Dr. Harjono, S.H., MCL. เข้ามาแทนตำแหน่งที่ว่างลง ต่อมาในวันที่ 1 มกราคม ค.ศ. 2010 มีตุลาการศาลรัฐธรรมนูญ 2 คนหมดวาระตามการเกษียณอายุ ได้แก่ Prof. Abdul Mukthie Fadjar, S.H., M.S. และ Maruarar Shahaan, S.H. และมีการแต่งตั้งตุลาการศาลรัฐธรรมนูญคนใหม่เข้ามาแทน ได้แก่ Dr. Hamdan Zoelva, S.H. M.H. และ Drs. H. Ahmad Fadlil Sumadi, S.H., M.Hum

องค์คณะตุลาการศาลรัฐธรรมนูญอินโดนีเซียในปัจจุบัน มีรายชื่อดังต่อไปนี้

- 1) Prof. Dr. Moh. Mahfud MD., S.H.
- 2) Prof. Dr. Achmad Sodiki, S.H.
- 3) Dr. Anwar Usman, S.H., M.H.
- 4) Dr. Muhammad Alim, S.H., M.Hum
- 5) Dr. Harjono, S.H., MCL
- 6) Prof. Dr. Maria Farida Indrati, S.H. M.H.
- 7) Drs. H. Ahmad Fadlil Sumadi, S.H., M.Hum
- 8) Dr. H. M. Akil Mochtar, S.H., M.H.
- 9) Dr. Hamdan Zoelva, S.H. M.H.

คณะตุลาการศาลรัฐธรรมนูญอินโดนีเซีย

ขอบเขตอำนาจหน้าที่ของศาลรัฐธรรมนูญเป็นไปตามบทบัญญัติมาตรา 24 ของรัฐธรรมนูญอินโดนีเซีย ค.ศ. 1945 ที่แก้ไขเพิ่มเติม ซึ่งกำหนดให้ศาลรัฐธรรมนูญมีอำนาจในการพิจารณาพิพากษาคดีขั้นต้นและขั้นสูงสุด โดยคำพิพากษาของรัฐธรรมนูญถือเป็นที่สุด เขตอำนาจในการพิจารณาพิพากษาคดีของศาลรัฐธรรมนูญครอบคลุม 4 เรื่อง ได้แก่

1) การพิจารณาตรวจสอบความชอบด้วยรัฐธรรมนูญของกฎหมายต่าง ๆ ที่อาจเข้าข่ายละเมิดหรือมิชอบด้วยรัฐธรรมนูญแห่งสาธารณรัฐอินโดนีเซีย ค.ศ. 1945

2) การพิจารณาพิพากษาคดีตัดสินกรณีการโต้แย้งเกี่ยวกับการใช้อำนาจหน้าที่ขององค์กรของรัฐซึ่งมีอำนาจหน้าที่ตามที่รัฐธรรมนูญแห่งสาธารณรัฐอินโดนีเซีย ค.ศ. 1945 บัญญัติไว้

3) การพิจารณาพิพากษาคดีตัดสินยุบพรรคการเมือง

4) การพิจารณาพิพากษาคดีตัดสินกรณีการโต้แย้งเกี่ยวกับผลการเลือกตั้งทั่วไป ประกอบด้วย การเลือกตั้งประธานาธิบดีและรองประธานาธิบดี การเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร (DPR) การเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนระดับท้องถิ่น (DPRD) ทั้งระดับจังหวัดและระดับเทศบาล การเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรระดับภูมิภาค (DPD) รวมทั้งการเลือกตั้งผู้บริหารและรองผู้บริหารองค์การบริหารระดับภูมิภาค

นอกจากนี้ ศาลรัฐธรรมนูญยังมีหน้าที่รับผิดชอบในการพิจารณาคำร้องของสภาที่ปรึกษาประชาชน (DPR) ในการกล่าวโทษต่อประธานาธิบดีและรองประธานาธิบดีซึ่งเข้าข่ายกรณีความผิด 3 กรณี คือ กรณีที่หนึ่ง การละเมิดต่อกฎหมาย ทั้งในลักษณะการฝ่าฝืนหรือกบฏต่อรัฐ การทุจริตคอร์รัปชัน การรับสินบน และการก่ออาชญากรรมอื่น ๆ กรณีที่สอง การมีพฤติกรรมหรือการกระทำที่เป็นการเสื่อมเสียหรือน่าละอาย และกรณีที่สาม การขาดคุณสมบัติในการดำรงตำแหน่งประธานาธิบดีหรือรองประธานาธิบดีตามที่รัฐธรรมนูญแห่งสาธารณรัฐอินโดนีเซีย ค.ศ. 1945 ได้บัญญัติไว้

สำหรับวิสัยทัศน์ของศาลรัฐธรรมนูญอินโดนีเซีย ได้แก่ การบังคับใช้รัฐธรรมนูญให้บรรลุถึงหลักการสร้างความเป็นรัฐที่มีปกครองโดยอำนาจรัฐธรรมนูญ (Constitutional state) และเป็นประชาธิปไตย เพื่อให้บังเกิดความภาคภูมิใจแก่รัฐและประเทศชาติ ภายใต้วิสัยทัศน์ดังกล่าว ศาลรัฐธรรมนูญได้กำหนดพันธกิจที่สำคัญ คือ การผลักดันให้ศาลรัฐธรรมนูญเป็นหนึ่งในองค์กรตุลาการที่มีความทันสมัยและมีความรับผิดชอบต่อสาธารณะ การสร้างหลักการรัฐธรรมนูญนิยมให้บังเกิดในอินโดนีเซีย และการสร้างเสริมวัฒนธรรมในการตระหนักถึงคุณค่าความสำคัญของรัฐธรรมนูญ

การดำเนินงานของศาลรัฐธรรมนูญ มีหน่วยงานสนับสนุนและอำนวยการ คือ สำนักงานเลขาธิการศาลรัฐธรรมนูญ (Secretariat General) โดยมีเลขาธิการสำนักงานศาลรัฐธรรมนูญ คือ นายJanedjri M. Gaffar สำนักงานเลขาธิการศาลรัฐธรรมนูญอินโดนีเซีย มีภารกิจในการดำเนินงานสนับสนุนและอำนวยการดำเนินงานของศาลรัฐธรรมนูญ การสนับสนุนและอำนวยการปฏิบัติหน้าที่ของตุลาการศาลรัฐธรรมนูญ รวมถึงการบริหารงานด้านต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับกิจกรรมยุติธรรมในเขตอำนาจของศาล

รัฐธรรมนูญ อาทิ งานด้านการรับคำร้องที่มีผู้ร้องต่อศาลรัฐธรรมนูญ การตรวจสอบคำร้องต่าง ๆ การจัดทำระบบฐานข้อมูลและทะเบียนคำร้อง การจัดการกระบวนการไต่สวนและพิจารณาคดีของศาลรัฐธรรมนูญ

การจัดโครงสร้างการบริหารงานของสำนักงานเลขาธิการศาลรัฐธรรมนูญอินโดนีเซีย ประกอบด้วย สำนักแผนและงบประมาณ (Planning and Finance Bureau) สำนักบริหารงานทั่วไป (General Affairs Bureau) สำนักประชาสัมพันธ์และพิธีการ (Public Relations and Protocol Bureau) และสำนักบริหารการไต่สวนและคดี (Case and Hearing Administration Bureau) และยังมีศูนย์ศึกษาและวิจัย (Research and Study Center) เป็นหน่วยงานทางวิชาการภายในสำนักงานเลขาธิการศาลรัฐธรรมนูญอีกด้วย

นอกจากนี้ ศาลรัฐธรรมนูญอินโดนีเซียยังมีหน่วยงานสนับสนุนอีกหนึ่งหน่วยงาน คือ สำนักงานทะเบียนศาลรัฐธรรมนูญ (Registrar's Office of the Constitutional Court) มีนาย Kasianur Sidauruk ดำรงตำแหน่งนายทะเบียนประจำศาลรัฐธรรมนูญ สำนักงานทะเบียนศาลรัฐธรรมนูญมีภารกิจหลักด้านการสนับสนุนการบริหารกิจการยุติธรรมภายใต้กระบวนการดำเนินงานศาลรัฐธรรมนูญ รวมถึงทำหน้าที่หน่วยสนับสนุนให้แก่ตุลาการศาลรัฐธรรมนูญในกระบวนการพิจารณาคดีของศาลรัฐธรรมนูญ

สำหรับงบประมาณในการดำเนินภารกิจของศาลรัฐธรรมนูญอินโดนีเซีย ซึ่งหมายรวมทั้งงบประมาณในการบริหารงานของสำนักงานเลขาธิการศาลรัฐธรรมนูญ และสำนักงานทะเบียนศาลรัฐธรรมนูญด้วยนั้น ศาลรัฐธรรมนูญได้รับการจัดสรรงบประมาณประจำปีจากกระทรวงการคลัง (APBN) วงเงินงบประมาณที่ได้รับการจัดสรรในแต่ละปีจะอยู่ภายใต้วงเงินในแผนงบประมาณที่ศาลรัฐธรรมนูญได้เสนอไป ทั้งนี้ การบริหารงบประมาณของศาลรัฐธรรมนูญอินโดนีเซียจะเป็นไปตามระเบียบที่กำหนดโดยคณะกรรมการตรวจเงินแผ่นดิน (Audit Board)

สำหรับกระบวนการไต่สวนและพิจารณาคดีของศาลรัฐธรรมนูญอินโดนีเซียประกอบด้วยกระบวนการการไต่สวน 3 รูปแบบ คือ

- 1) **การไต่สวนคำร้อง (Panel Hearing)** เป็นกระบวนการไต่สวนคดีโดยมีตุลาการศาลรัฐธรรมนูญจำนวน 3 คน ซึ่งได้รับมอบหมายจากองค์คณะตุลาการศาลรัฐธรรมนูญทำหน้าที่ไต่สวนขั้นต้น ซึ่งมีวัตถุประสงค์เพื่อตรวจสอบข้อกฎหมายและสาระสำคัญของคำร้องที่มีผู้ยื่นเรื่องฟ้องร้อง โดยตุลาการศาลรัฐธรรมนูญอาจให้คำชี้แนะในการปรับปรุงแก้ไขคำร้องให้มีความถูกต้องสมบูรณ์
- 2) **การประชุมปรึกษาหารือของคณะตุลาการ (Consultative Meeting of Justice)** เป็นการประชุมร่วมกันของตุลาการศาลรัฐธรรมนูญทั้งคณะหรือต้องมีตุลาการศาลรัฐธรรมนูญเข้าร่วมไม่น้อยกว่า 7 คน โดยมีเพียงนายทะเบียนประจำศาลรัฐธรรมนูญเท่านั้นที่เข้าร่วมการประชุมและเป็นการจัดประชุมโดยลับ ในการประชุมดังกล่าว คณะตุลาการศาลรัฐธรรมนูญจะร่วมกันอภิปรายและพิจารณาเกี่ยวกับข้อวินิจฉัยในประเด็น

ต่าง ๆ โดยละเอียด และให้ความเห็นชอบต่อคำตัดสินในประเด็นต่าง ๆ ร่วมกัน ในระหว่างการประชุมนายทะเบียนประจำศาลรัฐธรรมนูญจะทำหน้าที่จัดบันทึกประเด็นการประชุมและมติของที่ประชุม รวมถึงการบันทึกเสียงตลอดระยะเวลาการประชุม

- 3) การประชุมไต่สวนพยานและผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง (Plenary Session) เป็นการประชุมไต่สวนเพื่อพิจารณารับฟังข้อมูล หลักฐาน และคำให้การของทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องในคดี นับตั้งแต่การรับฟังคำร้องของผู้ยื่นฟ้อง การรับฟังคำให้การของพยาน คำให้การของผู้เชี่ยวชาญ ตลอดจนการตรวจสอบหลักฐานต่าง ๆ โดยมีตุลาการศาลรัฐธรรมนูญทั้งคณะหรืออย่างน้อย 7 คน ทำหน้าที่ไต่สวนและพิจารณา การจัดประชุมเปิดให้สาธารณชนสามารถเข้าร่วมรับฟังกระบวนการไต่สวนและพิจารณาของศาลได้อย่างเปิดกว้าง โดยจะมีการแจ้งวาระการพิจารณาให้ทราบล่วงหน้า และมีการเผยแพร่ผลการไต่สวนหลังสิ้นสุดการประชุมพิจารณา

การประชุมไต่สวนคดีในศาลรัฐธรรมนูญ

สำหรับกระบวนการดำเนินงานของศาลรัฐธรรมนูญอินโดนีเซีย ประกอบด้วยขั้นตอนต่าง ๆ สามารถสรุปได้ดังต่อไปนี้

- **การยื่นคำร้องต่อศาลรัฐธรรมนูญ** คำร้องต้องเขียนคำร้องในภาษาบาฮาซาอินโดนีเซีย และมีทนายความลงนามรับรอง คำร้องต้องมีการระบุประเภทของคดีที่อยู่ในเขตอำนาจของศาลรัฐธรรมนูญ คำร้องต้องมีเอกสารข้อมูลหรือหลักฐานประกอบการฟ้อง ผู้ยื่นคำร้องต้องจัดทำสำเนาคำร้องจำนวน 12 ฉบับ ในกรณีคำร้องเกี่ยวกับการโต้แย้งผลการเลือกตั้ง การยื่นคำร้องต้องกระทำภายใน 3 วันหลังจากคณะกรรมการการเลือกตั้งประกาศรับรองผลการเลือกตั้งอย่างเป็นทางการ
- **การประทับรับฟ้องของศาลรัฐธรรมนูญ** เมื่อมีผู้ยื่นคำร้องต่อศาลรัฐธรรมนูญ นายทะเบียนประจำศาลรัฐธรรมนูญจะพิจารณารายละเอียดเอกสารคำร้องเพื่อตรวจสอบ

ความถูกต้องและความครบถ้วนของเอกสารคำร้องและหลักฐานประกอบ จากนั้นจะประทับรับฟ้อง แต่ในกรณีที่พบว่าคำร้องไม่สมบูรณ์ นายทะเบียนจะแจ้งให้ผู้ยื่นคำร้องปรับปรุงแก้ไขเอกสารคำร้องและเพิ่มเติมหลักฐานต่าง ๆ ให้สมบูรณ์ภายใน 7 วันนับแต่วันได้รับคำแจ้ง การประทับรับฟ้องจะดำเนินการตามลำดับคดี หลังจากประทับรับฟ้องเป็นเวลา 7 วัน ศาลรัฐธรรมนูญจะส่งเอกสารคำร้องไปยังองค์กรที่เกี่ยวข้องหรือผู้ถูกร้องในแต่ละกรณี กล่าวคือ ในกรณีคำร้องเกี่ยวกับการพิจารณาตรวจสอบความชอบด้วยรัฐธรรมนูญของกฎหมาย คำร้องจะถูกส่งไปยังประธานสภาผู้แทนราษฎรและที่ประชุมสภาผู้แทนราษฎร และศาลฎีกา ในกรณีคำร้องเกี่ยวกับความขัดแย้งในการใช้อำนาจหน้าที่ขององค์กรของรัฐ คำร้องจะถูกส่งไปยังองค์กรของรัฐที่ถูกร้อง ในกรณีคำร้องเกี่ยวกับการยุบพรรคการเมือง คำร้องจะถูกส่งไปยังพรรคการเมืองที่เกี่ยวข้อง และในกรณีที่รัฐสภายื่นเรื่องตรวจสอบการกระทำผิดของประธานาธิบดี คำร้องจะถูกส่งไปยังประธานาธิบดีในฐานะผู้ถูกร้อง ส่วนกรณีคำร้องโต้แย้งผลการเลือกตั้ง คำร้องจะถูกส่งไปยังคณะกรรมการการเลือกตั้งภายในเวลา 3 วันหลังจากประทับรับฟ้อง

- **การกำหนดวันและเวลาไต่สวนและพิจารณาคดี** การประชุมไต่สวนคำร้องนัดแรกจะกำหนดขึ้นภายในระยะเวลา 14 วันหลังจากมีการประทับรับฟ้อง ยกเว้นกรณีคำร้องเกี่ยวกับการโต้แย้งผลการเลือกตั้งซึ่งมีข้อกำหนดให้ต้องมีการจัดประชุมไต่สวนภายใน 7 วันหลังประทับรับฟ้อง ส่วนการนัดไต่สวนรอบต่อ ๆ ไปจะมีการกำหนดโดยคณะตุลาการในวันประชุมไต่สวนนัดแรก หรืออาจมีการกำหนดขึ้นภายหลังในการประชุมปรึกษาหารือของคณะตุลาการก็ได้ โดยจะมีการแจ้งให้ทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องทราบวันและเวลานัดไต่สวนล่วงหน้า รวมทั้งมีการประกาศต่อสาธารณะ
- **การตรวจสอบคำร้องเบื้องต้น** ก่อนจะมีการจัดกระบวนการไต่สวนคำร้องใด ๆ จะมีการตรวจสอบความสมบูรณ์และชัดเจนของเอกสารคำร้องอีกครั้ง ซึ่งศาลรัฐธรรมนูญอาจแจ้งให้ผู้ยื่นคำร้องดำเนินการปรับปรุงแก้ไขเพิ่มเติมเอกสารและหลักฐานประกอบคำร้องให้มีความครบถ้วนและชัดเจนยิ่งขึ้นภายในเวลา 14 วัน จากนั้นจะมีการตรวจสอบเอกสารคำร้องและหลักฐานที่ได้รับการปรับปรุงแก้ไขเพิ่มเติมอีกครั้ง ก่อนจะให้การรับรองเอกสารและหลักฐานเหล่านั้นเพื่อนำเข้ากระบวนการไต่สวนและพิจารณาต่อไป
- **การไต่สวนคดี** เป็นขั้นตอนพิจารณาไต่สวนและรับฟังคำให้การของบุคคลผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในคดีทุกฝ่าย ไม่ว่าจะเป็ฝ่ายผู้ร้อง ผู้ถูกร้อง ผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง พยานผู้เชี่ยวชาญในเรื่องที่อยู่ในการพิจารณาของศาลรัฐธรรมนูญ

- **การตัดสินพิพากษา** กระบวนการตัดสินพิพากษาคดีของศาลรัฐธรรมนูญมีกรอบระยะเวลาแตกต่างกันไปในแต่ละกรณี กล่าวคือ กรณีการยุบพรรคการเมืองต้องมีการตัดสินภายใน 60 วันทำการนับจากวันประทับฟ้อง กรณีการโต้แย้งผลการเลือกตั้งทั่วไป กรณีการเลือกตั้งประธานาธิบดีและรองประธานาธิบดี รวมถึงการเลือกตั้งผู้บริหารองค์การบริหารระดับภาค มีกำหนดระยะเวลาการตัดสินพิพากษาภายใน 14 วัน ส่วนการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรระดับภาค สมาชิกสภาระดับภูมิภาคและท้องถิ่น มีกำหนดภายใน 30 วัน ส่วนกรณีการตรวจสอบการกระทำความผิดของประธานาธิบดีตามคำร้องของรัฐสภามีกำหนดระยะเวลาการตัดสินพิพากษาภายในเวลา 90 วัน สำหรับกระบวนการตัดสินพิพากษาคดีของศาลรัฐธรรมนูญ ดำเนินการโดยกระบวนการแสวงหาฉันทมติร่วมของคณะตุลาการ โดยให้ตุลาการแต่ละคนเขียนคำวินิจฉัยและข้อคิดเห็นของตนเป็นลายลักษณ์อักษร ในกรณีที่ไม่สามารถหาฉันทมติร่วมในการตัดสินใจ ให้อาศัยมติเสียงข้างมากของที่คณะตุลาการ ผลการตัดสินพิพากษาของศาลรัฐธรรมนูญมีผลตามกฎหมายทันทีที่มีการประกาศแถลงคำพิพากษาปิดคดีต่อสาธารณชน จากนั้นศาลรัฐธรรมนูญจะส่งสำเนาคำพิพากษาไปยังผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในคดีนั้น ๆ ภายในเวลา 7 วันนับจากวันแถลงปิดคดี

ควรกล่าวด้วยว่า ในปัจจุบันนี้ ศาลรัฐธรรมนูญอินโดนีเซียได้อาศัยเทคโนโลยีคอมพิวเตอร์และสารสนเทศเข้ามาพัฒนาระบบการทำงานให้ทันสมัยและสะดวกต่อประชาชนมากขึ้น โดยการพัฒนาพื้นฐานข้อมูลและการจัดการคำร้องอิเล็กทรอนิกส์ (Electronic Petition Management Information System) มาใช้เพื่อให้ประชาชนสามารถยื่นคำร้องต่อศาลรัฐธรรมนูญผ่านระบบออนไลน์ทางอินเทอร์เน็ตได้อีกทางหนึ่ง ซึ่งเรียกระบบดังกล่าวว่า “ระบบศาลอิเล็กทรอนิกส์” (e-court) โดยประชาชนที่ประสงค์ยื่นคำร้องต่อศาลรัฐธรรมนูญสามารถเข้าสู่ระบบดังกล่าวได้ผ่านทางเว็บไซต์ของศาลรัฐธรรมนูญอินโดนีเซีย www.mahkamahkonstitusi.go.id

ระบบศาลอิเล็กทรอนิกส์ในเว็บไซต์ศาลรัฐธรรมนูญอินโดนีเซีย

นอกจากระบบยื่นคำร้องออนไลน์แล้ว เว็บไซต์ดังกล่าวยังให้บริการสืบค้นข้อมูลเกี่ยวกับการดำเนินงานของศาลรัฐธรรมนูญในรูปแบบอิเล็กทรอนิกส์อีกด้วย ไม่ว่าจะเป็นบันทึกการประชุมคณะตุลาการ เอกสารคำร้องและคำพิพากษาคดีต่าง ๆ ทั้งหมด รวมถึงระบบบันทึกการพิจารณาคดี (Court Recording System) ซึ่งให้บริการไฟล์เสียงและวิดีโอบันทึกกระบวนการพิจารณาคดีต่าง ๆ ตลอดทุกชั้นตอน นอกจากนี้ ยังมีการนำระบบประชุมทางผ่านวิดีโอ (Video conference) มาใช้ในกระบวนการไต่สวนพยานและผู้มีส่วนเกี่ยวข้องโดยไม่จำเป็นต้องเดินทางมายังศาลรัฐธรรมนูญ แต่สามารถให้การผ่านห้องประชุมสถาบันการศึกษาด้านกฎหมาย 34 แห่งในจังหวัดต่าง ๆ ทั่วประเทศได้ รวมทั้งการไต่สวนพยานที่อยู่ต่างประเทศอีกด้วย

ระบบการพิจารณาคดีผ่านทางวิดีโอของศาลรัฐธรรมนูญอินโดนีเซีย

สำหรับการสนับสนุนองค์ความรู้และเอื้ออำนวยความสะดวกในการค้นคว้าทางวิชาการแก่บุคลากร ศาลรัฐธรรมนูญอินโดนีเซียได้จัดให้มีห้องสมุดประจำศาลรัฐธรรมนูญ ซึ่งรวบรวมองค์ความรู้เฉพาะในด้านต่างๆ ได้แก่ หนังสือและตำราด้านกฎหมาย ระบบรัฐธรรมนูญ ระบบการบริหารงานภาครัฐ ประวัติศาสตร์ และชีวประวัติ ห้องสมุดประจำศาลรัฐธรรมนูญอินโดนีเซียเปิดให้บริการตั้งแต่เดือนมกราคม ค.ศ. 2005 มีฐานะเป็นหน่วยงานสนับสนุนทางวิชาการแก่เจ้าหน้าที่ประจำศาลและตุลาการศาลรัฐธรรมนูญ สังกัดภายใต้สำนักงานการศึกษาและวิจัย สำนักงานเลขาธิการศาลรัฐธรรมนูญ

สำหรับการให้บริการภายในห้องสมุดแบ่งออกเป็น 4 ส่วน ได้แก่ 1) บริการหนังสือ ตำรา รายงาน เอกสารประกอบการประชุม รวมบันทึกคำพิพากษาศาลรัฐธรรมนูญอินโดนีเซีย 2) บริการวารสารทางวิชาการด้านนิติศาสตร์ 3) บริการสื่อสิ่งพิมพ์/ หนังสือพิมพ์และนิตยสาร และ 4) บริการห้องค้นคว้าและห้องอ่านหนังสือ ซึ่งมีสิ่งอำนวยความสะดวก ศูนย์คอมพิวเตอร์ และจุดเชื่อมต่อเครือข่ายอินเทอร์เน็ต ปัจจุบันห้องสมุดประจำศาลรัฐธรรมนูญมีการพัฒนาระบบการให้บริการอย่างต่อเนื่อง ไม่ว่าจะเป็นการเพิ่มจำนวนหนังสือในทุกแขนงให้มีความครอบคลุมและทันสมัย การพัฒนาศักยภาพของบุคลากรประจำห้องสมุด การพัฒนาระบบฐานข้อมูลทางวิชาการด้านกฎหมายเพื่อเปิดให้บริการผ่านระบบสืบค้นออนไลน์ ทางเว็บไซต์ศาลรัฐธรรมนูญอินโดนีเซีย

วารสารทางวิชาการของศาลรัฐธรรมนูญอินโดนีเซีย

ศาลรัฐธรรมนูญอินโดนีเซียมีการพัฒนาสื่อและช่องทางการเผยแพร่ข้อมูลและการประชาสัมพันธ์อย่างหลากหลายและกว้างขวาง นับตั้งแต่การพัฒนาเว็บไซต์ศาลรัฐธรรมนูญเพื่อเป็นช่องทางการเผยแพร่ข้อมูลเกี่ยวกับการดำเนินงานของศาลรัฐธรรมนูญ โดยเฉพาะอย่างยิ่งข้อมูลเกี่ยวกับคดีที่อยู่ในกระบวนการพิจารณาของศาลรัฐธรรมนูญ ตารางกำหนดวันและเวลาการไต่สวนคดี บันทึกการรายงานการไต่สวนและพิจารณาคดี ฐานข้อมูลคดี ตลอดจนระบบการยื่นเรื่องฟ้องร้องออนไลน์

การบริการข้อมูลออนไลน์ทางเว็บไซต์ของศาลรัฐธรรมนูญอินโดนีเซีย

สำหรับสื่อประชาสัมพันธ์ ได้แก่ การจัดทำรายการโทรทัศน์และวิทยุของศาลรัฐธรรมนูญ (MK TV) ออกอากาศเผยแพร่ผ่านสถานีโทรทัศน์ระดับภูมิภาคทั่วประเทศ และออกอากาศผ่านสถานีโทรทัศน์ระดับชาติทางช่อง TVRI ส่วนรายการวิทยุของศาลรัฐธรรมนูญก็มีการออกอากาศผ่านสถานีวิทยุระดับชาติ (RRI Nasional) และสถานีวิทยุระดับภูมิภาคเช่นกัน สำหรับสื่อสิ่งพิมพ์เผยแพร่ประชาสัมพันธ์ ได้แก่ การจัดทำพิมพ์รวมเล่มคำพิพากษาศาลรัฐธรรมนูญ รายงานประจำปี วารสารศาลรัฐธรรมนูญ (Jurnal Konsitusi) นิตยสารศาลรัฐธรรมนูญ (Majalah Konstitusi) และการจัดพิมพ์หนังสือเผยแพร่ข้อมูลข่าวสารและความรู้เกี่ยวกับรัฐธรรมนูญ กฎหมายรัฐธรรมนูญ การบริหารงานของรัฐ ซึ่งส่วนใหญ่เขียนโดยตุลาการศาลรัฐธรรมนูญและผู้เชี่ยวชาญประจำศาลรัฐธรรมนูญ

การถ่ายทอดสดการพิจารณาคดีของศาลรัฐธรรมนูญอินโดนีเซียทางโทรทัศน์

บรรยากาศภายในหลังการแถลงปิดคดีของศาลรัฐธรรมนูญอินโดนีเซีย

บรรยากาศภายนอกศาลรัฐธรรมนูญหลังการแถลงปิดคดี

ส่วนที่ 4

บทสรุปและข้อเสนอแนะ

4.1 บทสรุปการศึกษาตุลาการศาลรัฐธรรมนูญอินโดนีเซีย

การจัดตั้งศาลรัฐธรรมนูญอินโดนีเซียในปี ค.ศ. 2003 ส่งผลทำให้แนวคิดเรื่องหลักนิติรัฐและนิติธรรม ซึ่งเป็นส่วนประกอบที่มีความสำคัญอย่างยิ่งอันขาดเสียมิได้สำหรับการเมืองการปกครองของรัฐธรรมนูญใหม่ทุกประเทศภายใต้ระบอบรัฐธรรมนูญและระบอบประชาธิปไตยตัวแทนเกิดขึ้นอย่างเป็นจริงเป็นจังและอย่างเป็นทางการในประเทศอินโดนีเซีย

อย่างไรก็ดี แนวความคิดที่มีความมุ่งหวังให้มีอำนาจตุลาการทำหน้าที่ตรวจสอบความชอบด้วยรัฐธรรมนูญของกฎหมาย (Judicial review) นั้น สามารถย้อนรอยกลับไปได้ถึงช่วงของการก่อร่างสร้างประเทศอินโดนีเซียภายหลังได้รับเอกราชใหม่ๆ กล่าวคือ ปรากฏอยู่ในข้อเสนอของมุฮัมหมัด ยามิน (Muhammad Yamin) ในปี ค.ศ.1945 ซึ่งเสนอต่อที่ประชุมคณะกรรมการเตรียมการปลดปล่อยเอกราช (Committee for the Preparation of Independence) ซึ่งเสนอให้ศาลฎีกา (Balai Agung) มีอำนาจหน้าที่ในการพิจารณาความขัดกันของกฎหมาย (compare laws) ซึ่งมีนัยถึงการใช้อำนาจในการตรวจสอบความชอบด้วยรัฐธรรมนูญของกฎหมายต่าง ๆ โดยองค์กรตุลาการนั่นเอง

แต่ข้อเสนอดังกล่าวข้างต้นกลับถูกปฏิเสธอย่างสิ้นเชิง ด้วยเหตุผลหลัก 3 ประการ คือ ประการแรก การยกวางรัฐธรรมนูญอินโดนีเซียมิได้วางอยู่บนหลักการแบ่งแยกอำนาจอย่างเด็ดขาด (separation of powers) หากแต่ยึดหลักการแบ่งปันอำนาจระหว่างกัน (distribution of power) ประการที่สอง ผู้พิพากษามีอำนาจหน้าที่ในการบังคับใช้กฎหมาย มิใช่การตรวจสอบความถูกต้องและความชอบของกฎหมายและประการสุดท้าย การให้ผู้พิพากษามีอำนาจหน้าที่ในการทบทวนตรวจสอบความชอบของกฎหมายนั้น ขัดแย้งกับหลักการปกครองที่ถือว่าอำนาจสูงสุดเป็นของสภาที่ปรึกษาประชาชนหรือรัฐสภา (MPR) ด้วยเหตุนี้แนวคิดเกี่ยวกับอำนาจตุลาการในการตรวจสอบความชอบด้วยรัฐธรรมนูญของกฎหมายซึ่งเสนอโดยยามินจึงมิได้รับการบัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญอินโดนีเซีย ค.ศ. 1945 อย่างไรก็ดี ข้อเท็จจริงดังกล่าวแสดงให้เห็นว่าหลักการสำคัญอันเป็นรากฐานการจัดตั้งศาลรัฐธรรมนูญได้เคยปรากฏมาก่อนในหมู่ผู้ร่างรัฐธรรมนูญ

กระทั่งในบริบททางการเมืองยุคปฏิรูปประชาธิปไตยอินโดนีเซีย ระหว่างปี ค.ศ. 1999 – 2002 แนวคิดเกี่ยวกับการจัดตั้งศาลรัฐธรรมนูญเพื่อใช้อำนาจตุลาการในการตรวจสอบความชอบด้วยรัฐธรรมนูญของกฎหมายและการใช้อำนาจของรัฐ จึงได้รับการผลักดันอย่างเข้มข้นและกว้างขวาง จนนำมาสู่การแก้ไขบทบัญญัติรัฐธรรมนูญ ค.ศ. 1945 มาตรา 24 เพื่อให้มีการจัดตั้งศาลรัฐธรรมนูญขึ้น โดยที่ฝ่ายรัฐบาลและสภาผู้แทนราษฎรได้ร่วมกันจัดทำร่างกฎหมายว่าด้วยศาลรัฐธรรมนูญขึ้น และผ่านการพิจารณาเห็นชอบให้ประกาศใช้ในวันที่ 13 สิงหาคม ค.ศ. 2003 โดยประธานาธิบดีเมกะวะตี ซูการ์โนบุตรี เป็นผู้ลงนามในกฎหมายดังกล่าว ส่งผลให้ประเทศอินโดนีเซียกลายเป็นประเทศที่ 78 ของโลกที่มีการจัดตั้งศาลรัฐธรรมนูญขึ้น และนับแต่นั้นมาจึงได้มีการกำหนดให้วันที่ 13 สิงหาคมของทุกปีเป็นวันสถาปนาศาลรัฐธรรมนูญแห่งสาธารณรัฐอินโดนีเซีย

ศาลรัฐธรรมนูญอินโดนีเซีย ประกอบด้วยตุลาการ 9 ท่าน มาจากการแต่งตั้งโดยการเสนอชื่อของประธานาธิบดี 3 ท่าน เสนอชื่อโดยประธานศาลฎีกา 3 ท่าน และเสนอชื่อโดยสภาผู้แทนราษฎร 3 ท่าน อำนาจหน้าที่หลักของศาลรัฐธรรมนูญอินโดนีเซีย คือ การพิจารณาความชอบด้วยรัฐธรรมนูญของกฎหมาย (Judicial Review) การวินิจฉัยชี้ขาดข้อขัดแย้งระหว่างหน่วยงานของรัฐอันเกี่ยวกับอำนาจตามรัฐธรรมนูญ พิเคราะห์ยุบพรรคการเมือง การวินิจฉัยชี้ขาดข้อพิพาทเกี่ยวกับผลการเลือกตั้งทั่วไป ซึ่งเรียกกันว่ากรรณการร้องเรียนเรื่องการเลือกตั้ง รวมทั้งการกลั่นกรองญัตติที่ยื่นถอดถอนประธานาธิบดีหรือรองประธานาธิบดี

ตัวอย่างบทบาทของศาลรัฐธรรมนูญที่มีต่อหลักการการแบ่งแยกอำนาจและการถ่วงดุลอำนาจของการปกครอง ได้มีการหยิบยกกรณีการถ่วงดุลที่เห็นได้ชัดเจน คือ อำนาจการวินิจฉัยว่ากฎหมายที่ออกโดยรัฐสภา ขัดต่อรัฐธรรมนูญหรือไม่ หรือกรณีที่สภาผู้แทนราษฎรยื่นถอดถอนประธานาธิบดี ก็เป็นอำนาจของศาลรัฐธรรมนูญที่จะเป็นผู้พิจารณาวินิจฉัยเป็นเบื้องต้นและถือเป็นขั้นตอนที่มีความสำคัญว่าญัตติมีมูลและมีหลักฐานเพียงพอหรือไม่ หากมีมูลและหลักฐานพอเพียงก็ส่งไปให้สภาสูงเป็นผู้พิจารณาต่อไป ตัวอย่างที่ชัดเจนอีกกรณีหนึ่งคือ เรื่องการพิจารณาความชอบด้วยกฎหมายเลือกตั้งท้องถิ่น ที่กำหนดให้ผู้สมัครรับเลือกตั้งต้องสังกัดพรรคการเมือง ศาลรัฐธรรมนูญอินโดนีเซียได้วินิจฉัยว่า กฎหมายเลือกตั้งส่วนนี้ไม่ชอบด้วยรัฐธรรมนูญ เพราะเป็นสิทธิขั้นพื้นฐานของพลเมืองที่จะลงรับสมัครเลือกตั้งโดยไม่จำเป็นต้องสังกัดพรรคการเมือง เป็นต้น

กล่าวโดยสรุป การจัดตั้งศาลรัฐธรรมนูญช่วยเสริมสร้างความเข้มแข็งแก่หลักนิติรัฐ หลักนิติธรรม และรักษาหลักการแบ่งแยกอำนาจให้ดำรงอยู่ได้อย่างต่อเนื่องในระบบการเมืองอินโดนีเซีย ดังเช่นที่เป็นบทเรียนรู้ได้เราได้รับจากบรรดาประเทศประชาธิปไตยสมัยใหม่

สำหรับการสร้างความเป็นอิสระในการดำเนินงานของศาลรัฐธรรมนูญอินโดนีเซีย ดำเนินการภายใต้หลักธรรมาภิบาลขององค์กรศาล ประกอบด้วยหลักปฏิบัติที่สำคัญ คือ ความเป็นอิสระ

(independence) ความโปร่งใส (transparency) และความรับผิดชอบต่อสาธารณะ (accountability) ควบคู่ไปกับการยึดมั่นในหลักการต่าง ๆ ภายใต้กรอบมาตรฐานของศาลในระดับสากล (International Framework for Court Excellence (IFCE)) ส่วนการสร้างความเป็นอิสระในการปฏิบัติหน้าที่ของตุลาการ ศาลรัฐธรรมนูญอินโดนีเซียนั้น ดำเนินการโดยผ่านการจัดทำประมวลจริยธรรมของตุลาการศาลรัฐธรรมนูญ (Code of Ethics for Constitutional Justices) ด้วยการอ้างความเป็นอิสระและเป็นกลางอย่างเคร่งครัดของตุลาการศาลรัฐธรรมนูญ ส่งผลให้การทำหน้าที่ของศาลรัฐธรรมนูญอินโดนีเซียตลอดช่วงที่ผ่านมาได้รับความเชื่อมั่นเป็นอย่างสูงจากประชาชนและสื่อมวลชน ดังสะท้อนได้จากการเคารพและปฏิบัติตามผลการพิพากษาของศาลรัฐธรรมนูญของทุกฝ่าย ไม่ว่าจะเป็นฝ่ายบริหาร ฝ่ายนิติบัญญัติ องค์การของรัฐต่าง ๆ รวมถึงทุกภาคส่วนในสังคม

4.2 ข้อเสนอแนะ

การศึกษาดูงานที่ศาลรัฐธรรมนูญอินโดนีเซียทำให้ผู้ร่วมศึกษาดูงานได้ข้อคิดที่นำมาพิจารณาใช้ให้เป็นประโยชน์ได้ โดยเฉพาะในเรื่องการจัดโครงสร้างและกระบวนการพิจารณาคดีของศาลรัฐธรรมนูญอินโดนีเซีย รวมถึงหลักเกณฑ์การกำหนดกรอบเวลาในการพิจารณาคดีของศาล ซึ่งในหลายลักษณะมีความแตกต่างจากในบริบทของศาลรัฐธรรมนูญไทย และอาจนำมาพิจารณาเป็นกรณีศึกษาเพื่อพัฒนาระบบและหลักเกณฑ์การปฏิบัติที่เหมาะสมต่อไป นอกจากนี้ มีพักกล่าวถึงผลของการศึกษาดูงานครั้งนี้ ที่ยังช่วยก่อและประสานให้เกิดความสัมพันธ์อันดีระหว่างศาลรัฐธรรมนูญไทยกับศาลรัฐธรรมนูญอินโดนีเซียต่อไปอีกด้วย

การวางรากฐานความสัมพันธ์ระหว่างสถาบันศาลรัฐธรรมนูญระหว่างสองประเทศดังกล่าวข้างต้นมีความสำคัญอย่างยิ่งต่อการพัฒนาความร่วมมือด้านต่าง ๆ ในอนาคตอันใกล้ โดยเฉพาะเมื่อประเทศต่าง ๆ ในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้มีการเปิดประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน ประเทศสมาชิกย่อมมีแนวโน้มในการประสานความร่วมมือระหว่างกันมากขึ้น ซึ่งจะมีประเด็นปัญหาข้อกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการทำความตกลงระหว่างประเทศในกลุ่มอาเซียนที่มีแนวโน้มจะทวีความสำคัญมากขึ้น ดังเช่นกรณีที่มีองค์การภาคประชาสังคมร้องว่า กฎบัตรอาเซียน (ASEAN Charter) ขัดต่อรัฐธรรมนูญอินโดนีเซีย เป็นต้น ดังนั้น การประสานความร่วมมือระหว่างศาลรัฐธรรมนูญในระหว่างประเทศสมาชิกกลุ่มอาเซียน จึงมีความสำคัญต่อการประสานความร่วมมือในการแสวงหาทางออกร่วมกันเกี่ยวกับปัญหาข้อกฎหมายของความตกลงระหว่างประเทศซึ่งอาจขัดต่อรัฐธรรมนูญต่อไปในอนาคต

ศาลรัฐธรรมนูญไทย จึงควรจะมีการประสานความร่วมมือในด้านต่าง ๆ กับศาลรัฐธรรมนูญในประเทศกลุ่มอาเซียนอย่างต่อเนื่อง โดยเฉพาะอย่างยิ่งการประสานความร่วมมือทางวิชาการและการศึกษา

เรียนรู้ประสบการณ์การดำเนินงานระหว่างกัน อย่างไรก็ดี การศึกษาดูงานศาลรัฐธรรมนูญในแต่ละประเทศ เช่น ในกรณีของศาลรัฐธรรมนูญอินโดนีเซียนี้ควรมีการขยายระยะเวลาในการศึกษาดูงานให้มีความมากขึ้น ตัวอย่างเช่น ควรมีเวลาศึกษาดูงานของสำนักงานเลขาธิการศาลรัฐธรรมนูญ และสำนักงานทะเบียนของศาลรัฐธรรมนูญ ซึ่งมีอำนาจหน้าที่ที่สำคัญในการรับเรื่องร้องเรียนคดีรัฐธรรมนูญโดยตรงจากประชาชนจำนวนนับพันเรื่องต่อปี และมีหน้าที่จัดทำบันทึกเสียง และบันทึกภาพการประชุมเพื่อเผยแพร่ให้แก่สาธารณชน เป็นต้น

รวมทั้ง ควรมีการจัดกิจกรรมของการศึกษาดูงานให้ครอบคลุมมิติต่าง ๆ ของศาลรัฐธรรมนูญอย่างรอบด้าน และครอบคลุมกระบวนการและขั้นตอนต่าง ๆ เช่น ขั้นตอนได้สวนคำร้อง การดำเนินการเรื่องระบบศาลอิเล็กทรอนิกส์ เป็นต้น นอกจากนี้ ควรมีการจัดการศึกษาดูงานสำหรับบุคลากรที่ปฏิบัติงานในศาลรัฐธรรมนูญ เพื่อยกระดับความรู้ความเชี่ยวชาญ และเพิ่มพูนประสบการณ์ในการบริหารงานในด้านต่าง ๆ อาทิ การบริหารกิจการของศาล การพัฒนาระบบฐานข้อมูล การพัฒนาเทคโนโลยีที่ใช้ในกระบวนการดำเนินงานของศาลรัฐธรรมนูญ รวมถึงการพัฒนาระบบสนับสนุนทางวิชาการ ดังเช่นการพัฒนาระบบสนับสนุนด้านต่าง ๆ ของศาลรัฐธรรมนูญอินโดนีเซียซึ่งมีความก้าวหน้าเป็นอย่างมาก

เอกสารอ้างอิง

ภาษาไทย

วิทยา สุจิตตธนารักษ์. 2542. *การพัฒนาเศรษฐกิจและการเมืองอินโดนีเซีย*. กรุงเทพฯ: คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

ลีดา สอนศรี และคณะ. 2552. *เอเชียตะวันออกเฉียงใต้ : การเมือง เศรษฐกิจ และการต่างประเทศ หลังวิกฤตเศรษฐกิจ (พ.ศ. 2540 – 2550)*. กรุงเทพฯ: คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

ภาษาอังกฤษ

Dr.Harjono, S.H., MCL. “*Speech with question and answer*” at Constitutional court of the Republic of Indonesia, 5 March 2013.

Dwight Y.King. 2002. “*Political Reform, Decentralization and Democratic Consolidation in Indonesia*” A paper presented at the conference on “Can Decentralization Help Rebuild Indonesia?” sponsored by the International Studies Program, Georgia State University, at Stone Mountain Park, Atlanta, May 1-3, 2002.

Moh. Mahfud MD. “*Separation of Powers and Independence of Constitutional Court in Indonesia*” A paper presented at the 2nd Congress of the World Conference on Constitutional Justice in Rio de Janeiro, Brazil on 16-18 January 2011.

Profile Constitutional Court of the Republic of Indonesia, February 2012.

Sebastiaan Pompe. “*Judicial Reforms in Indonesia : Transparency, Accountability and Fighting Corruption*” A paper presented at the International Conference and Showcase on Judicial Reforms held at the Shangri-la Hotel, Makati City, Philippines on 28-30 November 2005.

Sunaryati Hartono, Astrid S. Susanto and RM Surachman. 2002. *“Political Change and Legal Reform towards Democracy and Supremacy of Law in Indonesia”* IDE Asian Law Series No. 12. Institute of Developing Economies (IDE-JETRO)